
KÖNYV, KÖNYVTÁR, KÖNYVTÁROS

21. évfolyam 8. szám

2012. augusztus

Tartalom

Könyvtárpolitika

- Pegán Anita:** Könyvtár és innováció. Vándorgyűlési interjú Figula Anikóval,
a Széchenyi István Egyetem győri Egyetemi Könyvtár igazgatójával 3
Az MKE 44. Vándorgyűlésének ajánlásai 8

Fórum

- Skaliczki Judit:** Az új stratégia alapja egy új szakmapolitikai koncepció. A
2014–2018 közötti országos könyvtári stratégia előkészítéséhez 10
Mikulás Gábor: Stratégiai gondolatok a 2013-tól induló ciklusra 18

Műhelykérdések

- Szabolcsiné Orosz Hajnalka:** Két és fél év – négy változás. A Csorba Győző
Megyei–Városi Könyvtár működésének legfontosabb állomásai 22
Nyirő Gizella: Könyvtári órák művészet- és biblioterápiás módszerekkel ... 38

Évfordulók

- Arnóth Károly–Vajda Kornél:** Kovács Mátéra emlékezve 42

Kiállítás

- Vasné Tóth Kornélia:** A kisgrafika nagymestere, Csiby Mihály 48

Perszonália

- Tószegi Zsuzsanna:** Ujvári János (1968–2012) 52
Mader Béla: Szentirmai László (1932–2012) 54

Könyv

- Bényei Miklós:** Kulturális örökség és a könyvtárak. Egri kiadvány: De libris
et bibliothecis 57
Buda Attila: Hasonmás az elektronikus sokszorosítás korában 60
Mezey László Miklós: Egy „kis” téma nagyigényű földolgozása 61

From the contents

Anita Pegán: Library and innovation. Interview with the Director of the Győr University Library, Anikó Figula at the annual conference of MKE (3);
Judit Skaliczki: The new strategy is based on a new concept of library policy (10);
Hajnalka Szabolcsi-Orosz: In two years and a half: four changes in the operation of the Csorba Győző County and City Library (22)

Cikkeink szerzői

Arnóth Károly, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ ny. munkatársa, az Országos Olvasókörök elnökhelyettese; *Bényei Miklós*, a Debreceni Egyetem tanára; *Buda Attila*, az ELTE BTK Toldy Ferenc Könyvtárának vezetője; *Mader Béla*, a Szegedi Tudományegyetem Klebelsberg Kunó Könyvtár főigazgatója; *Mikulás Gábor*, információs tanácsadó (Kecskemét); *Nyirő Gizella*, a Pécsi Tudományegyetem Deák Ferenc Gyakorló Gimnázium és Általános Iskola könyvtárosa; *Pegán Anita*, az Országgyűlési Könyvtár munkatársa; *Skaliczki Judit*, a NEFMI ny. főosztályvezető-helyettese; *Szabolcsiné Orosz Hajnalka*, a pécsi Csorba Győző Megyei–Városi Könyvtár igazgatója; *Tószegi Zsuzsanna*, a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala elnöki főtanácsadója, a Kaposvári Egyetem tanára; *Vajda Kornél*, ny. főszerkesztő; *Vasné Tóth Kornélia*, az Országos Széchényi Könyvtár munkatársa

Szerkesztőbizottság:

Bánkeszi Lajosné (elnök)

**Bartos Éva, Biczák Péter, Borostyániné Rákóczi Mária,
Dancs Szabolcs, Fülöp Attiláné**

Szerkesztik:

Bartók Györgyi és Mezey László Miklós

A szerkesztőség címe: 1827 Budapest I., Budavári Palota F épület; Telefon: 224-3791; E-mail: 3k@oszk.hu;

Internet: www.ki.oszk.hu/3k

Közreadja: a Könyvtári Intézet

Felelős kiadó: **Bánkeszi Lajosné**, a Könyvtári Intézet igazgatója

Technikai szerkesztő: **Korpás István**

Borítóterv: **Gerő Éva**

Nyomta a NALORS Grafikai Nyomda, Vác

Felelős vezető: **Szabó Gábor**

Terjedelem: 6,0 A/5 kiadói ív.

Lapunk megjelenését támogatta az
Emberi Erőforrások Minisztériuma
Nemzeti Kulturális Alap

Terjeszti a Könyvtári Intézet
Előfizetési díj 1 évre 4800 Ft. Egy szám ára 400 Ft.
HU-ISSN 1216-6804

Pegán Anita

Könyvtár és innováció

Vándorgyűlési interjú Figula Anikóval,
a Széchenyi István Egyetem győri Egyetemi Könyvtár
igazgatójával

A Magyar Könyvtárosok Egyesülete 44. Vándorgyűlését 2012. július 12. és 14. között rendezték meg Győrött, a Magyar Könyvtárosok Egyesülete, a Galgóczi Erzsébet Városi Könyvtár, a Kisalföldi Könyvtárosok és Könyvtárak Egyesülete, a Kisfaludy Károly Megyei Könyvtár, a Nyugat-magyarországi Egyetem Apáczai Csere János Kar könyvtára és a Széchenyi István Egyetem Egyetemi Könyvtár szervezésében. A helyszínt a Széchenyi István Egyetem biztosította.

A konferencia fő témája, illetve címe Stabilitás–innováció–inspiráció. Könyvtárak változó környezetben volt. Már akkor, amikor a Vándorgyűlés „nulladik” napján Figula Anikó igazgató asszonnyal beszélgettem, számomra egyértelművé vált, hogy a három fogalom közül az innováció lesz az, amelyik dominánsan jelenik meg ezen a Vándorgyűlésen. A két nap pedig bizonyította is számomra ezt a feltevést. De ne szaladjunk ennyire előre, hiszen nem is volt olyan régen, amikor még csak terv volt a Vándorgyűlés megszervezése. Anikóval innen kezdem a beszélgetést.

– *Hogyan jött az ötlet, hogy Győr legyen a helyszíne a 44. Vándorgyűlésnek?*
– 2008-ban indult egy TIOP-pályázat, amelyet eredményesen zártunk. Felépült az új épület, amiben a könyvtárunk is helyet kapott. Az eredmények bemutatása sarkallt minket arra, hogy idén helyet adjunk a Vándorgyűlésnek. Ezen kívül Győr városa óriási fejlődésen ment keresztül az utóbbi években. Azt gondolom, hogy van mit megmutatni a városból is. Ez utóbbi is inspirált bennünket. Végül pedig: húsz éve volt utoljára nálunk a Vándorgyűlés, úgyhogy épp ideje volt a könyvtárosokat újra Győrbe hívni.

Időzzünk is el egy kicsit az új könyvtár bemutatásánál! „A Széchenyi István Egyetem Egyetemi Könyvtárának életében 2011-ben új szakasz kezdődött. A TIOP 1.3.1-es pályázati konstrukció keretében, az Egyetem eddigi legnagyobb infrastrukturális fejlesztésének egyik legfontosabb beruházása az új

Egyetemi Könyvtár. 2011. január 28-án kezdtük meg a könyvtár átköltöztetését az új épületbe. A megfeszített munka eredményeként március 1-jén megnyitotta kapuit a nagyközönség előtt az új könyvtár. Ekkor még csak a régi könyvtárból áthozott 8 darab számítógép állt az olvasók rendelkezésére. A nyár folyamán elérhetővé vált a wifi, majd októberben folyamatosan került beüzemelésre a 247 darab vékonyklienses számítógép, majd az internet és végül az alkalmazások elérése. Az INNO-Share épületben a könyvtár a korábbinál legalább háromszor nagyobb területen, kb. 4500 négyzetméteren, 4 szinten helyezkedik el. A második emelet keleti felén most van kialakítás alatt a multimédiás rész és a kutatóhelyiségek” – áll a könyvtár 2011. évi beszámolójában.¹ Egyébiránt az egyetem két épülettel – az INNO-Share és az Új Tudástér nevével – bővült a pályázati pénzből, amelyek révén közel 13 000 négyzetméterrel, összességében 30 százalékkal nőtt meg az egyetem oktatási célú területe.² Az INNO-Share Regionális Tudástranszfer Központban található az Egyetemi Könyvtár, a Tudásmenedzsment Központ és a Járműipari Regionális Egyetemi Tudásközpont is. Figula Anikónak a Vándorgyűlés Műszaki Szekciójában, a könyvtár szolgáltatásait bemutató előadásából pedig az is kiderült, hogy hamarosan átadásra kerül a 2011-ben még el nem készült, második emeleti részleg. Azt is elmondta, hogy törekednek arra, hogy a könyvtár az egyetem „szíve” legyen. Jó irányban haladnak efelé, mivel a könyvtárat már most sem csak az információkért keresik fel az oktatók és hallgatók. Több alkalommal tartanak itt elektronikus vizsgáztatást, de a különböző szolgáltatásoknak és a kényelmes berendezésnek köszönhetően igazi közösségi téré is alakult a könyvtár.

– Mi határozta meg a Vándorgyűlés szellemiségét, tematikáját?

– Sokat beszélgettünk a tematikáról. Egyrészt az elmúlt időszaknak a közigazgatási változásai, újításai, másrészt az egyetemünkön, könyvtárunkban történt fejlesztések, illetve az egyetemünk mint helyszín adta a témát. A Széchenyi István Egyetem stabil alapokon nyugszik. A régió legdinamikusabban fejlődő egyeteme. Maga a dinamikus fejlődés hozza az innovációt. Az Audi-gyárral, illetve a nagyobb ipartelepekkel való együttműködésünk kiváló. Az innováció, inspiráció nagyon jellemzi mind az oktatók, a hallgatók és a könyvtárosok munkáját. A könyvtár és az egyetem – a fejlesztéseknek köszönhetően – tud biztosítani olyan innovációs teret, ahol a fiatalok valóban kibontakoztathatják képességeiket, megmutathatják saját elképzeléseiket. A háttér ehhez tökéletesen biztosított. Egyben Győrt is jellemzi ez a fejlődés. Nagyon aktuális ez a tematika számunkra. Reméljük, hogy a kollégák is nagyon sokat tanulhatnak tőlünk és egymástól, és lesz olyan előadás, ami valóban annyira inspiráló, hogy arra készíti a kollégákat, otthon is bevezessenek egy-egy újítást, fejlesztést.

1 Széchenyi István Egyetem Egyetemi Könyvtár honlapja. Beszámoló – 2011.
Online: <http://lib.sze.hu/2011> [Letöltés ideje: 2012. 07. 16.]

2 Forrás: A magyar gépjárműgyártók és -beszállítók honlapja. Új-Tudástér és INNO-Share a járműipar szolgálatában. 2011.01.26.
Online: <http://www.autopro.hu/egyetem/szechenyi-istvan-egyetem/uj-tudaster-es-INNO-Share-a-jarmuipar-szolgالاتaban/1657/> [Letöltés ideje: 2012. 07. 16.]

– *Hogyan tudja a könyvtár támogatni az innovációs tevékenységet?*

– A könyvtár keretein belül működik a PATLIB Központ, a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala kihelyezett szellemitulajdon-védelmi információs pontja, amely az Európai Szabadalmi Egyezményhez csatlakozott tagállamokban létesített hálózat része. Két kollégánknak, Bocskai Adrienn és Oross Adrienn dolgoznak a PATLIB-ben. Mindketten Szombathelyen végeztek információbróker szakirányon, valamint elvégeztek egy hatvanórás tanfolyamot a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatalában. Ők nyújtják az információbróker szolgáltatást is. Nagy a partnerkörük. A céges partnerek és az egyetemen dolgozók is tudják, hogy a szabadalmaztatás és a szabvány témáiban itt erős, hatékony szolgáltatás működik. Szabadalmaztatási eljárás lefolytatásában is részt vesznek, ha szükséges. Most a Vándorgyűlésen a Tudományos és Szakkönyvtári Szekcióban be is mutatják ezt a szolgáltatást. Ezen kívül az egyetemi oktatók munkáját kari referensek segítik. Ez egy jól bevált rendszer. Az oktatók már tudják, melyik könyvtárhoz tartoznak, és tőle kérnek segítséget. Hozzánk tartoznak az Magyar Tudományos Művek Tárával kapcsolatos koordináló munkák is.

– *A munkában hogy jelenik meg az innováció?*

– A győri Pedagógiai Intézetben dolgoztam hosszú évekig, mielőtt 2006-ban az egyetem könyvtárába jöttem. A Pedagógiai Intézetben is folyamatosan újításokkal foglalkoztam. Főként minőségbiztosítással, és minősített szakértőként is dolgoztam. Időközben – 2005–2007 között – az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán végeztem el az informatikus könyvtáros mesterképzést. Az ELTE-n sokat tanultam. Kiszl Péter tanított nekünk minőségbiztosítást és menedzsmentet.

A Pedagógiai Intézetben szerzett tapasztalataimat, a különböző továbbképzéseken – nemcsak magyar, hanem holland és osztrák tanfolyamokon is – és az egyetemen tanultakat nagyon jól tudom hasznosítani a munkám során.

– *Visszatérve a Vándorgyűlésre: mit emelnél ki a programok közül?*

– Már a megnyitón illusztris vendégeink lesznek. Elsőként említhetem például L. Simon László kulturális államtitkárt. Köszöntőt mond Bakos Klára, az MKE elnöke. Beszédet mond Szekeres Tamás, egyetemünk rektora, Somogyi Tivadar alpolgármester és Major Ernő, a Megyei Intézményfenntartó Központ vezetője. A beszédek és a díjátadások után Bendzsel Miklós, a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatalának elnöke *Nemzeti könyvtárügy: az emlékezet és képzelet fúziós erőműve* címmel tart előadást. Biztos vagyok abban, hogy nagyon érdekes előadást hallhatunk tőle.

A szekcióülésekről érdekes számadatokkal tudok szolgálni. Tizenkét szekcióban tartunk üléseket, amely rekordnak számít. És az összesen 84 előadás is hatalmas szám! Emellett, ami megint csak innováció, az az Audi Akadémia Hungaria Projekt- és Oktatóközpontba szervezett látogatás. A Műszaki Szekció programja iránt már jó előre nagyon nagy volt az érdeklődés. Reméljük, hogy mindenki be fog férni az ötvenfős keretbe, ugyanis ennél többen se a buszba nem férnek be, de az oktatóközpont sem tud fogadni nagyobb létszámú csoportot. Összességében elmondható, hogy az előadások, a témák, tematikák nagyon színvonalasak, és felkészült kollégák előadásait hallgathatjuk meg.

– *Milyen szabadidős programokkal készültetek?*

– Az *Innovációs séta* az egyetemet és a könyvtárunkat mutatja be. Emellett városnéző sétákkal és a Nagyboldogasszony Székesegyházban tartott orgonahangversennyel várjuk a kollégákat. A város sok más kulturális és szórakoztató programot kínál. Így például könyvtár- és múzeumlátogatást, sétahajózást, koncerteket, állatkert-látogatást, élményfürdőt.

– *Mi volt a szervezés legnehezebb része?*

– A számlázás volt a legnehezebb. Az universitasnál dolgozó kollégák azt mondták, hogy ennyire bonyolult számlázással még nem találkoztak, pedig már túl vannak jó néhány rendezvényen. Főként azokban az esetekben volt probléma, ahol egy főnél három költségviselő is volt.

Másik változás is volt a korábbi évekhez képest. Minden alkalommal Teveli Judit szervezte a kiállításokat, de idén hosszabb ideig külföldön volt, így ezt is magunkra kellett vállalni. A napi munka mellett nagy kihívás volt számunkra a teljes szervezés. Őszintén mondhatom, hogy megemelem a kalapom a kollégáim és a társ szervezők előtt. Nagyon sokat dolgoztunk, de bízom benne, hogy megérte.

Anikóval megbeszéltem, hogy a Vándorgyűlés után még néhány kérdést felteszek. Hiszen, úgy kerek a történet, hogy arról a jóleső érzésről, amikor a munka gyümölcse megéri, akkor is kifaggassam őt. Ezeket a kérdéseket már írásban küldtem el neki.

– *Hogy vagy most, a Vándorgyűlést követő héten?*

– Köszönöm kérdésedet, még fáradtan és felemás érzésekkel. Úgy érzem, hogy ami rajtunk múlhatott, azt megtettük, ami tőlünk független volt, nos, ott történtek kisebb-nagyobb hibák. Egy biztos: a szervezők, amit lehetett, megtettek azért, hogy sikeres legyen a Vándorgyűlés. Tulajdonképpen a Vándorgyűlésnek még most sincs vége, hiszen most következik a szolgáltatókkal való elszámolás és az értékelés, ami nagyon fontos lépés.

Közben a könyvtárban garanciális javítások és újabb beépítések kezdődtek. Még nincs vége ezeknek a munkáknak sem. Ezen kívül készülünk a 2012/2013-as tanévre.

Egyúttal szeretném itt megköszönni a maroknyi csapatnak (17 főnek) és a többi szervezőnek a munkáját.

– *Ki tudnál emelni egy-egy emlékezetes vagy megható pillanatot a Vándorgyűlésről?*

– Nagyon örültem annak, hogy sok fiatal volt közöttünk, akik érdeklődők voltak. Meglepett a szekcióülések látogatottsága, bár voltak előzetes jelzések erre nézve, mégis öröm volt látni, hogy minden szekció iránt milyen nagy az érdeklődés. És persze büszke voltam a kollégáimra, akik a Tudományos és Szakkönyvtári Szekcióban tartottak előadást.

– *Megosztanál-e az olvasókkal néhány hozzád érkezett visszajelzést?*

– Az eddigi visszajelzések alapján a vendégek nagy része összességében elégedett volt a konferencia szervezésével, a helyszínnel, az előadásokkal a szekció-

ülésekkel és a szabadidős programokkal is. A kérdőívek feldolgozását követően ennél többet tudunk mondani.

Jólesett azoknak a kollégáknak a visszajelzése, akik – bár tapasztalták a nehézségeket is – néhány mondatban mondtak köszönetet a szervezőknek, vagy azért, mert ők is szerveztek már ilyen nagy konferenciát, vagy azért, mert látták, tapasztalták, hogy mennyi munka fekszik benne.

– *Mit üzenél az egri könyvtárosoknak, a következő Vándorgyűlés szervezőinek?*

– A Vándorgyűlést csak a szervező intézmények teljes összhangjában lehet megrendezni. Fontos a többszörös biztosíték beszerzése a kínált szolgáltatásokhoz. Jó munkát és sikeres együttműködést kívánok nekik!

– *Köszönöm a beszélgetést és az írásban küldött válaszokat is!*

* * *

Végül, talán érdemes elidőzni egy kicsit az innováció fogalma körül. „Mi is az innováció?” – Ezt a kérdést az Innovációs sétát vezető Winkler Csaba, a stratégiai fejlesztési igazgatóság munkatársa tette fel nekünk. Felhívta a figyelmet, hogy több értelmezése is van a fogalomnak. Az Oslo kézikönyv szerinti definíció az alábbi:

Az Oslo kézikönyv harmadik kiadásának legfőbb változása a korábbiakhoz képest az innováció fogalmának szélesebb körű definiálása. A termék- és eljárás-innováción túl, az innováció új meghatározása a marketing-innovációt és a szervezési-szervezeti innovációt is felöleli:

„Az innováció

- új, vagy jelentősen javított termék (áru vagy szolgáltatás) vagy eljárás,
- új marketing-módszer, vagy
- új szervezési-szervezeti módszer bevezetése
- az üzleti gyakorlatban, munkahelyi szervezetben, vagy a külső kapcsolatokban.”³

És hogyan kapcsolódik össze a könyvtár és az innováció? Erre a kérdésre a választ a Vándorgyűlésen résztvevők valamennyien megkaphattuk.

(Az interjú 2012. július 11-én készült.)

3 Az innováció értelmezése a 2005. évben kiadott Oslo kézikönyv (Az OECD irányelvei a technológiai innovációs adatok gyűjtésére és értelmezésére. Oslo kézikönyv. Ford. Meszleny Ignáczné. Bp. Miniszterelnöki Hivatal, 66 p.) harmadik kiadása alapján. Összeállította Katona József. Magyar Innovációs Szövetség, 2006. szeptember 26.
Online: http://www.innovacio.hu/download/az_innovacio_ertelmezese_2006_09_27.pdf
[Letöltés ideje: 2012. 07. 16.]

Az MKE 44. Vándorgyűlésének ajánlásai

A Bibliográfiai Szekció ajánlása

A nemzeti kultúra megmaradásának záloga a teljes kulturális örökség digitalizálása, majd mindenki számára hozzáférhetővé tétele oly módon, hogy a hozzájuk kapcsolható adatok legyenek egy közös nemzeti névtérbe rendezve. A névtér létrehozásában, építésében kulcsszerepet kell kapniuk a feldolgozó munkatársaknak valamennyi közgyűjteményben.

A Helyismereti Szekció ajánlása

Az MKE Helyismereti Könyvtárosok Szervezete szekcióülésének egyik legfőbb eredménye, hogy ismételten hangsúlyozta a közgyűjtemények együttműködésének fontosságát, és az internetes eszközök új formáinak alkalmazását a helyismereti munkában.

Az előadásokban bemutatott példák bizonyítják, a fiatal generáció érdeklődése felkelthető a könyvári, levéltári, múzeumi gyűjtemények iránt.

A Jogi Szekció ajánlása

A könyvtárak küldetése, hogy az ún. digitális korszakunkban megbízhatóan, magas színvonalon, a folyamatosan változó társadalmi környezethez és a felhasználói igényekhez igazodva jogszerű tartalmakat legálisan szolgáltatassanak, és ebben a tevékenységben szorosan együttműködjenek a könyvhasználókkal.

Szeretnénk biztosítani az MKE vezetőségét, a kulturális szféra miniszteriális irányítóit, hogy a Jogi Szekció tagjainak szakmai munkájára, innovatív elképzeléseire, inspiráló meglátásaira mindenkor stabilan számíthatnak, és szeretnénk is részt venni azokban a jogszabályi előkészítő munkákban, azokban a folyamatokban, amelyek arra hivatottak, hogy a Lao-Ce által 1500 évvel megfogalmazott gondolat napjainkban igazán valósággá (vagy virtuális valósággá?) válhasson:

*„Nem kell, hogy a küszöböt átlépjed
S a világot mégis megismerheted.”*

A Könyvtárostanárok Egyesülete és a Gyermekkönyvtáros Szekció ajánlása

A gyermek számára fontos az állandóság és a biztonság. Csak ilyen környezetben lehet szárnyalni. Ezt támogatja a könyvtár a szolgáltatásaival, valamint a könyvtáros a szaktudásával és inspiráló személyiségével. Mindez csak stabil szakmai és anyagi háttérrel lehetséges, így valósulhat meg az innováció.

A Mezőgazdasági Szekció ajánlása

A mezőgazdasági könyvtárak több évtizedes, évszázados múltja olyan stabil alap, amely munkatársainkat innovatív megújulásra inspirálja.

A Múzeumi Szekció ajánlása

A múzeumi könyvtárosok meggyőződése, hogy a hosszú évek alatt összegyűlt állományuk megőrzése az az alap, amely elengedhetetlen a további fejlődéshez és a korszerű szolgáltatások nyújtásához.

A Műszaki Könyvtáros Szekció ajánlása

A Műszaki Könyvtáros Szekció létrejötte óta mindig is a technikai haladás élvonalának információt kívánta szolgáltatásaival elősegíteni és eljuttatni a felsőoktatáson át a vállalati könyvtárakig, az információs bázisokon keresztül az ismeretterjesztésig minden érdeklődőhöz.

Most itt Győrben is az autós világ csúcstechnikája minél szélesebb körű ismertté tételén kívántunk dolgozni, és eredményeit közkinccsé tenni mind a diákok, mind minden magyar könyvtárhasználó részére. Ezért fogunk tevékenykedni, remélhetőleg a nagy múltú MKE-vel közösen az elkövetkező évtizedekben is.

Az Olvasószolgálati Szekció ajánlása

A könyvtárak stabilitásának biztosítása hosszú távú célunk kell, hogy legyen.

Innovatív megoldásokkal a felnövekvő nemzedék igényeihez igazodva tegyük lételemmé létjogosultságunkat.

Együttműködve különféle intézményekkel és civil szervezetekkel, teremtsünk meg az esélyegyenlőséget, hogy a tanulás, a tanulás támogatása, az olvasás öröme és a könyvtári szakemberek munkája hosszú távú és gyümölcsöző befektetés legyen.

A Társadalomtudományi Szekció ajánlása

A könyvtár, a könyvtáros szerepe és feladata folyamatosan változik, így minden új számítástechnikai lehetőséget ki kell használni annak érdekében, hogy az olvasót (hallgatót, oktatót, kutatót, helyi lakosokat) bevonjuk a könyvtárba és bevonjuk az információszolgáltatásba.

A Tudományos és Szakkönyvtári Szekció ajánlása

Az EISZ a kutatási infrastruktúra fontos része, amelynek stabil működése nemzeti érdek.

A Magyar Tudományos Művek Tára (MTMT) a hazai tudományos publikációk legfontosabb adatszolgáltatója, amelyben a tudományos és szakkönyvtárak szerepe meghatározó.

A könyvtárak a felsőoktatási intézmények fontos partnerei az e-tananyag fejlesztésében, az információszolgáltatásban és a hallgatók kutatás-módszertani felkészítésben.

A Zenei Szekció ajánlása

A személyiségünk stabilitásához, az önazonosságunk megőrzéséhez a zene hallgatása és befogadása egy olyan út, amelyben olvasó és zenei könyvtáros együtt halad a könyvtárak innovatív tereiben, inspirálva olvasóinkat az önképzésre vagy akár a kulturális különbségek kezelésének elősegítésére.

A Kovács Máté Alapítvány emlékülésének ajánlása

A negyven esztendeje elhunyt Kovács Máté szellemi öröksége ma is innovációra inspirálja, sarkallja a jelen könyvtáros nemzedékeit. Példája arra ösztönöz, hogy minden körülmények között próbáljuk megragadni a lehetőségeket küldetésünk teljesítésére.

A Kerekasztal-beszélgetés ajánlása

A kerekasztal-beszélgetésen két ajánlás született, a könyvtárigazgatók a pályakezdőkhöz, a pályakezdők pedig a vezetőkhöz szóltak.

Az igazgatók szerint a pályakezdők nem eléggé motiváltak, és az álláskeresés terén mutatott aktivitásuk is sokkal kisebb az elvártnál. Bakos Klára elnök asszony Seneca-idézeténél maradva, „*olyan, mintha szélszélben próbálnánk vitorlát bontani...*”

A pályakezdők véleménye szerint szakmánk szépségét annak olvasóközpontúsága adja, ami egyenlő az emberközpontúsággal. Így a pályázatok lebonyolítását végző személyektől kicsit több emberséget kérnének, ha nem őket szeretnék leendő munkatársnak, legalább értesítsék őket erről.

(Győr, 2012. július 14.)

Az új stratégia alapja egy új szakmapolitikai koncepció

A 2014–2018 közötti országos könyvtári stratégia
előkészítéséhez

A jövő év végén lezárul a Portál program, azaz a 2008–2013 közötti könyvtárfejlesztési stratégiai ciklus. Ideje tehát elgondolkodni a következőn, a hazai könyvtárügy újabb négy esztendejét meghatározó dokumentum lehetséges részletein, koncepcióján, szerkezetén és tartalmán. A Könyv, Könyvtár, Könyvtáros egyik fontos feladatának tekinti, hogy hozzájáruljon a születendő szakmapolitikai koncepció, illetve stratégia kialakításához. E célból sorozatot nyitunk ezeken a hasábokon, hogy a jövőn gondolkodó könyvtárosok elmondhassák, miként vélekednek a 2013 után kezdődő újabb ciklusról, vagyis megfogalmazhassák ötleteiket, szempontjaikat, akár egész rendszerré összeálló elképzeléseiket a születendő új dokumentumról vagy annak részleteiről. Felkértünk néhány lehetséges szerzőt, mondják el, fogalmazzák meg, milyen legyen, milyen lehetne az új könyvtári stratégia, annak legalábbis a körvonala. Mellettük szívesen látunk és várunk további írásokat a jövőendő stratégia szempontjairól. (MLM)

A stratégia – tudjuk – arra szolgál, hogy a környezeti (politikai, gazdasági, társadalmi, technológiai, jogi) változások megismerésével és figyelembevételével eredményesen alakítsunk, fejlesszünk egy ágazatot. Ám küldetésünket úgy valószínűsíthetjük meg és a céljainkat csak akkor érhetjük el, ha **rendelkezünk olyan szakmapolitikai (ebben az esetben könyvtári-információs) fejlesztési koncepcióval, amely a stratégia alapját képezi.** Érdemes megjegyezni, hogy mi a különbség a fejlesztési koncepció és a stratégia között. A **szakmapolitikai**, ezen belül a könyvtári- információs (a továbbiakban könyvtári) **koncepció** azt mondja meg, hogy **mit akarunk elérni és miért.** A **stratégia**, amely illeszkedik a kulturális koncepcióhoz, azt, hogy **milyen módon**, milyen célok kitűzésével, milyen feladatok megvalósításával és mely kulcsterületek fejlesztésével **jutunk oda.**

Nézzük az eddigi példáinkat, az eddig megtett utat!

Az 1998–2002 közötti stratégia azon a koncepción nyugodott, hogy a rendszer-változás következtében szétesett könyvtári struktúra helyébe új, a változásokhoz igazodó, a megváltozott használói igényeket kielégítő rendszert építünk.

A 2003–2007 közötti stratégia koncepciója az volt, hogy a kialakított új országos szolgáltatási struktúrákat erősítsük meg, kezdjük meg a minőségi szemlélet könyvtári meghonosítását, és olyan elveket dolgozzunk ki, amelyek teljesítésével hozzájárulunk a kistelephelyeken, a falvakban élők információs felzárkózásához.

A 2007–2013 közötti stratégia koncepciója az volt, hogy – az állami fejlesztési forrást kiegészítendő – az európai uniós pályázati támogatások minél nagyobb arányú lehívásával járuljunk hozzá ahhoz, hogy a pályázó hazai könyvtárak felzárkózhassanak az EU-tagországok könyvtáraiban létező szolgáltatási színvonalhoz; a könyvtári rendszer pedig – szintén pályázati forrásból – a MOKKA és az ODR egységes kezelésével, és az ODR OEDR-ré, Országos Elektronikus Dokumentum-ellátási Rendszerré fejlesztésével, magasabb színvonalon szolgáltatson.

Biztosan lehettek volna más koncepciók is, és ezekhez másfajta stratégia csatlakozhatott volna. De természetesen a szakmapolitikai koncepciónak és a hozzá kapcsolódó stratégiának az egyik alapvető kiindulási pontja, meghatározó keretei az aktuális kormány kulturális elképzelései, a látható trendek, a használói igények és a szakmai közösségek konszenzusos elképzelései voltak. Ez volt a helyzet a jelzett időszakokban is. A koncepciók, majd a nyomukban elkészített stratégiák, a lehívott források eredményességét nehéz lenne megkérdőjelezni. Az ide vonatkozó tények és a számok egy tavaly megjelent kiadványban olvashatók.¹

Az eddig elmondottak szerint, a következő stratégiai ciklus elkészítéséhez tehát először a könyvtárügy szakmapolitikai koncepcióját kell megfogalmazni. Nyilvánvalóan a koncepciót – éppen úgy, mint a stratégiát – csak pontos helyzetfelmérés, gondos elemzések és vizsgálatok után lehet kialakítani. A koncepció és a stratégia megalkotásában azonban alapvető különbség van. A koncepció nem csupán illeszkedik a kormányzati elképzelésekhez, hanem egyértelműen a kormányzat elképzelése, ezért az ezzel a területtel foglalkozó minisztérium szakmai szerve alakítja ki. A stratégia természetesen illeszkedik a kormányzat által megjelölt irányokhoz,² de a szakmai véleményezés összetettebb és strukturáltabb, akár az erre a célra létrehozott munkacsoportok tevékenységén, akár egyéb egyeztetési formákon keresztül.

Egy hipotézis

A helyzetfelmérés eredményének ismerete előtt már most megkockáztatok egy olyan felvetést, amely – amennyiben a vizsgálatok elvégzése igazolja a hipotézisemet – szerintem alapja kell, hogy legyen a következő időszak könyvtárpolitikájának. Olyan kérdéskörrel van szó, amely régóta kíséri a területet. Véleményem szerint **egyáltalán nincs súlyának megfelelő helyén a könyvtárügy, és minden egyéb gond ebből fakad:** a finanszírozás, a fenntartás stb. A könyvtárügy, a könyvtár szerepe, lehetősége a társadalom demokratikus és szociális fejlődése szempontjából, az állampolgárok informálódása, a digitális írástudás, az új IKT technikák meghonosítása és elsajátítása szempontjából jóval meghatározóbb, mint ahogy – általában – a döntéshozók tudatában él. A könyvtárak bármilyen rendszerű és egyéb fejlesztésének alapkérdése az, hogy megfelelőképpen vannak-e pozícionálva most a könyvtárak, megfelelő helyen kezelik-e a döntéshozók a könyvtárügyet, a könyvtárakat.

Nem új, nem most élénk kerülő problémáról van szó. Először a 2003–2007 közötti stratégia előkészítő elemzésében foglalmaztuk meg. Ott olvasható a gondok között, „*a könyvtárak érdekérvényesítésének nem egységesen megfelelő ereje, a könyvtárak társadalmi helyzetének ... súlytalansága.*”³ Míg azonban azokban az években más sürgetőbb feladatok is voltak, amelyek egyben kitörési lehetőségeket

is jelentettek, most már ez a tény annyira gátolja az előbbre jutást, hogy amennyiben nem tudunk változtatni rajta, gátjává válik minden további fejlődésnek. A hipotézisem tehát az, hogy annak érdekében, hogy a várt könyvtári paradigmaváltás bekövetkezzék, és a könyvtárak fejlesztéséből a használók minőségileg profitáljanak, **újra kell pozicionálni a könyvtárak helyét és szerepét.**

Tehát az **új koncepció alapján írandó stratégia megalkotásakor azzal kell tisztában lennünk, hogy** – legalább annyira, mint a könyvtári törvény megalkotásakor – **paradigmaváltás előtt állunk.** Egyértelműsíteni szeretném, hogy a sokszor emlegetett és ezért talán lejáratos „paradigmaváltás” szót eredeti értelmében használom. Nem egy-egy új szolgáltatás kialakítására, nem egy-egy új, korszerű könyvtári fejlesztésre, nem az IKT legfrissebb eredményének meghonosítására, nem a használók újszerű kiszolgálására értem, hanem a könyvtárak társadalmi-politikai helyzetének olyan megváltoztatására, amely **szemléleti módosulás** következménye. A könyvtári területnek erre a szemléleti váltásra és az ennek következtében létrejövő újra pozicionálására van szüksége.

Ugyanakkor le kell szögezni, hogy:

- ez a koncepció **csak abban az esetben képezheti egy új stratégia alapját, ha a minisztérium kulturális államtitkársága vállalja, egyetért vele;**
- ez az ambiciózus koncepció több stratégiai ciklus alatt valósulhat csak meg.

Külföldi példák

Mielőtt tovább folytatom a gondolatmenetemet, szeretném néhány példával bemutatni – a teljesség igénye nélkül –, milyen szakmapolitikai koncepciót képvisel Európa néhány, a könyvtárügy szempontjából mindenképpen fontos szervezete, illetve országa.

Először idézzünk a nemzetközi szervezet, az IFLA néhány idevonatkozó manifesztumából, deklarációjából.⁴

„Az IFLA sürgeti a nemzeti, regionális és helyi kormányzatokat és a nemzetköz szervezeteket, hogy:

- *a könyvtári és információs szolgáltatásokat **alapvető fontosságú elemként építsék bele az információs társadalommal kapcsolatos stratégiákba, politikájukba és költségvetésükbe** (kiemelés tőlem: S. J.)*
- *oly módon fejlesszék és alakítsák a könyvtári rendszerüket, hogy az a legnagyobb hasznot hozza a polgárok és a közösségek számára*
- *tegyék lehetővé az információhoz való szabad hozzáférést*
- *szüntessenek meg minden olyan akadályt, amely a szabad hozzáférést akadályozza*
- *ismerjék fel az információs műveltség és az ezt létrehozó alapvető stratégiák fontosságát, járuljanak hozzá az olyan képességekkel rendelkező lakosság kialakulásához, amely előnyt és hasznot hoz a globális Információs társadalom számára.*”⁵

A 2005-ben született, fentebb idézett Alexandriai Manifesztum talán legfontosabb kijelentése így szól: *„A könyvtárak nélkülözhetetlenek annak érdekében,*

hogy az állampolgárok jól informáltak legyenek, és a kormányzás átlátható legyen.”⁶

Az IFLA a könyvtárakat messze többre értékeli és máshová pozicionálja, mint ha egyszerű információszolgáltató helyek lennének. Ténylegesen a társadalom olyan alapintézményét látja benne, amely alkalmas nem csupán az állampolgárok műveltségének, digitális írástudásának megszerzésére és megerősítésére, az ismeretek megszerzésére és az állampolgárok oktatásban való részvételének megkönynyítésére, de állománya és információs lehetőségei révén **hozzájárulhat a jó kormányzáshoz**, a kormányzati tevékenység átláthatóságához, a korrupció elterjedésének megakadályozásához.⁷

Azaz, a könyvtár helye nem a kulturális terület egyik rétegében van csupán, hanem a társadalom legalapvetőbb érdekeinek szférájában.

A könyvtárak európai szervezete, az **EBLIDA (European Bureau of Library, Information and Documentation Associations**, a Könyvtári, Információs és Dokumentációs Egyesületek Európai Irodája) nevű ernyőszervezet 2012. évi állásfoglalásában, *A könyvtárak az információ- és az inspiráció szerzés legfontosabb lépése*⁸ címmel arról ír, hogy a könyvtárak lehetőségeit még nem aknázták ki az Európai Unió. Márpedig annak érdekében, hogy a gazdasági egyesületként létrejött szövetség tovább lépjen egy fejlettebb társadalmi-kulturális együttműködés felé, a könyvtárakra kell támaszkodni.

A **NAPLE (National Authorities on Public Libraries in Europe**, az Európai Közkönyvtárak Nemzeti Hatóságai) és az EBLIDA 2009. évi Bécsi Deklarációjukban⁹ kinyilvánították, hogy a könyvtári szolgáltatások szerepét Európa-szerte növelni kell az európai tudástársadalom érdekében. Felhívták az Európai Bizottság figyelmét többek között arra, hogy létre kell hozni egy magas szintű munkacsoportot, amely kidolgozza a könyvtárak új szerepét, és erről javaslatot tesz le az Európai Unió asztalára.

Az idézett javaslatok pontosan mutatják, hogy az új szerep, az új pozicionálás kereséséről, illetve a társadalomban elfoglalt szerep megerősítéséről, vagy éppen újragondolásáról nyilatkoznak a szakmai szervezetek.

Finnországban a Finn Közkönyvtári Politika 2015, (**Finnish Public Library Policy 2015**)¹⁰ című minisztériumi dokumentum határozza meg az eljövendő évek könyvtári politikáját. A koncepció legfontosabb gondolatai közül néhányat idézek:

- a jövő kihívásaira a könyvtárak válaszokat tudnak adni szolgáltatásaik és gyűjteményük következtében;
- a könyvtár – az állandó megújulás mellett – meghatározó folytonosságot képvisel a hektikus társadalomban, és ez is növeli az értékét;
- a könyvtári szolgáltatások folyamatosan változnak, mert állandóan követik a használói szokások és igények változását;
- a könyvtár minden megnyilvánulását a használók formálják;
- mivel a könyvtár a tanulási és találkozási hely, lehetőségeivel alapvetően hozzájárul a tanuláshoz, a megfelelő munkavégzéshez és a társadalomba illeszkedéshez.

Dániában a 2012-ben a három régóta működő intézmény egyesítéséből létrejött **Dán Kulturális Intézet (Danish Agency for Culture)**¹¹ fogalmazta meg az ottani könyvtárpolitikát. Az intézet négy központból áll:

- Könyvtár, média és digitalizálás
- Kulturális örökség és épített örökség
- Kulturális intézmények
- Művészeti Alap

Jegyezzük meg, hogy az intézményekkel foglalkozó intézetek összevonása nem jelentett semmiféle intézményi összevonást.

A könyvtárakra vonatkozó koncepciót az új intézmény egyik központja, a Dán Könyvtárak Intézete (Danish Agency for Libraries) tervezi. Kiemelt feladatként kezelik a jövőben:

- az épülethez kötött könyvtárak fejlesztését,
- a folyamatos digitális fejlesztést,
- az országos feladatokat.¹²

A második feladatban az a cél, hogy a használók, akik az információt, dokumentumot digitális formában keresik, és akiknek a száma folyamatosan nő, minél előbb mindazt megtalálják, amit keresnek.

Az országos feladatok közül pedig a következőket tartják a legfontosabbnak: országos dokumentumellátás, nemzeti bibliográfia és a szabványok.

Koncepcióból stratégia

A koncepció és az arra épülő stratégia megalkotásakor igen gondosan kell kezelnünk a könyvtár, a könyvtári terület önállóságának vagy más intézménnyel történő integrálódásának kérdését. Ehhez először is az kell, hogy az összefoglaló szót: könyvtár – az amúgy követendő, egységben látó szemléletünket félretéve – bontsuk szét mind típusa, mind nagysága szerint.

Nem hiszem, hogy bárki megkérdőjelezné azt a koncepciót, hogy a közkönyvtárak esetében a kisebb településeken, amennyiben erre igény és lehetőség van, egy tető alatt működjön a könyvtár, a közösségi tér, a muzeális intézmény, muzeális kiállítóhely. De a nagyobb településeken, a városokban már más a helyzet. Továbbá a megfelelő együttműködés csak egyenlő partnerek és nem alárendelt egységek között lehetséges.

Miközben meg kell erősíteni a különböző kulturális területekkel való igen szoros együttműködését, **egyértelműsíteni kell a könyvtár önálló entitását. Szerepe nemcsak feljogosítja erre a könyvtárat, de a használói igények ki is követelik ezt.** Ez az intézmény információt gyűjt, feltár, szolgáltat és közvetít. Sőt, ez az intézmény alkalmas arra is, hogy az információt előállítsa, és arra is, hogy „csupán” közvetítse. Ezt más intézménytípus nem teszi meg helyette.

Kinőtte a könyvtárügy a közművelődési területtel való állandó összevetést, de nem illik rá a mostanában erősödő, a közgyűjteményi területtel való, leginkább a múzeumokkal történő együtt-kezelés sem. Ugyanakkor megjegyzem, hogy **a bizonyos területeken való intézményi együttműködés** – például a digitalizálásban, a helyismeret és helytörténet közös feltárásában, a kulturális örökség védelmében, és általában a kulturális örökséggel kapcsolatos feladatokban, a közös rendezvények és kiállítások szervezésében – **alapvető követelmény**, mind a racionalitás,

mind a használók szempontjából, bármilyen típusú és nagyságú könyvtárban. Azonban egyértelműen látnunk kell, hogy a könyvtár önállósága – a jelzett eseteket kivéve – nem presztízskérdés, hanem a fejlődés és a fejlesztés természetes záloga. Bármilyen európai országot megnézzünk, a könyvtárak önálló egységek.

Amennyiben az általam vázolt felvetést elfogadjuk, annak más szervezeti feltételei is vannak. Új pozíciót csak új struktúra tud elérni, megvalósítani. Felmerül a kérdés, hogy nem lenne-e szükség újra olyan önálló főosztályokra az ágazati minisztériumban, amelyek – természetesen szorosan együttműködve – saját érdek- és érvrendszer szerint működnek.

Választ kell adni arra a tényre is, hogy a könyvtári korántsem csak a kulturális területet fedi le. Az egyházi, a szak- és felsőoktatási, az iskolai könyvtárak révén valóban jelen van – információs állománya és szolgáltatási struktúrájának sokszínűsége révén – a társadalom egészében. A kultúrához leginkább és legszorosabban az ágazati irányítás révén kapcsolódik.

A stratégia megalkotását – az ismert elemzések, analízisek nyomán támadt kérdések megválaszolásán kívül – még az alábbi tények is befolyásolják:

- A lényegi változtatási szándékunk egybeesése azzal a kormányzati szándékkal és akarattal, hogy minden területen, így a kultúra területén is nézzünk szembe az eddig végzett tevékenységünkkel, lássuk meg az új lehetőségeket és valósítsuk meg azokat.
- A könyvtári rendszer továbbfejlesztése, fenntartása, a változásokhoz történő megfelelő igazodása és igazítása csak akkor történhet meg, ha a döntéshozók nem kegyből, hanem felismert érdekből támogatják a területet, azoknak az állampolgároknak az érdekeit követve, akik megválasztották őket, akiknek a révén döntéshozatali helyzetbe kerültek.
- A jelentős közigazgatási változások komoly változásokat generálnak a közigazgatási területhez mindig is illeszkedő könyvtári rendszerben. Ránk váró feladat, hogy a rajtunk kívül bekövetkező új helyzetből, gondos szakmai mérlegelés nyomán előnyt kovácsoljunk.
- Rendelkezünk olyan korszerű, új, vagy csupán szervezetünkben és szolgáltatásaikban megújított könyvtárakkal, naprakész technikákkal és elkötelezett könyvtárosokkal, amelyek és akik az olvasók igényei szerint alakított szolgáltatásaikkal, fogadni és teljesíteni tudják az újonnan megfogalmazott elvárásokat.
- A könyvtári törvény megjelenése óta eltelt 15 év elegendő idő ahhoz, hogy figyelembe véve az egyre nagyobb és egyre jelentősebb változásokat, bátran jelöljük ki a fejlesztés új irányait. Megtartva a jót, a régebbi és a jelenlegi gondok megoldása mellett – mint a finanszírozás éves biztosítása, hiszen a törvényben lévő forrásokat rég megszüntették, a folytonosan hektikus változtatások helyett a tervezhető jövő kiharcolása – kezdjük el az új helyzetnek megfelelő új feladatok megvalósítását.

Az említett koncepció akkor teljesül, ha a stratégia céljai, illetve a megvalósításukhoz szükséges feladatok ténylegesen a döntéshozókkal való folyamatos párbeszéd létrehozására irányulnak. Ha a társadalmi környezet valódi bevonásának és az érdekérvényesítésnek a módszerét és technikáját ki tudjuk dolgozni, és a ciklus folyamán realizálni tudjuk a fontos szakmai feladatok mellett.

Minden új stratégia egyik alapkérdése, hogy mi valósult meg az előző ciklusban, ezért ebben az újabb tervezésben az már nem kap helyet, és mi az, amit folytatnunk kell. Erre az előzetes vizsgálatok adnak választ.

A stratégia technikai megalkotásához sok anyag áll rendelkezésünkre, a már idézett jogszabályon kívül a könyvtári szakirodalom számos dokumentuma.

A tartalmi rész akkor lesz megfelelő, ha sok kérdést teszünk föl. Mindannak az okát megkérdezzük, amivel ma elégedetlenek vagyunk, és amin változtatni akarunk. A kérdések hozzájárulnak a célok megfogalmazásához, a válaszok pedig a feladatok kialakításához.

Minden előzetes felmérés nélkül – ám a trendek és a külföldi stratégiai tervek ismeretében – kockázat nélkül sorolhatunk fel néhány témát a megoldandó szakmai feladatok közül.

Nyilvánvaló, hogy az egyik legnagyobb szakmai hangsúlyt **a koordinált országos digitalizálás** megszervezésére és megvalósítására kell tenni a jövőben. Ez az a terület, amely különböző politikai döntések miatt mindig lemaradt a fejlesztésekkor. Ehhez kapcsolódik **a szerzői joggal** kapcsolatos sok kérdés megnyugtató megoldásának tervbe vétele, az **e-könyvvel** kapcsolatos könyves együttműködés végiggondolása és megvalósítása és így tovább. Azután minden olyan fejlesztés, amely növeli az **online szolgáltatások elérését 24 órán keresztül a legkisebb könyvtárakban is**, valamint az állandóan változó és fejlődő IKT-eszközök és szolgáltatások könyvtári bevezetése a használói igények szerint.

Súlyos, **folytatandó feladat az egészségileg és szociálisan hátrányos helyzetűek könyvtári ellátása** továbbra is, ez utóbbiak közül gondoljunk a munkanélküliekre, a romákra. A hajléktalanokkal való bánás (szolgáltatás?) olyan terület, amibe eddig általában beletört a bicskánk. Hátha most sikerül...

Ebben a forráshiányos időben már most fel kell tenni a kérdést, nem illúzió-e új koncepcióról és új stratégiáról beszélni, amikor nem lesz mód a megvalósítására?

Határozott nemmel felelek. Van módunk kilépni a hazai gazdasági helyzet adta lehetőségek közül. Újra lesznek európai uniós pályázatok, de ezek akkor lesznek a szakma egésze számára hasznosak, ha – mint az előző ciklusban – szorosan kapcsolódnak a stratégiához. Azaz a pályázatoknak a stratégiában kitűzött célok megvalósítását kell szolgálniuk.

A szakmai szervezetek erőteljesebb szerepe

Amennyiben az új stratégiával az általam elégtelennek tartott társadalmi beágyazottságon kívánunk változtatni, akkor az eddigieknél nagyobb szerep jut a szakmai szervezeteknek.

A két ernyőszervezet tekintetében, ismerve a dokumentumaikat, a feltételezett koncepcióban megfogalmazottak megegyeznek az Alapszabályban (MKE), illetve a Prioritásaikat meghatározó deklarációjukban (IKSZ) írottakkal. Az előbbi szerint *„Az egyesület célja, hogy kezdeményezőleg vegyen részt a könyvtárpolitika és szakirodalmi információs politika alakításában; az erre vonatkozó szakmai és regulatív döntések előkészítésében, valamint a könyvtári ellátást érintő intézkedések értékelésében, továbbá – szükség szerint – az ezek hatásainak vizsgálatában;”*¹³

Az IKSZ Prioritásai szerint: „*A könyvtár, mint információs intézmény alkalmas legyen a paradigmaváltásra: a telematikai fejlesztés következetes végigvitelével, a tartalomszolgáltatás bővítésével és a hozzáférhetőség széleskörű biztosításával. Ennek érdekében olyan könyvtár-szakmapolitikai program kidolgozása szükséges, amely a reális használói igények mellett a könyvtári terület stratégiai tervére, az IKSZ eddigi eredményeire, az intézmények tapasztalataira épül.*”¹⁴

Ugyanakkor a két szervezet mellett kiemelten fontos, hogy mindegyik szakmai szervezet, tagjainak speciális tudásával, munkájával – mint eddig is, vagy tán még erőteljesebben – vegyen részt a közös feladatok megvalósításában. Pótolhatatlan és igen hasznos–szükséges tudás van az iskolai, az egyházi, az egyetemi, főiskolai, orvosi, olvasási stb. szakmai szervezetek ismeretanyagában. A szakmai szervezetek – különböző használókat vagy területeket képviselve – különböző társadalmi rétegekhez jutnak el, és így más és más módon járulhatnak hozzá a kitűzött feladatok megvalósításához.

A stratégiaalkotásban – amit konszenzus alapján kezd meg a szakma és amennyiben megfelelően van előkészítve, és az előkészítés során mód van a folyamatos véleménycserére – különböző intenzitással, különböző tevékenységekben, de egyforma felelősséggel osztoznak az ágazati irányítás résztvevői, a szakmai szervezetek és tagjaik, a könyvtárosok.

Ehhez erős összefogásra van szükség. De a könyvtárosok, a könyvtárüggyel foglalkozók régóta jól ismerik az összefogás fogalmát. Most megint módjuk nyílik a gyakorlására!

JEGYZETEK

- 1 Skaliczki Judit: A rendszerváltás könyvtárügyétől a könyvtárügy rendszerváltásáig. Bp., Könyvtári Intézet, 2011. 159 p.
- 2 38/2012. (III. 12.) Korm. rendelet a kormányzati stratégiai irányításról.
- 3 Skaliczki Judit: i. m. 87. p.
- 4 www.ifla.org/publications
- 5 www.ifla.org/publications/alexandria-manifesto
- 6 www.ifla.org/publications/alexandria-manifesto
- 7 www.ifla.org/publications/ifla-manifesto-on-transparency-good-governance-and-freedom-from-corruption
- 8 Hegyközi Ilona: www.ki.oszk.hu/konyvtar/2012/03/a-konyvtarak-az-informacio-es-inspiracioszerzes-legfontosabb-forrasai; lásd még: Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 2012. 6. sz. 3–5. p.
- 9 www.univie.ac.at/voeb/blog/?p=1639; lásd még: Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 2010. 8. sz. 47. p.
- 10 www.minedu.fi/export/sites
- 11 www.kulturstylrelsen.dk
- 12 www.bibliotekogmedier.dk/english/library
- 13 A Magyar Könyvtárosok Egyesülete Alapszabály, 2. §. (2) = mke.info.hu/infotat/dokumentumtar
- 14 Az Informatikai és Könyvtári Szövetség prioritásai. = iksz.shp.hu/hpc/web.php?a=iksz

Skaliczki Judit

Stratégiai gondolatok a 2013-tól induló ciklusra

A magyar könyvtáraknak az utóbbi években nem volt szakmai irányítása, emellett tovább folytatódott belső és külső okokra egyaránt visszavezethető súlytalano-dása. E „kegyelmi állapot” lehetőséget ad arra is, hogy önszerveződési folyamatok induljanak be. Ugyan ezek térnyerését gátolják a korábbi évtizedek feudális–posztkádári jellegű irányítási mechanizmusai, illetve a monoton csökkenő pénzügyi keretek, az anakronisztikus jogi szabályozás és a máig ható személyi kontra-szelekció – amelyek együttes eredménye a könyvtárimázs romlása –, a terep paradox módon e figyelemhiány által mégis ad lehetőséget az egyéni innovációra és szinte korlátlan terepet az együttműködésre. Sőt! Nincs elvi akadály annak sem, hogy a fejlődés néhány lépését kihagyva a mai kurrens nyugati eredményeket épít-sük be a könyvtári rendszerbe, időnként pedig azokat is megelőző intézkedéseket hozzunk.

Könyvtári vízió: olyan szolgáltató rendszer, amely fizikai és virtuális célcso-portok céljainak megvalósulását segíti információs, közösségi és oktatási igényeinek szolgálatával, a gazdaság, a társada-lom és a kultúra szereplőivel együttműködve.

1. Az információs és könyvtári tőke felmérése és elemzése

Súlyponti területek:

1. információszolgáltatás,
2. közösségi funkció,
3. oktatási funkció,
4. munkaerő-gazdálkodás,
5. dokumentummenedzsment, digitalizálás.

Tevékenységek

- 1.1. Legjobbgyakorlat-gyűjtemény.** Hazai és külföldi könyvtári és ahhoz kapcsolódó (webes felület, akár blog) elkészítése (és folyamatos karban-tartása) a súlyponti területeken.
- 1.2. Erőforrások feltérképezése** és folyamatosan frissített állományának köz-zététele.
 - A) **Anyagi tőke** (könyvtáráépületek, rendszerek és berendezések, adatbá-zisok, dokumentumállomány stb.) kataszterének elkészítése.
 - B) **Tudástőke:** tényleges teljesítménnyel, innovációs potenciállal rendel-kező munkaerő felderítése a könyvtári rendszeren kívül és belül, felké-rése együttműködésre (feladatok meghirdetése, virtuális munkacso-

portok megalkotása). Könyvtárosi kataszter létrehozása, részben 2.0 alapon, a meglévő adatbázis (Könyvtári Ki Kicsoda, Könyvtári Intézet) kibővítésével és folyamatos frissítésével.

C) **Szervezeti tőke:** felmérések a hazai könyvtárak szervezeti kultúrájával, működési hatékonyságával, vezetésével kapcsolatban, rendszeres munkaegészségügyi felmérés (benne: veszélyforrások feltárása, jó gyakorlatok).

D) **Ügyfél-tőke:** a könyvtári és információs rendszer használatának és hatásainak felmérése, nemcsak a tényleges, hanem potenciális használók körében; azaz a könyvtári szolgáltatás teljesítményének elhelyezése a hazai lakosság informálódási szokásainak tükrében.

1.3. Értékláncok azonosítása a könyvtári rendszeren belül és a kapcsolódó, vele részben vagy egészben párhuzamos folyamatok felméréseivel.

1.4. Teljesítményértékelés. A versenyképes és nem versenyképes könyvtári területek azonosítása.

2. A könyvtári fő értékláncok kiválasztása és menedzselése

Tevékenységek

2.1. Finanszírozás. Használó-, használat-alapú rendszer bevezetése: a támogatott intézmények támasztanak fizetőképes keresletet az őket kiszolgáló rendszerek felé (digitalizálás, dokumentumellátó rendszer, könyvtári intézetek stb.), amelyek ezért ilyen piacuknak megfelelően nyújtják a szolgáltatásokat. (Esetleges ösztönzésük pl. telepített mellett mobil digitalizáló műhelyek létrehozása). Az ODR átalakítása szolgáltató- helyett keresletvezérelt rendszerré.

2.2. Újjáalakítás. A könyvtári rendszer által működtetett nem versenyképes vagy azzá nem tehető területekről való kivonulás, a versenyképessé tehető területek javára történő átcsoportosítással; a párhuzamos, illetve az értékláncot nem kellően támogató tevékenységek visszafogása, az erőforrások átcsoportosítása, egyesítése.

2.3. Együttműködési modellek. A helyi jó gyakorlatok felhasználásával megalkotott keretek és modellek, országos viszonylatban helyi viszonyokra való adaptálása (lásd: jógyakorlat-gyűjtemény). Települési ellátásában lehetséges szövetségesek esetében pl. posta, vegyesbolt, kocsmá, kávézó, polgármesteri hivatal, iskola, plébánia, közlekedési vállalat stb.

3. Együttműködés

Tevékenységek

3.1. Márkaépítés. A könyvtári teljesítményt a használó és ne a könyvtár(os) kommunikálja, e folyamat serkentője azonban lehet a könyvtár. Az egyes használói csoportok céljainak elérése jelzi a könyvtár eredményességét, azért a könyvtár készüljön fel a települések tőkevonzó-képességének szolgálatára és kommunikálására (pl. közkönyvtár esetén), az oktatói tevé-

kenység eredményességmutatóinak és a továbbtanulási, elhelyezkedési arányok növelésére (iskolai és felsőoktatási könyvtárak esetében stb.).

3.2. Humánerő-fejlesztés. A könyvtárosképzés szorosan működjön együtt olyan oktatási irányokkal, amelyek a könyvtári tevékenység során az együttműködéshez szükséges tudásokat biztosítják (így pl.: médiaipar, hírszerzés, kommunikáció, közgazdaság ...). A könyvtárosok továbbképzése során szintén legyen alapvető motívum e „határterületekkel” való szoros együttműködéshez szükséges ismeretek megszerzése.

3.3. Közös informatikai rendszer kialakítása

Dokumentum-előállítókkal, -terjesztőkkel és -szolgáltatókkal, médiavállalkozásokkal, digitalizáló műhelyekkel, adatbázis-szolgáltatókkal és más érdekeltekkel együttműködés közös dokumentum-nyilvántartási és szolgáltatási elektronikus rendszer megalkotásában. E munka egyik inputja lehet a MOKKA is.

A rendszer használói:

- **Végfelhasználó:** megtalálhatja a számára szükséges dokumentumokat a rendszer egészében, és a neki megfelelő formátumban (kölcsonözhető, újranyomtatott, könyvesbolti, antikváriumi, e-formátumú DRM-mel) juthat hozzá, adott esetben mikrotenderezés által.
- **Tartalomszolgáltatók:** közvetlenül tájékozódhatnak a dokumentumpiaci igényekről, hogy a legmegfelelőbb tartalmat szolgáltatthassák, illetve figyelik saját termékeik forgását.
- **Rendszer menedzselői:** azonosíthatják a fölösleges kapacitásokat, illetve a hiányokat, az erőforrások leghatékonyabb elosztása érdekében.

A rendszer funkciói:

- **Piaci információ:** a dokumentumpiac egészének kihasználására és menedzselésére az elektronikus köteles példány kezelésétől az archiválásig, selejtezésig.
- **Állománymenedzsment:** a könyvtári dokumentumállományok bizonyítékokon alapuló igényekhez igazítása, könyvtári ellátórendszeren belül lebegő állomány.
- **Könyvtári dokumentumkövetés:** az ISSN adásától az elektronikus köteles példányokon keresztül a rendszerszintű állomány szabályozásig.

Technikai szempontok:

- **Nyílt forráskódra** épített rendszerek jellemzően nem könyvtárakban, hanem tendereztetett szolgáltatók felhőrendszerében működnek.
- **Rugalmasság és bővíthetőség.** A rendszer legyen alkalmas arra, hogy adatai más rendszerekhez minél inkább kapcsolódhassanak. Így adatbányaként legyen lehetőség a lakossági információigény feltérképezésére és előrejelzésére is, amely a tervezés alapjává válik. Szintén legyen alkalmas a dokumentálásra is, a későbbi, jogilag szabályozott visszakeresésre.

3.4. Önszabályozás serkentése. A piaci alapon működő rendszer tevékenységi körükben és területileg terjeszkednek, szakosodnak, különösebb beavatkozás nélkül.

- 3.5. **Konzorciumok** fejlesztése országos és nemzetközi szinten (dokumentum-beszerzés és -szolgáltatás, online zenei szolgáltatás, online szakirodalom-ellátás).
- 3.6. **Könyvtári terek** korszerűsítése (shop-koncepció) a harmadik hely szemlélet alkalmazásával, a lehetséges, könyvtáron kívüli érdekcsoportok (elsősorban információügy, közösségi szolgáltatások, rekreáció és oktatás) bevonásával. Pályázatok kiírása a témában, amely előírja a követő elemzések végzését és a tapasztalatok szétsugárzását is.
- 3.7. **Internetarchívum** megteremtése vagy szorgalmazása a többi érdekcsoport bevonásával.

4. Folyamatos teljesítménymérés és értékelés; a rendszer finomhangolása (visszacsatolás)

- 4.1. **Gördülő tervezés:** a stratégia évenkénti finomhangolása – az információs, rekreációs és oktatási szektorok szempontjainak bevonásával. A stratégiai célok évenkénti kommunikálása.
- 4.2. **Teljesítményértékelő rendszer.** Újjáalakítása a használók céljainak elérése oldaláról (pl. a település tökevonzó-képessége, a hallgatók elhelyezkedési esélyei stb.). Majd ennek évenkénti finomítása – alkalmazkodva a környezeti változásokhoz és a gördülő tervezés során meghatározott változásokhoz. A meglévő minőségirányítási rendszerek eredményességének és hatékonyságának megteremtése.
- 4.3. **Munkaerő-értékelés.** A munkatársak testre szabott éves, személyes értékelésének bevezetése, amelynek része a 180 fokos értékelés is (beosztott, munkatárs és felettes egyaránt értékeli – az önértékelés mellett). Munkaerő-tanúsítási rendszer alkalmazása Szlovákia, Horvátország, Románia után hazánkban is (vö.: CERTIDoc).
- 4.4. **Hatékonyság- és teljesítménynövelés.** A teljesítményértékelő rendszer adatai alapján a használati mutatók évről évre való javítása, a szereplőkkel való konzultáció által.
- 4.5. **Szolgáltatási szint szerződése (SLA).** A rendszer működési tapasztalatai és külföldi könyvtárgazdasági minták alapján szolgáltatási szint szerződések megalkotása, amelyek adott ráfordítások mellett adott teljesítési paramétereket garantálnak a könyvtári szolgáltatásokat megrendelő fenntartók számára. E rendszer és a használói felmérések legyenek a könyvtárak és könyvtárosi teljesítmények elismerésének objektív alapja.

A társadalom könyvtárképe folyamatosan változik, és egyre gyakrabban kérdőjeleződik meg a hagyományos könyvtár léte is. Ennek oka feltehetően a könyvtárak alkalmazkodó-, társadalmi válaszadóképességének gyengesége. Mivel azonban az információs, rekreációs és oktatási igények csökkenését egyáltalán nem tapasztalhatjuk, okunk van azt gondolni, hogy a könyvtár hagyományos funkcióinak újjáalakításával éppen feladatainak kiterjesztése valósítható meg. Ennek feltétele a rendszer sokak számára fájdalmas újratervezése.

Mikulás Gábor

Két és fél év – négy változás

A Csorba Győző Megyei–Városi Könyvtár működésének legfontosabb állomásai

„Az élet – néha így érzed – csaknem elviselhetetlen. Sorsforduló és korforduló pillanatában élsz, mikor minden reng és változik, a hagyományok, az erkölcsi törvények, az ismert életformák. Mintha már nem is házakban laknál, hanem az élet őserdejében, ahol állandóan zeng és dül a vihar: S a változásban reménykedel. Bízol abban, hogy egyszer hamuvá ég a szívekben minden indulat, a pernye és a keserű füst, mely a szívekben terjeng, eloszlik. Megint napfény hull az emberi tájra. A tenger kék lesz és a fák gyümölcse illatos. A változás elhozza a békét...”

(Márai Sándor: Füves könyv – A változásról és a reménységről)

Bevezető gondolatok

Az a változás-sorozat, amelyet jelen visszatekintő írásomban megpróbálok röviden bemutatni, többszörösen átalakította a nagy múltú és nagy hagyományú két könyvtár: a Csorba Győző Megyei Könyvtár és a Pécsi Városi Könyvtár¹ működését. Az intézmények hatályos törvényben meghatározott közkönyvtári feladatai új és ismeretlen pályákra kerültek, mind a személyi, mind a dologi feltételek tekintetében. Ennek megfelelően leginkább talán egy rendező pályaudvar működéséhez lehet hasonlítani a ránk testált és elvégzett munkát, mert a bemutatott időszakban négy alkalommal is új pályára kellett helyezni az előrehaladás útvonalát.

Első változás: A megyei és a városi könyvtár integrációja

A könyvtár Csorba Győző Megyei–Városi Könyvtár néven történő hivatalos működésének kezdete: 2010. január 1-je volt. Az intézmény nevéből is kiolvasható, hogy két nagy múltú intézmény, a Csorba Győző Megyei Könyvtár és a Pécsi Városi Könyvtár integrációjának eredményeként jött létre. Az összevonást az intézmények fenntartói közösen határozták el. Hogy miként is történt, ahhoz éveket kell visszalépni az időben...

A változás tervezése azzal a fenntartói döntéssel kezdődött el, hogy a két könyvtár integrációját az Európa Kulturális Fővárosa Projekt egyik kulcsprogramja, a Dél-dunántúli Regionális Könyvtár és Tudásközpont (a továbbiakban: DDRKTK) keretében kell végrehajtani. Az összevonás megvalósításának első leírt határideje: 2008. május 29-e volt. A dátum a pályázat Megvalósíthatósági Tanulmányának²

alább kiemelt részletében (DDOP-4.1.3/A-2008-0002 azonosító számú nyertes pályázat) is helyet kapott – 9. számú követelményként:

Sorszám	Feladat megnevezése	Felelős	Dátum
9.	Városi–megyei könyvtár integráció megindítása	Pécs Megyei Jogú Város, Baranya Megyei Önkormányzat	2008. 05. 29.

Az integráció eddig az időpontig azért nem valósulhatott meg, mert a pályázatban meghatározott valamennyi tevékenység végrehajtásának dátuma folyamatosan módosult. Egyet kiemelve ezek közül: a projekt partnereinek (Baranya Megyei Önkormányzat, Pécs Megyei Jogú Város Önkormányzata, Pécsi Tudományegyetem, Pécs2010 Menedzsment Központ Kht.), ún. végső Konzorciumi Együttműködési Megállapodását (a továbbiakban: Megállapodás) 2008. június 26-án írták alá³.

A Megállapodás a következő alapvető irányokat határozta meg:

- a könyvtárszakmai vezető személyének kiválasztása;
- Könyvtárszakmai Irányító Testület felállítása;
- **a Csorba Győző Megyei Könyvtár és a Pécsi Városi Könyvtár összevonása;**
- a projekt helyszínéként szolgáló ún. PEAC pálya biztosítása;
- a Konzorcium működésének operatív és adminisztratív vezetése.

A dokumentum 3. pontjában újra rögzítették az intézmények fenntartói az integráció elhatározását. Az is egyértelmű volt – a fentiek alapján –, hogy az eredetileg meghatározott dátum nem tartható, ezért a Megállapodásban már az szerepelt, hogy a két könyvtár integrációja 2009. december 31-éig fog befejeződni. Ugyanezen időpontig két konzorciumi tag, Pécs Megyei Jogú Város Önkormányzata és a Baranya Megyei Önkormányzat egy intézményfenntartó társulás létrehozását határozta el.

Az intézmények vezetői ebben az időszakban a következő személyek voltak: a Csorba Győző Megyei Könyvtár vezetője Kalányos Katalin (eredetileg 2010. június 30-áig szóló vezetői megbízással), a Pécsi Városi Könyvtáré pedig Kereszturi József (eredetileg a Projekt megvalósításának végéig). A DDRKTK Projekt megvalósításával kapcsolatos könyvtárszakmai egyeztető munka ténylegesen az első Konzorciumi Együttműködési Megállapodás aláírása (2008. február 13.) után kezdődött el, az ún. Könyvtárszakmai Irányító Testület⁴ heti rendszerességgel megtartott értekezletein.

Közben teltek a hónapok, és a konzorcium nem vette napirendre a 3. pontban meghatározott, a Megyei–Városi könyvtár összevonására vonatkozó előterjesztést.

A tényleges integráció végrehajtása – közel egy év eltelte után – 2009 novemberében egyszer csak felgyorsult. Mindkét önkormányzat elindította a könyvtárak megszüntetésére, illetve az intézményvezetők felmentésére vonatkozó procedúráját is, és november 5-én és 6-án közgyűlési határozatokkal⁵ létrehozták a Baranya–Pécs Közkönyvtári Társulást (a továbbiakban: Társulás) mint a 2010. január 1-jé-

től létrehozandó új intézmény, a Csorba Győző Megyei–Városi Könyvtár fenntartóját.

A Társulás irányító szerve „a Társulási Tanács 2009. november 12-én tartotta alakuló ülését, melyen megválasztotta tisztségviselőit, valamint **megalapította** – a Csorba Győző Megyei Könyvtár, valamint a Pécsi Városi Könyvtár jogutód intézményét – **a Csorba Győző Megyei–Városi Könyvtárat, 2010. január 1. napjával**. Az alapító szerv a Baranya – Pécs Közkönyvtári Társulás, az alapítói jogokat gyakorló szerv a Baranya – Pécs Közkönyvtári Társulás Társulási Tanácsa. A megyei és városi könyvtári feladatokat 2010. január 1. napjától tehát a Társulás által megalapított és fenntartott Megyei–Városi könyvtár látta el.”⁶

Az alapvető megyei és városi könyvtárszakmai feladatok is meghatározásra kerültek a Társulási Megállapodás⁷ II/2. pontjában a következőképpen:

„A Társulás feladatai:

- a Társulás által alapított könyvtári szolgáltatást végző intézmény fenntartása,
- nyilvános könyvtári ellátás működésének és fejlesztésének biztosítása,
- a könyvtárhasználat biztosításában való közreműködés,
- segítségnyújtás a közkönyvtári ellátás szervezésében,
- pályázatok benyújtása,
- a Dél-Dunántúli Regionális Könyvtár és Tudásközpont épületének használatbavételét követően a DDOP-4.1.3/A-2008-002. sz. pályázat, valamint a Dél-Dunántúli Regionális Tudásközpont megvalósítása érdekében kötött Konzorciumi Együttműködési Megállapodás alapján egységes könyvtári szolgáltatás megvalósítása.”

A Társulási Tanács 2009. december 9-én tartott ülésén az új integrált könyvtár igazgatói álláshelyének betöltésére pályázatot írtak ki, illetve a pályázat eredményes elbírálásáig jómagam kaptam megbízást az igazgatói feladatok ellátására. Az intézmény vezetője felett az egyéb munkáltatói jogokat a Társulási Tanács elnöke gyakorolta.

A Társulási Tanács egyúttal arról is döntött, hogy az irányítása alá tartozó Csorba Győző Megyei–Városi Könyvtár – mint önállóan működő és gazdálkodó költségvetési szerv – gazdasági, pénzügyi feladatainak ellátására a Baranya Megyei Önkormányzat irányítása alá tartozó Baranya Megyei Levéltárat mint önállóan működő és gazdálkodó költségvetési szervet jelöli ki.

Végül is pár hét alatt meg kellett ismernem mindkét könyvtár teljes körű működését, személyi és dologi feltételeit, sőt, a január elsejei indulás megszervezése is már az én feladatom volt (pl.: a Corvina könyvtár-automatizálási rendszer egységesítése a két legnagyobb szolgáltatóhelyen, a közüzemi szolgáltatások áttekintése és egyeztetése, az új, alszámos elektronikus iktatási rendszer bevezetésének előkészítése, a belső és külső információs rendszer kiépítése, nyomtatványok és feliratok cseréje stb.).

Mindezek után 2010. elején, a január 4-i első munkanapon megkezdődött a munka az immár integrált Csorba Győző Megyei–Városi Könyvtárban...

Második változás: Integrált könyvtári szolgáltatás az egyetemi könyvtárakkal

Előzmények

A könyvtár működtetését tehát megbízott vezetőként kezdtem. Munkámat meghatározta, hogy ki kellett alakítani az immár kétfunkciós könyvtár új munkaszervezetét, elkészíteni az új könyvtár alapidokumentumait (szervezeti és működési szabályzat, stratégiai terv, a 2009-es évre vonatkozó beszámoló, a 2010. évi munkaterv), elindítani a racionalizálási folyamatot a pécsi fiókkönyvtári hálózatra vonatkozóan, amelyek már a Tudásközpont Projekt Megvalósíthatósági Tanulmányában is szerepeltek. Egyúttal megtörtént a mozgókönyvtári szolgáltatások Baranya megyében történő dinamizálása is, mert március elsejétől – a projektstáb tíz hónapon át tartó feszített munkájával – megvalósult a példaértékű, országosan is egyedülálló Könyvtárbusz Projekt is⁸. A pályázatnak köszönhetően a megyei–városi könyvtár 26 hátrányos helyzetű Baranya megyei kistélepülés könyvtári és információs szolgáltatásának rendszeres biztosítását oldotta meg úgy, hogy mobilizálta a Tudásközpont teljes körű, internet alapú, magas színvonalú szolgáltatásait is.

A felsoroltak közül kiemelt feladatot jelentett a pécsi fiókkönyvtárak átszervezése. A már említett Tudásközpont pályázathoz kapcsolódó Tanulmány 168. oldalán olvashatók az eredetileg meghatározott racionalizálási tervek (a vastagon szedett részekben ismertetem a jelenleg érvényes, 2012. évi állapotot):

I. A HELYÜKÖN MARADÓ KÖNYVTÁRAK:

- Csipkefa Gyermekkönyvtár – Bajcsy-Zsilinszky Endre. u. 10. **(2012-ben is működik.)**
- Kertvárosi Fiókkönyvtár – Honvéd tér 1. **(2012-ben is működik.)**
- Meszesi Fiókkönyvtár – Dobó István u. 90. **(Letéti szerződés keretében 2010 júniusában átadta a könyvtár a fiókkönyvtárat a Vasasért Egyesület⁹ kezelésébe.)**
- **2012. május 16-án Belvárosi Könyvtár néven nyitott részleget az intézmény a Király u. 9-ben.** *Csoda Pécssett* címmel a könyvtárosok levelező listájára, a Katalistra felkerült egy bejegyzés is az avatásról: „*arról, hogy Pécssett KÖNYVTÁRAT (csupa nagybetűvel!) nyitottak. Könyvtárat és emlékszobát. Két évvel azután, hogy a Tudásközpont »könyvtárilag kiürítette« a történelmi belvárost ... a Megyei Könyvtár vezetése csendes, de határozott »agitációs-propaganda« :) munkájának köszönhetően megnyílt a város sétálóutcájában (Kossuth-Király utca), a volt Gyermekkönyvtár helyén a »Belvárosi Könyvtár«, az Igazgatási Központ irodáinak szobájában pedig a Várkonyi Nándor Emlékszoba.*”
- Várkonyi Nándor Fiókkönyvtár – Nagy Jenő u. 24. **(2012-ben is működik.)**

II. INTEGRÁLÓDÓ, MEGSZŪNŐ KÖNYVTÁRAK:

- Berze Nagy János Fiókkönyvtár – Júlia u. 11. **(Megszűnt 2012. március 15-én.)**
- Ifjúsági Könyvtár – Nagy Lajos király u. 13. **(Megszűnt 2011. szeptember 30-án.)**

- Nyitnikék Gyermekkönyvtár – Bánki Donát u. 2. **(Megszűnt 2010. május 10-én.)**
- Pinokkió Gyermekkönyvtár – Petőfi Sándor u. 45. **(2010. április 16-ával új szolgáltatóhelyre: a Várkonyi Nándor Fiókkönyvtárba került, annak gyermekrészeleként.)**
- 7. számú Fiókkönyvtár – Batthyány u. 1–3. **(2011 nyarán a könyvtári állomány egy része a pécsi városi hálózat fiókkönyvtáraiba került, a másik részét pécsi iskolák kapták meg ajándékozási jegyzékkel.)**

III. DDRKTK-BA KÖLTÖZŐ INTÉZMÉNYEK

(AZ ÁTKÖLTÖZÉSEK 2010. SZEPTEMBER 7-IG MEGTÖRTÉNTÉK.):

- Kilenc Király Gyermekkönyvtár – Király u. 9.
- ÁJK KTK Benedek Ferenc Társadalomtudományi Könyvtár – Rákóczi u. 80.
- Csorba Győző Megyei Könyvtár – Apáca u. 8.
- PTE Központi Könyvtár – Szepesy Ignác u. 1–3.
- Pécsi Városi Könyvtár Központ – Király u. 9.

E feladat mellett a Baranya-Pécs Közkönyvtári Társulás Tanácsa 2010. december 9-én kiírt pályázatára benyújtottam az intézmény vezetésére vonatkozó szakmai tervemet és vezetői összefoglalómat. A pályázat beadási határideje: 2010. február 14-én járt le. Ezt követően került sor a meghallgatására a jogszabályok által előírt összetételű szakmai bizottság előtt. A döntést a Társulási Tanács 2010. február 25-én hozta meg, és az intézmény igazgatójának nevezett ki 2010. március elsejével, ötéves időtartamra.

Integrált könyvtári szolgáltatás az egyetemi könyvtárakkal

Az egyértelműen látszott, hogy a 2010-es esztendő mérföldkő lesz a megyei-városi könyvtár életében, mert ebben az évben kellett megvalósítani a Pécs Európa Kulturális Fővárosa Projektek¹⁰ közül a Tudásközpont Projektet is. Ez tulajdonképpen azt jelentette, hogy az év egyik kiemelt feladata az új épületben helyet kapó intézmények átköltöztetésének, illetve a megyei-városi könyvtár és az egyetemi könyvtárak integrált szolgáltatása összes munkafolyamatának megszervezése volt.

Ennek első fontos lépése 2010. január 12-én a PTE Egyetemi Könyvtár által megfogalmazott és a megyei-városi könyvtár által kiegészített¹¹ *Szolgáltatásintegráció a Tudásközpontban*¹² című dokumentum aláírása volt. A 7 fő pontból álló alapidokumentum szerint készült fel a Tudásközpont két könyvtártípusa (egyetemi és közkönyvtár) a közös épületben történő működésre. Az év elejétől már kibővített létszámmal és két vezetővel működő Könyvtárszakmai Irányító Testület továbbra is heti rendszerességgel egyeztetette az átköltözés valamennyi lépését. Az értekezletek legfontosabb célja a Tudásközpontba költöző, jogi szempontból különálló könyvtárak integrált szolgáltatásainak részletesen kidolgozott összehangolása volt. Úgy, hogy az intézmények a törvényben¹³ meghatározott és az integrációban nem szereplő feladataikat továbbra is önállóan látták el.

Az integrált könyvtári szolgáltatások megyei-városi könyvtárat érintő legfontosabb témakörei a következők voltak:

- A Tudásközpontba kerülő közel 400 ezer dokumentum (könyv, folyóirat, kotta, hanglemez, aprónyomtatvány, muzeális értékű dokumentum stb.) átköltöztetésének megtervezése. A közbeszerzési dokumentáció összeállítása. Balázs Mihály¹⁴, az épület tervezője és Frank György belsőépítész által készített tervek (épület, bútor és lakberendezés) alapos áttekintése, könyvtárszakmai vizsgálata, a bútorok elosztása szintenként, az állományok elhelyezése polctervező programok segítségével.
- A megyei–városi könyvtár Tudásközpontba költöző és szabadpolcra kerülő állományainak teljes elektronikus (a PTE Egyetemi Könyvtárral közös Corvina könyvtár-automatizálási rendszerben történő) feldolgozása, jelzetelese, RFID-kóddal (rádiófrekvenciás azonosító¹⁵) való felszerelése.
- Az olvasószolgálati munka (pl. nyitva tartás és szolgáltatás a hét minden napján és hétvégén 12 órában,¹⁶ raktározás, könyvtárközi kölcsönzés stb.) szervezési kérdéseinek egyeztetése.
- A napi harmonikus együttműködés, szerzeményezés és a kölcsönös előnyökön alapuló munkamegosztás alapvető elveinek kidolgozása (Közös Gyűjtőköri Kódex készítésével) a tulajdonosi hányadnak (Baranya Megyei Önkormányzat 65% – Pécsi Tudományegyetem 35%) és a társasházakhoz¹⁷ hasonló és a használatnak megfelelő (megyei–városi könyvtár 51% – egyetemi könyvtárak 49%) költségvállalás szempontjainak egyeztetésével.

A Tudásközpontba vonatkozó feladatok az intézmény valamennyi dolgozóját¹⁸ érintették. 2010 nyarán például azért, hogy határidőre elkészülhessen az RFID jelzetezés, a megyei–városi könyvtár munkatársai egyvégtében csak öt nap szabadságot vehettek ki.

A Tudásközpontba történő tényleges költözés előkészítése a beköltöző könyvtárakra vonatkozó közbeszerzés¹⁹ Ajánlattételi Dokumentációjának összeállításával kezdődött. Mindkét könyvtár külön rögzítette azokat a könyvtárszakmai elvárásokat (pl. hány polcfolyóméter és milyen típusú dokumentumok szállítását kell elvégezni stb.), amelyek a költöztetésre vonatkoztak.

A megyei–városi könyvtár a közbeszerzési dokumentáció alábbi részében írta le elvárásait:

4. rész

„KÖNYVTÁRSZAKMAI ELVÁRÁSOK

A Csorba Győző Megyei – Városi Könyvtár dokumentum állományának, bútorainak és egyéb eszközeinek a Tudásközpontba történő költöztetésére

Költöztetési követelmények – feltételek

A Csorba Győző Megyei – Városi Könyvtár 2010. június eleje és augusztus vége között a felépülő Tudásközpontba költözik.

A költöztetéskor a következő feladatok végzendők el:

- a könyvtár teljes állományának szakszerű, könyvtári rend szerinti becsomagolása, átszállítása, a szakmai sorrend megőrzésével a dokumentumok ismételt polcra helyezése;
- a kijelölt katalógusok a fentebb említettek szerinti költöztetése;
- a dolgozók személyes iratanyagainak, dolgainak, egyes bútorainak átköltöztetése;
- a nyomdai gépek költöztetése (szerelés, bontási és helyreállítási munkák);
- számítógépek költöztetése;
- az épületek bevédése állagmegóvás céljából (élvédők, járólapok; stb.).”

A közbeszerzési eljárás zárása után a költöztetést megnyerő cég az M-PaKK Bt. lett. A cégvezető Maurer Péternek és kollégáinak köszönhetően mindösszesen bő két hét alatt (augusztus 21-étől szeptember 7-éig) megtörtént a könyvtárak átköltöztetése a Tudásközpontba.

2010. szeptember 8-án – ünnepi szenátusi ülés és tanévnyitó keretében – avatták fel a Dél-dunántúli Regionális Könyvtár és Tudásközpontot. A házavatóval egybekötött ülésen Bódis József rektor mondott tanévnyitó beszédet. Hargitai János, a Baranya Megyei Önkormányzat Közgyűlésének akkori elnöke és a Dél-dunántúli Regionális Könyvtár és Tudásközpont konzorcium vezetője házavató beszédében az intézmény közösségi funkcióját hangsúlyozta. *„Egy olyan kulturális plázát szeretnénk létrehozni, amely nemcsak dél-dunántúli, hanem európai léptékben is jelentős. A század követelményeinek minden tekintetben megfelelő intézményt a megye, a város és az egyetem közösen üzemelteti majd”* – mondta. Páva Zsolt, Pécs Megyei Jogú Város polgármestere köszöntőjében a város és a Tudásközpont kapcsolatát emelte ki. Végül Mayer Mihály, a Pécsi Egyházmegye püspöke megáldotta az épületet.

2011. szeptember 8-ától működnek tehát a könyvtárak ténylegesen a Tudásközpont épületében.²⁰ A tervezett október 25-ei nyitásig mindösszesen hat hét állt a két intézmény rendelkezésére, hogy megszervezze az integrált szolgáltatás elindítását. Az első fontos feladat az állományok raktári rendjének kialakítása és az egyéges feliratok elkészítése volt. A legnagyobb problémát ebben az időszakban az jelentette, hogy az informatikai eszközök jelentős része még nem érkezett meg, tehát mindkét intézménynek a régi informatikai eszközeit (számítógépeket, nyomtatókat stb.) kellett beállítania a folyamatos munkavégzés érdekében. Szeptember 20-ától mindkét könyvtár dolgozóinak közreműködésével részlegesen meg kellett nyitni a III. emeleten elhelyezett Benedek Ferenc Jogtudományi és Közgazdaságtudományi Szakkönyvtárat.

Ugyanakkor elkezdődött a közös működés meghatározó dokumentumainak elkészítése is: a közös könyvtárhasználati szabályzat és arculati kézikönyv kidolgozása; a szolgálati beosztás alapelveinek egyeztetése, a könyvtárközi kölcsönzés működésének szabályozása, a házszabályzat tervezetének elkészítése, egyeztetett pénzkezelési szabályzat megalkotása stb. Októberben a két könyvtár – 50-50 százalékos saját költségvállalás mellett – elindította a Tudásközpont Drupal alapú portálját, továbbá közös könyvtárismertető szórólapot is összeállított.

A megyei–városi könyvtár munkáját emellett meghatározták a következő közkönyvtári feladatkörök is (csak a legfontosabbakat kiemelve): rendezvények, kiállítások (Szentkereszti István szobrászművész kiállítása) szervezése, koordinálása; a „Háztűznéző és Könyvtártúra”²¹ program elindítása, valamint könyvtárismertető órák tartása a folyamatosan érkező gyermekcsoportok és érdeklődők számára; az őszi könyvtári hét rendezvénysorozatának megszervezése (október 4-étől 10-éig, benne a Baranya megyei könyvtárosok XV. szakmai találkozójával) és a hozzá kapcsolódó Baranya megyei programok koordinálása, illetve a gyermekkönyvtár kabalapályázatának²² lebonyolítása.

Végül is az október 22-ei projektzáróra – az ünnepség előtt kicsivel – helyükre kerültek és üzemképesek lettek az informatikai eszközök (pl. az olvasói terekbe kerülő vékony kliensek), így a rendezvényen már be lehetett mutatni a Tudásközpont keresői felületét is.

Részlet a projektzáró ünnepség – két könyvtár által közösen készített – sajtóanyagából:

*„...A fenntartók azt várják a könyvtáraktól, hogy a párhuzamosságokat ki-
küszöbölve hatékonyan, takarékosan működjenek. A könyvtárak pedig azt
remélik, hogy sokat tanulhatnak egymástól, átvehetik és továbbfejleszthetik
egymás jó gyakorlatait, és mind a régióból származóknak, mind az itt tanu-
lóknak vagy dolgozóknak, mind a távolról hozzánk látogató vendégeknek
magas színvonalú szolgáltatást nyújthatnak.”*

2010. október 25-étől tehát mindennap (hétköznap és a hétvégén is), heti 84 órában áll nyitva a Tudásközpont a használók előtt.

A megyei–városi könyvtár Tudásközpontban való működésének eredményességét a 2011-es – vagyis az első teljes év – könyvtári statisztikai jelentésének adatai tudják a leginkább prezentálni. Ezekből a „Könyvtárhasználat” eredményeit²³ adom közre az alábbiakban. A dinamikus fejlődés bemutatására – összehasonlító adatként – közlöm a megyei–városi könyvtár (Tudásközpont előtti) 2009-es év adatait is.

Könyvtárhasználat				2009	2011	
1.	Használó (fő)	Regisztrált használó		9 994	16 883	
2.		A regisztrált használóból újonnan regisztrált		9 994	5 687	
3.		Aktív használó		9 994	14 643	
4.	Használat	Használatok (alkalom)	Személyes (helybeni) használat összesen	180 620	215 623	
5.			Az összes személyes használatból internet használat		8 595	101 784
6.		Távhasználat	telefon, fax, e-mail	16 289	22 582	
7.			OPAC, honlap	26 635	132 210	
8.		Kikölcsönzött dokumentum (db)			391 804	302 957
9.		Közvetlenül (helyben) használt dokumentum (db)			321 819	201 108
10.	Könyvtárközi kölcsönzés	Beérkezett kérés		728	297	
11.		Adott dokumentum (db)	Eredetiben	569	177	
12.			Másolatban	Nyomtatott formában	54	9
13.				Elektronikus formában	2	22
14.		Küldött kérés		202	70	
15.		Kapott dokumentum (db)	Eredetiben		186	57
16.			Másolatban	Nyomtatott formában	79	10
17.				Elektronikus formában	2	3
18.	A referenz kérdések száma			14 705	12 693	

Az adatokból látható, hogy a regisztrált és aktív használók számának látványos emelkedése mellett kiugró eredmények mutatkoznak az OPAC, az internet és a honlap használata terén is.

A közkönyvtár, azaz a megyei–városi könyvtár munkatársai a mai napig is azon munkálkodnak, hogy megtartsák a Tudásközpont előremutató és több könyvtár-szakmai területet is érintő fejlődési ívét. Mindezt úgy, hogy továbbra is összehangoltan és együttműködve dolgoznak egy alapvető feladatok végzésére kötelezett másik könyvtártípussal: az egyetemi „testvérkönyvtárakkal”.

Harmadik változás: Megyei közművelődési feladatellátás

Továbbhaladva az időben; a 2011-es év tulajdonképpen nem is egy, hanem két változást hozott. Az egyik a megyei–városi könyvtár gazdálkodását érintette, a másik pedig az intézmény feladatellátását.

- 1 A megyei–városi könyvtár fenntartója, a Baranya-Pécs Közkönyvtári Társulás és a Baranya Megyei Önkormányzat 2011. január elsejei hatállyal és az államháztartás működési rendjéről szóló 292/2009. (XII. 9). Kormányrendelet (továbbiakban: Ámr.) 16. §-ában foglaltak alapján az intézmény gazdálkodását a Baranya Megyei Önkormányzat Hivatala (röviden: Hivatal) alá rendelte.

Részlet a Társulási Tanács 2011. január 25-i előterjesztésének mellékletéből:

„...a Hivatal és a Könyvtár a munkamegosztás és felelősségvállalás rendjét külön, úgynevezett munkamegosztási megállapodásban rögzítik, az Ámr. 16. § (4)–(8) bekezdéseiben foglaltaknak megfelelően. A munkamegosztási megállapodás tartalmazza: a tervezési, költségvetés készítési feladatok; az előirányzat módosítás; az előirányzat felhasználás, kötelezettségvállalás; az utalványozás, ellenjegyzés, érvényesítés; a bizonylatok útja, kezelése; a számviteli, analitikus nyilvántartási feladatok; a beszámoló készítés; a pénzellátás, a felelősségvállalás; valamint a folyamatba épített előzetes és utólagos vezetői ellenőrzés, belső ellenőrzés rendjét.”

Ennek megfelelően – bár a könyvtár továbbra is önállóan működő és gazdálkodó intézmény státuson maradt – a tényleges gazdálkodás és működés feltételeit folyamatosan a Hivatal munkatársaival kellett egyeztetnie. Ezzel együtt a könyvtárban összesen két fő gazdasági-pénzügyi feladatot ellátó dolgozó foglalkoztatását hagyta jóvá a Társulási Tanács.

- 2 A jóval nagyobb volumenű és nem várt változtatásról 2011. február végén értesítették a könyvtárat a fenntartók. A Baranya Megyei Önkormányzat Közgyűlése 15/2011. (II. 22.) Kgy. határozatának 2. a) pontjában döntött arról, hogy a Baranya Megyei Kulturális és Idegenforgalmi Központ (Pécs, József Attila u. 10.) intézményét 2011. április 15. napjával jogutód nélkül megszünteti.

A Baranya Megyei Önkormányzat kötelező megyei szintű közművelődési szakmai tanácsadási és szolgáltatási feladatait 2011. április 16-ától a megyei–városi

könyvtár kapta meg. Az intézmény a Kulturális törvényben (lásd a 13. sz. jegyzetet) is meghatározott kötelező közművelődési feladat-ellátás végzésére Közművelődési Osztályt alakított ki. Az osztályra három fő érkezett a megszüntetett intézményből. A könyvtár csak az új dolgozók munkabérét kapta meg (létszám- és költségvetés-módosítással); kiegészítő dologi hozzájárulás azonban nem érkezett a feladatellátás végzésére. Az átvett dolgozók mellé a könyvtár – egy fő nyugdíjazott könyvtáros státusára – 2011 júniusától felvehetett egy technikus munkatársat, majd szeptembertől saját munkatársát nevezhette ki osztályvezetőnek.

A könyvtár a kötelező közművelődési feladatellátást az 1997. évi CXL. Tv. és a Baranya Megyei Önkormányzat Közgyűlése 8/2011 (3.30.) számú önkormányzati rendelete – a Baranya Megyei Önkormányzat kötelező közművelődési szakmai tanácsadási és szolgáltatási feladatainak ellátásáról – alapján az alábbiak szerint látja el:

- szakmai tanácsadás, innovációs fejlesztő tevékenységek kidolgozása, nyilvántartása, fejlesztése, továbbadása, megismertetése;
- közművelődési tájékoztatás;
- forrásszerzés;
- kommunikációs feladatok;
- marketing és PR-szolgáltatások a használók részére;
- regionális, országos, nemzetközi kulturális-közművelődési kapcsolatok ápolása;
- szervezett ön- és továbbképzés közművelődési szakemberek, szakalkalmazottak, művészeti csoportok, közművelődési civil szervezetek, gazdasági társaságok vezetői és tagjai részére;
- az amatőr művészeti mozgalom, a társas együttlét formáinak megyei figyelemmel kísérése, segítése;
- rendezvényszervezés;
- iskolán kívüli tehetséggondozás segítése;
- rendezvénytechnikai szolgáltatások koordinálása.

Bár a közművelődési feladatellátás nem volt idegen a megyei–városi könyvtár működésétől, hiszen számos hasonló tevékenységi köre volt eddig is az intézménynek, elég csak a Kulturális törvényben (lásd 13. sz. jegyzetet) is megjelenő „közösségi szintér” szerepkörre gondolni, mégis az új feladat ellátása folyamatos egyeztetést követelt meg az egyetemi könyvtárak munkatársaival. A problémák elsősorban a két könyvtártípus eltérő feladataiból adódtak: pl. egy zenés rendezvény a nyilvános könyvtári vagy közösen használt terekben zavaró tényező a tanulni vagy kutatni vágyó egyetemi polgárok könyvtárhasználatában.

Mindezek ellenére nagyon látványos eredményeket tudtak elérni az osztály nagy közművelődési tapasztalattal rendelkező munkatársai. Így például: a könyvtár egységes arculatának erősítésére elkészült a megyei–városi könyvtár logója²⁴ és az új emblémával ellátott levélpapír, boríték és névjegykártya is. Az osztály dolgozói közreműködtek abban, hogy 2011 októberében elindulhatott az intézmény új honlapja (www.baralib.hu), amely már az új arculatot tükrözte. 2011. év végére intézményi roll-up²⁵ is készült. A hatékonyabb Baranya megyei tájékoztatás és kapcsolattartás érdekében önálló elektronikus levelező listákat, illetve kéthetente elektronikusan megjelenő hírlevelet szerkesztenek, amelyeknek köszönhetően a

könyvtárak, közművelődési intézmények, kulturális civil szervezetek, szakmai munkatársak, önkormányzatok, valamint a sajtó intézményei is folyamatosan kapják a kulturális szférát érintő információkat. (2011-ben 13 szám jelent meg.) Kiemelendő, hogy – az országban az elsők között – a dolgozók segítségével indult el a „Szellemi Kulturális Örökség Baranya Megyei Listájával” kapcsolatos adatgyűjtés. A munkatársak további fontos tevékenysége volt: a pályázatokban (4 uniós és 11 hazai pályázat) való közreműködés és a rendezvénytechnikai eszközök közvetítése a baranyai programokhoz (a technikai eszközpark 2011. május 1. és november 1. között 11 rendezvény lebonyolítását tette lehetővé).

A megyei–városi könyvtár valamennyi eddig megvalósult rendezvényére az osztály dolgozói készítették a plakátokat, meghívókat, szóróanyagokat. Minden esetben egységes arculatot adtak a dokumentumoknak, így a programok résztvevői, az érdeklődők már első látásra felismerhették, hogy az intézmény szakmai anyagáról van szó.

A megyei közművelődési feladatellátás „beszédese” eredményeket mutatott fel az év végén az idézett közgyűlési határozatban kijelölt feladatokban, így például a sikeres pályázati források megszerzésében, az intézmény marketing tevékenységének fejlesztésében, a rendezvények, kiállítások, továbbképzések stb. lebonyolításában. Az alábbi táblázat – a sok eredmény közül – a megyei közművelődési programok résztvevőire vonatkozó adatsort mutatja be:

Összlátogató, résztvevő létszám

Rendszeres művelődési formák	96
Ismeretterjesztés összesen	971
Táborok összesen	0
Rendezvények, kiállítások, műsorok	7 222
Szolgáltatások	9 750
Külső szervek tevékenysége*	0
Mindösszesen	18 039

* (Alkalmak száma osztva a csoportok számával, szorozva a résztvevők számával)

A megyei–városi könyvtár működését mindenképpen erősítette a megyei közművelődési feladatellátás intézményünkhöz való csatolása, az érkező kulturális szakemberek pedig – bár kezdetben nem ismerték a könyvtár működését és nem dolgoztak még ilyen nagyságrendű közgyűjteményi szervezetben – zökkenőmentesen és jól beilleszkedtek.

Az elmúlt kicsit több mint egy évben a megyei–városi könyvtár sokszínű munkájára és jövőre nézve számos újítás és javaslat kapcsolódott az osztály dolgozóinak nevéhez.

Negyedik változás: A megyei–városi könyvtár új fenntartója

A megyei–városi könyvtár elmúlt két évének negyedik fő változása jelenleg is tart. 2012 januárjától – ahogy minden megyei intézményt – a megyei–városi könyvtárat is „államosították”, és a könyvtár az ún. „Konszolidációs törvényben”²⁶,

illetve a 258/2011. (XII. 7.) Korm. rendelet²⁷ szerint meghatározott új fenntartó: a Baranya Megyei Intézményfenntartó Központ (röviden: BMIK) irányítása alá került.

Az év első felének történései a törvény szerint mentek végbe:

„A Konszolidációs törvény 2. § (6) bekezdés szerint a helyi önkormányzatok társulásairól és együttműködéséről szóló 1997. évi CXXXV. törvény (a továbbiakban: társulási törvény) alapján létrejött társulási megállapodást a megyei önkormányzat – amennyiben a (2) bekezdésben meghatározott külön megállapodás ezzel ellentétes rendelkezést nem tartalmaz, illetve a társulást nem európai területi társulásban való részvételre hozták létre – köteles az év utolsó napjával felmondani. A társulás tagjai és a megyei önkormányzat a megyei önkormányzatnak a társulásba bevitt vagyonáról kötelesek az év utolsó napjával elszámolni.”

Első lépésként a könyvtár fenntartóinak (Baranya Megyei Önkormányzat és Pécs Megyei Jogú Város Önkormányzata) közgyűlési határozatokkal meg kellett szüntetnie – 2011. december 31-ei hatállyal – a Baranya-Pécs Közkönyvtári Társulást.²⁸

A jogszabályokban leírtak közül három lényeges dolog is bizonytalanságot okozott az év első heteiben:

1. A jogszabályok alapján bizonytalanná vált a megyei–városi könyvtár önállóan működő és gazdálkodó státusa²⁹. Ennek ellenére 2012. január elsejével elindult a megyei–városi könyvtár szokásos napi munkavégzése a törvénynek megfelelően: az eddig a Baranya Megyei Önkormányzat Hivatala által ellátott gazdálkodási feladatok a BMITK irányítása és felügyelete alá kerültek. A megyei–városi könyvtár gazdasági és pénzügyeinek intézését azonban mindegyikük segítette, hogy ugyanazok a munkatársak vették át a könyvtár gazdálkodásának irányítását, akik az elmúlt években az intézmény működésével kapcsolatos pénzügyi–gazdasági feladatokat végezték. Az átállással tulajdonképpen megmaradt a folytonosság, és az eddigi Baranya Megyei Önkormányzat Hivatala átalakult a BMITK által kialakított Intézményfenntartási és Pénzügyi, Gazdálkodási és Üzemeltetési Osztályává. Sajnos, a jó kapcsolat és az ismeretség ellenére is zavaró volt és számos fennakadást okozott a többszörösen áttételes – csak elektronikus, telefonos és személyes tárgyalások sorozatával való – napi intézményi gazdasági–pénzügyi működés megszervezése.
2. A könyvtár biztosnak látszó éves költségvetési számai (az rögtön látható volt, hogy az 1. és 2. körös költségvetési főszámok csak a város támogatásával együtt biztosíthatják majd az intézmény működését) mellett az év első két hónapjában folyamatosan halasztódott Pécs város költségvetési hozzájárulásának biztosítása, és nem került sor a BMITK-kel együtt történő városi könyvtári ellátás és finanszírozás feltételeire vonatkozó megállapodás megkötésére sem.
3. Végül pedig nem volt egységes álláspont arra nézve, hogy Baranya megyében kiírják-e – a közgyűjtemények esetében is – a pályázatot az intézmény-

nyek vezetőinek megbízására a 2011. évi CLIV. törvény 14. § (1) bekezdése szerint, amely rendelkezett *„arról, hogy a munkáltatói jog gyakorlójának eltérő döntése hiányában e törvény erejénél fogva legkésőbb 2012. március 31. napján megszűnik az átvett nem egészségügyi intézmény közalkalmazotti jogviszonyban foglalkoztatott vezetőjének a vezetői megbízása.”*

A bizonytalanság március végére lassan oldódott, és változtak az 1–3. pontban leírtak, megpedig a következőképpen:

1. Az első pont bizonytalanságát a 2012. április 4-étől hatályos 1094/2012. (IV. 3.) Korm. határozat a megyei múzeumok, könyvtárak és közművelődési intézmények további fenntartásáról, valamint a települési önkormányzatok kötelező kulturális feladatairól jogszabály szüntette meg.³⁰ Ezzel tehát az önállóan működő és gazdálkodó státus megmaradt, továbbra is a BMIK osztályai végzik a megyei–városi könyvtár gazdálkodásával kapcsolatos feladatait.
2. Az első negyedév végére Pécs városa a 108/2012. (03.22.) számú határozattal elrendelte: a háromoldalú megállapodás kötését a települési könyvtári ellátás biztosítására a Baranya Megyei Intézményfenntartó Központtal, valamint a Csorba Győző Megyei–Városi Könyvtárral.
A Megállapodás 12. pontja alatt azonban az is olvasható, hogy: *„A feladatellátási kötelezettségek törvényi szabályozásának változása esetén azok hatálybalépésével egyidejűleg jelen megállapodás hatályát veszti, illetve a Szerződő felek ezt szükség szerint módosíthatják.”*
A várostól érkező támogatási tételek – eddig pár napos csúszással – rendre megérkeztek.
A megyei–városi könyvtár megfelelő finanszírozását biztosító Megállapodásnak azonban nem lehetett sokáig örülni, mert a határozat elfogadása utáni napokban telefonon érkezett a hír, hogy a megyei–városi könyvtár elfogadott éves költségvetésének dologi kiadásokra vonatkozó részét 80 millió forinttal csökkentette a BMIK. Ez azt jelentette, hogy jelentősen át kellett dolgozni a könyvtár eredeti költségvetését. Az már most egyértelműen prognosztizálható, hogy az intézmény bevételi forrásait növelni szükséges, mert csak így lesz biztosítható az év utolsó hónapjaiban is a megfelelő működés. (Például ezért lenne célszerű bevezetni a Tudásközpontban az egyetemi hallgatók mérsékelt és évente befizetendő, ún. regisztrációs díját.)
3. Február végére megoldódott a megyei–városi könyvtár vezetésére vonatkozó, státusszal kapcsolatos helyzet is: a BMIK – 2012. január 30-ai dátummal – megküldte a kinevezésem módosítását. Ennek megfelelően:

„...a 2011. évi CLIV. törvény 14 § (1) bekezdésében biztosított munkáltatói jogkörömmel élve tájékoztatom, hogy a Csorba Győző Megyei–Városi Könyvtár intézmény vezetésére a Baranya-Pécs Közkönyvtári Társulás Társulási Tanácsától kapott igazgatói megbízását továbbra is fenntartom.”

Így tehát a megbízásom (az eredetileg meghatározott dátummal) továbbra is megmaradt.

A Kormányhatározat április 3-ai életbe lépése óta tulajdonképpen jelentős változás nem történt. A nem éppen optimális helyzetre csak a több irányból jövő és „azonnali” adat- és információkérés (BMIK, NGM, NEFMI³¹ Közművelődési Főosztály és Könyvtári Osztály) utal folyamatosan.

Összefoglalva

A megyei–városi könyvtár elmúlt két évének működése és munkája alapján több esetben – kulturális és más bizottsági beszámolók alkalmával – hangot adtam annak, hogy a fenntartók büszkéek lehetnek intézményükre, annak valamennyi dolgozójára... Ezt továbbra is komolyan gondolom, mert egy olyan intézményről van szó, amelyik a folyamatos változás mellett kimagasló eredményeket és dinamikus fejlődést tudott felmutatni. Ez akkor is tiszteletre és figyelemre méltó, ha képzeletbeli rendező-pályaudvarunk irányítói most készítik elő az újabb és számunkra még ismeretlen ötödik pályánkat a megyeszékhely város mellett³²...

JEGYZETEK

- 1 A Csorba Győző Megyei Könyvtár: 1952. augusztus 20-án; a Pécsi Városi Könyvtár: 1960. január 1-jén jött létre.
- 2 Ernst & Jung: A Dél-dunántúli Regionális Könyvtár és Tudásközpont. Megvalósíthatósági Tanulmány. Budapest, 2008. december. 597. p.
- 3 Az első Konzorciumi Együttműködési Megállapodást 2008. február 13-án írták alá, majd módosításra került 2008. május 30-án, de a partnerek által elfogadott végső időpont 2008. június 26-a lett.
- 4 Már a 2008. év februárjától működött az, ún. Könyvtárszakmai Irányító Testület (röviden: KIT) Fischerné Dárdai Ágnes vezetésével. A hivatkozott Megállapodás 34–37. pontjában – többek között – a következőket rögzítették: „*A Tagok döntése alapján megalakításra került a DDRKTK-hoz kapcsolódó Könyvtárszakmai Irányító Testület, melynek tagjai a következők: Dr. Fischerné Dr. Dárdai Ágnes (PTE Egyetemi Könyvtár), Kalányos Katalin (Csorba Győző Megyei Könyvtár), Kereszturi József (Pécsi Városi Könyvtár)... A Könyvtárszakmai Irányító Testület feladata, hogy a DDRKTK könyvtárszakmai működésével kapcsolatos koncepciókat és javaslatokat terjesszen a konzorcium elé... A Könyvtárszakmai Irányító Testület feladata az integráció részletes programjának kidolgozása, melynek végleges határideje 2009. december 31.*”
- 5 A Baranya Megyei Önkormányzat Közgyűlése a Baranya–Pécs Közkönyvtári Társulás Alapító Okiratát a 115/2009. (XI. 06.) Kgy. határozatával, Pécs Megyei Jogú Város Önkormányzatának Közgyűlése az 514/2009. (11. 05.) sz. határozatával jóváhagyta.
- 6 Forrás: a Társulás Társulási Tanácsa 2011. január 25-i előterjesztése. 2–3. p.
- 7 Forrás: Előterjesztés a Baranya Megyei Önkormányzat Közgyűlésének 2009. november 6-i ülésére. 1. sz. mell.: Társulási Megállapodás. 2. p.
- 8 Szabolcsiné Orosz Hajnalka: Baranyai Könyvtárbusz Projekt. = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 2011. 2. sz. 26–31. p.

- 9 A könyvtári állomány 2010. június 17-én a Vasasért Egyesülettel (7691 Pécs-Vasas, Bencze József utca 6.) kötött letéti szerződés alapján: Pécs-Vasasra (Berze Nagy János Művelődési Ház – Kistamás Gyula Könyvtár – Pécs-Vasas, Szövetkezet u. 13.) és Pécs-Somogyra (Kossuth Művelődési Ház – Kossuth Könyvtár – Pécs-Somogy, Búzakalász u. 47.) került.
- 10 Emellett az Európa Kulturális Főváros Program keretében további négy projekt megvalósítása is zajlott: Kodály Központ, Zsolnay Negyed, Nagy Kiállítótér, Közterek és parkok újjáélesztése I–II.
- 11 A PTE Egyetemi Könyvtár által megfogalmazott koncepciót egészítettem ki.
- 12 Az eredeti koncepciót írta: Fischerné Dárdai Ágnes főigazgató; a szöveg elkészítésében közreműködött: Szellőné Fábián Mária általános főigazgató-helyettes, Markó Tamás informatikai főigazgató-helyettes, Bogáthné Hasznos Éva szolgáltatási igazgató, Hamar Zsuzsana kari könyvtár igazgató, Fekete Ágnes osztályvezető, Némethné König Judit csoportvezető.
- 13 1997. évi CXL. törvény a kulturális javak védelméről és a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről.
- 14 Balázs Mihály Kossuth-, Ybl Miklós- és Prima Primissima-díjas magyar építész, egyetemi docens.
- 15 Az RFID (**R**adio **F**requency **I**Dentification) automatikus azonosításhoz és adatközléshez használt technológia, amelynek lényege adatok tárolása és továbbítása RFID címkék és eszközök segítségével. (Forrás: Wikipédia, a letöltés ideje: 2012. június 18.) Lásd még: RFID: A jövő vonalkódja. = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 2011. 1. sz. 18–36. p.
- 16 A Tudásközpont Projekt egyik fontos monitoring mutatója a heti 84 óras (a hét minden napján és naponta 8-tól 20 óráig) nyitva tartás.
- 17 2011. február 22-én írták alá a Megbízási Szerződés Társasház Üzemeltetésére című dokumentumot a Tudásközpont könyvtárainak fenntartói, illetve a Tudásközpont Kft. ügyvezető igazgatója.
- 18 A megyei–városi könyvtár teljes létszámállományának átalakítása – átcsoportosítással – a 2009. évi és a jogelőd intézmények létszámadatainak megfelelően történt meg.
- 19 A 2003. évi CXXIX. Közbizottsági törvény (továbbiakban: Kbt.) VI. fejezete alapján lebonyolított általános egyszerű közbizottsági eljárást a Pécsi Tudományegyetem Gazdasági Főigazgatósága „Dél-Dunántúli Regionális Könyvtár és Tudásközpont – Könyvtár-költöztetés” tárgyában indította el 2010. április 1-jén.
- 20 A Tudományos és Műszaki Tájékoztatás 2011. 4. száma foglalkozott a Tudásközpont működésének bemutatásával, ezért itt csak a könyvtár-integráció gyakorlati működésének fontosabb elemeit ismertetem.
- 21 A Tudásközpont könyvtárai egységes könyvtárbemutató szöveget állítottak össze azoknak az érdeklődőknek, akik vendégként vagy könyvtárlátogatóként érkeztek az épületbe, és elsősorban az épületbejárás és a könyvtárak működésének megismerése miatt érkeztek.
- 22 A Tudásközpont IV. emeletén működő gyermekkönyvtár neve: Körbirodalom Gyermekek könyvtár; a nyertes kabalafigura Körbi lett. Körbi azóta emblémája lett a részlegnek.
- 23 A Tudásközpont integrált szolgáltatása miatt a táblázat adatai csak a megyei–városi könyvtár statisztikai adatait tartalmazzák. A két könyvtár megállapodása szerint a közös Corvina könyvtár-automatizálási rendszer alapján kigyűjtött könyvtárhasználati eredmények megosztása a következő arányok alapján történik: PTE Egyetemi Könyvtárak 55%, megyei–városi könyvtár 45%.
- 24 A logó az intézmény sokszínűségét és az egyes szakmai területek és feladatok összekapcsolhatóságát (puzzle-szerűen felépítve) hivatott bemutatni. Valamennyi osztálynak saját és választott színvilága (megjelenik pl. az osztály dolgozójának névjegyén, az osztály irányításá-

- val megvalósuló projekteken, illetve az intézmény portáljának aloldalain stb.) van: Helyismereti Osztály – piros; Közművelődési Osztály – narancs, Hálózati Osztály – sárga; Tudásközpont – zöld; Zenei Osztály – kék; Gyermekkönyvtári Osztály – lila.
- 25 Mobil installációs eszköz.
 - 26 Forrás: Magyar Közlöny, 2011. évi 139. szám, 2011. november 25. 33314–33341. p. 2011. évi CLIV. törvény a megyei önkormányzatok konszolidációjáról, a megyei önkormányzati intézmények és a Fővárosi Önkormányzat egyes egészségügyi intézményeinek átvételéről.
 - 27 Forrás: Magyar Közlöny, 2011. évi 146. szám, 2011. december 7., 34632–34661. p. A 258/2011. (XII. 7.) Korm. rendelet a megyei intézményfenntartó központokról, valamint a megyei önkormányzatok konszolidációjával, a megyei önkormányzati intézmények és a Fővárosi Önkormányzat egészségügyi intézményeinek átvételével összefüggő egyes kormányrendeletek módosításáról.
 - 28 A Baranya Megyei Önkormányzat 103/2011. (XII. 8.); Pécs Megyei Jogú Város Önkormányzata pedig 12/2012. (01. 19.) közgyűlési határozatában döntött arról, hogy a Baranya-Pécs Közkönyvtári Társulást felmondja.
 - 29 A hivatkozott Kormányrendelet Átmeneti rendelkezések 15. § (1)–(2) pontja szerint: „*A megyei intézményfenntartó központ által fenntartásba átvett intézmények közül az önállóan működő és gazdálkodó költségvetési szervek 2012. április 1-jével önállóan működő költségvetési szervekké alakulnak át.*”
 - 30 Meghatározta, hogy „*a 2011. évi CLIV. törvény (a továbbiakban: Törvény) alapján állami tulajdonba és fenntartásba került múzeumi, könyvtári, levéltári, közművelődési feladatot ellátó költségvetési szervek 2012. április 1-jétől a 2011. december 31-i állapotnak megfelelő önállóan működő és gazdálkodó, vagy önállóan működő gazdálkodási besorolásuk szerint működjenek tovább.*”
 - 31 Balog Zoltán miniszter hivatalba lépése után: Emberi Erőforrások Minisztériuma lett a neve.
 - 32 Mert a Kormányhatározat következő pontja szerint: „*1.5. egyetért azzal, hogy a Törvény alapján állami tulajdonba és fenntartásba került megyei könyvtárak és megyei múzeumok, valamint kulturális és közgyűjteményi feladatokat ellátó alapítványok, közalapítványok és gazdasági társaságok (a továbbiakban együtt: megyei múzeumok és könyvtárak) a megyeszékhely megyei jogú városok fenntartásába kerüljenek.*”.

Szabolcsiné Orosz Hajnalka

Könyvtári órák művészet- és biblioterápiás módszerekkel

Ha visszaemlékezünk gyerekkorunk könyvtári világára, kicsit más képet látunk, mint amelyet a XXI. század diákjai élnek meg nap mint nap. Legtöbben, még az olvasni szeretők is csak villámlátogatást tettünk, gyorsan kiválasztottuk a keresett könyvet, majd a kölcsönzés procedúráján átesve, kimenekültünk a roskadásig telezsúfolt, levegőtlen, gyakran gyéren megvilágított helyiségből, ahol a könyvtáros néni sem erőltette a maradásunkat. Aztán vagy az új könyvtáros személyisége, vagy a könyvtár áthelyezése egy tágasabb, barátságosabb térbe, vagy az igényeinkhez igazított szolgáltatás szépen lassan vagy éppen villámcsapásként bevonzott minket a könyvtárba, és ami a legfontosabb, ott is tartott, sokunkat egy egész életre.

Nekem a könyvtár, az olvasás és írás iránti nagy szerelmet gimnáziumi könyvtárosunk hozta meg. Kamaszként őt egy különleges tanárnak láttam, aki az átlagnál sokkal műveltebb, olvasottabb, érdeklődőbb. Mindig kedvesen fogadott mindenkit, néhány jó szava és ami még ennél is fontosabb, néhány kérdése is volt mindenkihez. Így aztán hamar megismert minket, pontosan tudta, kinek milyen olvasmányt ajánljon, kit hívjon meg a szavaló- vagy a színjátszó körébe. Engem nem zaklatott ilyesmivel, tudta, én csendes típus vagyok, mindenem az olvasás, és szeretek írni, csak úgy magamnak. Ezért aztán formálgattam, alakítottam a könyvek által, hagyta, éljem át az olvasottakat, és amit megélek, megérzek, azt írjam meg. Sosem akart beleolvasni, csak figyelte, hogyan válok magabiztos, céltudatos felnőtté.

Aztán tizenhat évi tanítás után magam is elkezdtem egy gyakorló iskola könyvtárában a munkát: a PTE Deák Ferenc Gyakorló Gimnázium és Általános Iskolában. Kezdetben minden időmet lefoglalta a leltározás, az integrált könyvtári rendszer adatbázisának kiépítése, a kötelező könyvtári órák megtartása, az ingyentankönyvek osztása és nyilvántartása. Lassan rutinszerűvé váltak a mindennapi tevékenységek, és szerettem volna valami egyedit, valami különlegeset csinálni. Mivel részemről megvolt a szándék és az ötlet, diákjaink pedig érdeklődéssel fordultak a meghirdetett programok felé, a könyvtár szépen elindult a változás útján.

Projektek, programok, vendégnek hívott elismert pécsi személyiségek sora mutatta, milyen értékek fontosak nekem, nekünk. Úgy éreztem minden tökéletes, mindent úgy teszek, ahogy annak idején a gimiben Vali nénitől láttam. Nemcsak ismeretek sorát adtam át a könyvtárban diákjainknak, de szemléletet is alakítottam. Gondolok itt azokra a programokra, amelyeken lakóhelyünk értékeinek megmutatása volt a cél, vagy olyan kerek évfordulós híres magyarokra, akik nem alkotják a tananyag részét, vagy a megyében élő nemzetiségek megismerésére.

Aztán egyszer megkeresett egy fiatal kolléganő, nem segítenék-e neki egy jótékony célú kézműves vásár megrendezésében, ahol saját készítésű termékeink árát ajánlanánk fel beteg gyerekek számára. Úgy gondoltam, nemes a cél, varrni, kötni, horgolni előbb tudtam, mint olvasni, hála drága jó nagyanyámnak. A siker nagy volt, gyerekek tucatjai jöttek délután tanári irányítás mellett dolgozni, boldogan

szánták rá az időt. Idővel azt vettem észre, jönnek vissza a gyerekek azután is „dolgozni”, hogy megvolt a vásár, a pénzt ünnepélyesen átadtuk a gyerekkórháznak. Élvezték zárt kis közösségünket, ahol a kétféle munka mellett beszélgetni is lehetett; mindenről, ami bántotta őket, ami miatt szorongtak, amit nem tudtak másnak elmondani. Mi pedig titoktartást fogadtunk, nem kerül ki semmi a csoportból, evvel támogatjuk egymást. És lassan megjelentek a magányos gyerekek, akiknek titka nem kerülhetett a csoport elé, csak négy szemközt volt elmondható. Maradtunk a kézműves tevékenység mellett, az alkotás lett a kerete a lelki megújulásnak. Egy kóbor hangulattól kísérve egy komolyzenei CD-t tettem be, mondván, ne legyen olyan hideg, durva és bántó a csend egy-egy mondat után. Innen kezdve a zenehallgatás találkozásaink része lett. Sokszor csak a pillanatnyi hangulatom adta zeneválasztásomat: éppen havazik vagy olvad, esetleg olvastam valamit, amihez csakis az adott zene illett. A következő lépés már magától jött, felolvastam egy kis részt számomra fontos, életem részét képező művekből, amelyek újabb gondolatokat, történeteket indítottak el. Kedvencem, amikor megpróbálják folytatni a megkezdett történetet, átírják, mindenki hozzátesz egy kicsit, majd összehasonlítjuk az eredeti végkifejlettel. Ez remekül működik mesékkel is, hiszen még elbábozni, eljátszani is lehet a történeteket.

Néhány cím a felhasznált művekből:

Zeneművek:	Antonio Vivaldi: Négy évszak Mozart: Varázsfuvola Smetana: Moldva C. Orff: Carmina Burana J. S. Bach: H-moll Mise Beethoven: IX. Szimfónia Brahms: Magyar táncok Haydn: Évszakok; G-dúr szimfónia; D-dúr „Londoni” szimfónia; Óra szimfónia; Búcsú szimfónia Kodály Zoltán: Pünkösdlő Erkel Ferenc: Bánk bán Liszt Ferenc: A Villa d’Este ciprusai; A Villa d’Este szökőkútjai; Esztergomi mise
Irodalmi alkotások:	Shakespeare – mesék Szabó Magda: Születésnap; Für Elise; Az ajtó Rejtett kincsek nyomában: Baranyai népmondagyűjtemény Benedek Elek meséi Nagy László: Adjon az Isten Meliorisz Béla: Nyár van; Fényes napok; Hiába; Vacsora után; Elégedett vagyok Lackfi János: Felvásárló
Képzőművészeti alkotások:	Raffaello: L’Esterházy – Madonna Leonardo da Vinci: Sziklás Madonna Victor Vasarely képei Evert Collier: Vanitas csendélet hegedűvel

Sokáig azt hittem, összejöveteleink – pontosan zártságuk miatt – a külvilág számára nem is léteznek. Aztán néhány éve megkért iskolánk évkönyvének szerkesztője, írjak egy kis cikket a könyvtárban folyó lelki életről. Nem mertem vállalni. Mit írhatnék arról a bizalomról, amivel megajándékoztak ezek a gyerekek? Ezért át-passzoltam az ötletet néhány végzősre, akik már rágták a fületem egy kis interjúért, meg szeretnék volna írni a könyvtárhoz és hozzám fűződő viszonyukat. A mai napig hálás vagyok nekik, mert így én sosem tudtam volna írni magamról és a kis társaságunkról sem.

Volt olyan eset is, hogy kolléga küldött le hozzám néhány gimnazista fiút, akikkel probléma akadt. Amikor beléptek a könyvtárba csak ennyit mondtak: „munkaterápiára” küldött X tanárnő. Sosem gondoltam így a kézműves foglalkozásainkra, de valóban a kétkézi alkotó munka jól működik terápiaként is, mindamellet, hogy nagyvonalú, önzetlen gesztus a végeredménye, az elkészített ajándéktárgyak árával segíteni másokon.

Ezután már magától jöttek az alkalmak a találkozásokra, elég volt valami jót olvasni, mi összejöttünk, hogy beszéljünk róla, illetve egészen másról is. Hallgassunk közösen zenét, mert éppen híres zeneszerző ünnepli születésének kerek évfordulóját, közben fessünk hangulatokat a zenemű részletekre. Volt olyan is, hogy híres festő élete és néhány műve volt a kiindulópontja a beszélgetésnek. A művészetek és a hozzá kapcsolódó beszélgetés, esetleg alkotó munka tette kereké találkozásaink sokszínűségét.

A gyakorlat, a mindennapi próbálkozások leírása után néhány mondatban összefoglalnám, miért is tartom olyan fontosnak könyvtárunk életében ezt a fajta műhelyfoglalkozást, de szívesen hívnám akár szolgáltatásnak is. A kötetlen együttlétek során az önismeret fejlesztése mellett önmagunk elfogadása, a problémák békés, nyugodt megoldásának elsajátítása, a kommunikációs képességek fejlesztése mellett kreativitásuk kiélésére is alkalmat kaptak. Ösztönösen léptünk egyik lépéscsőfokról a másikra, mivel én nem vagyok terapeuta, éppen ezért kis közösségünk alkotásait sem terápiás alkotásokként néztem soha. Egy jó játékként éltük meg, ahol az általam felkínált művekre való reakciókat, gondolatokat, alkotásokat a beszélgetések tették igazán különlegessé. Megéltük az elmúlt években a művészet- és biblioterápia aktív és receptív formáit is.

Kell ennél több, a mai rohanó világunkban, mint megpihenni kicsit egy esztétikus, könyves környezetben? Beszélgetni, alkotni. Megnyugodni és tudni, hogy titkunk az is marad, de már nem nyomja ólomsúlyként lelkünket.

Nyirő Gizella

E-könyves infotár – a Könyvtári Intézet új szolgáltatása

A weboldal (ki.oszk.hu/ekonyvek) *Bevezető* menüpontjára kattintva olvashatjuk:

„Ideje lépni az e-könyvek ügyében: az elmúlt időkben ugyanis olyan mértékben megnőtt az e-könyvek iránti érdeklődés, hogy a kiadói szakembereknek és a könyvtárosoknak mielőbb ki kell találniuk, miként lehet a legeredményesebben kiszolgálni az olvasói igényeket.

E-könyves információtárunk elsődleges célja, hogy válogatott híreket, információkat nyújtson az e-könyvek világáról. Teljességre nem törekszünk, de a látókörünkbe kerülő fontosabb eseményekről, a nemzetközi trendekről, a szaksajtóban megjelenő cikkekről tájékoztatjuk olvasóinkat, és ezen keresztül igyekszünk segítséget nyújtani az e-könyvek könyvtári szolgáltatásának kialakításához.”

Az infotár rendszeresen frissül újabb hírekkel, eseményekkel, egy-egy piaci szereplő szolgáltatásának bemutatásával, az új megjelenésű könyvek ismertetésével, illetve az e-könyvek világáról szóló más információkkal. Reméljük, az oldal segíti a könyvtáros kollégák tájékozódását a témában, és az olvasóknak is megkönnyíti az eligazodást a weben található szolgáltatások között.

Egyesülés az e-könyvekért

Az e-könyv piac szereplői – kiadók, terjesztők, készülékforgalmazók, bloggerek és non-profit szervezetek – úgy érzetik, hogy lassan halad az e-könyvek elterjedése, pedig egyre több kiadvány jelenik meg ebben a formában. Az elektronikus könyvek olvasására alkalmas készülékek (táblagépek, okos telefonok, e-könyv olvasók) használata emelkedő tendenciát mutat. Külföldön az online áruházak már többet adnak el e-könyvből, mint nyomtatottból, de nálunk ez még nem jellemző.

A közös érdek – az e-könyvek használatának elterjesztése – ültette egy asztalhoz az érintetteket. Szerencsére a szervezők gondoltak a könyvtári szolgáltatásokra is, melyek tartalmat jelenthetnek az olvasóeszközök használóinak. Az egyesülés megalakulásakor már az asztal körül ültek a könyvtárak képviselői is: a Magyar Elektronikus Könyvtár támogató MEK Egyesületet, és egyben a MEK-et működtető Országos Széchényi Könyvtár Moldován István képviselte, míg a könyvtárak módszertani központjaként is működő Könyvtári Intézet nevében Bánkeszi Katalin igazgató, az olvasóközönséget és a közkönyvtárakat képviselő Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár nevében Fodor Péter főigazgató írta alá az alapító dokumentumot. További információkat olvashatnak az e-könyves infotár oldalain!

Kovács Mátéra emlékezve*

„Mint az égő fáklya, / mely setétben lángol, / S magát megemészte / Másoknak világol” – ez a versidézet, amely a nagyenyedi Bethlen Kollégium falán olvasható, lehetne minden igaz pedagógus és szeretett professzorunk életművének is a mottója.

Egész élete és pályája arra lehet példa, milyen magasra juthat el egy elsőgenerációs értelmiségi, ha tehetsége kitartással, céltudatossággal párosul. És családja, nevelői segítik képességei kibontakozását.

Tisztelt Hölgyeim és Uraim, kedves ünneplő közösség!

Megtiszteltetés számomra, hogy hálás tanítványai nevében én emlékezhetem szeretett tanítónkra, nevelőnkre szülővárosában, emléktáblája előtt. Köszönöm mindazoknak, akik számomra megadták ezt a lehetőséget.

A 105 éve Hajdúszoboszlón, egy ötgyermekes parasztcsalád legidősebbjeként született gyermek végezte az elemi, majd a polgári iskolát – és középiskola nem lévén a mezővárosban – Debrecenbe kellett mennie tanulmányai folytatására. S ez a kényszerűség később javára vált, mert ott folytathatta egyetemi tanulmányait is, és Hankiss János professzor, a francia tanszék vezetője – mint később Kovács Máté is – menedzselte tanítványát, ajánlásával két év ösztöndíjat biztosított számára a Sorbonne-on...

Valószínű, hogy az eredendő tehetség, amely a magyar parasztság számos tagjára jellemző volt, eredményeként már fiatal nyíregyházi, majd debreceni középiskolai tanárként és a Nyári Egyetem titkáraként, mozdítójaként kitűnt nevelői és szervezői képességeivel. (Ezt a Magyar Pedagógiai Társaság is hitelesítette, amikor az Abszolút Pedagógusok című emlékező sorozatának első rendezvényeként Kovács Mátéről értekezett, többek között Hankiss Elemér részvételével, aki debreceni nebulója volt.)

Népe és felröppentő társadalmi rétege iránti hűsége, hálája eredményeként a Parasztpárt égisze alatt kezdett politizálni, így lett a koalíciós időszak kultuszállamtitkára, s ez időszakban dolgozta, dolgoztatta ki a nyolcosztályos általános iskola alapvetését, amely később milliók számára biztosította a zsákutca nélküli lehetőséget a felsőbb tanulmányok irányába. Végül soron azt a hatalmas méretű társadalmi mobilizációt, amely mindmáig példa nélküli, ez tette lehetővé.

A rövid demokratikus rendszer megszűntével került vissza Debrecenbe, ahol hamarosan második nemzeti könyvtárunkká fejlesztette az Egyetemi Könyvtárat (ahol mellékesen a politika üldözötteinek, közöttük Hankiss Jánosnak is munkát,

* Az alább következő előadások Kovács Máté (1906–1972) halála 40. évfordulója tiszteletére rendezett konferencián hangzottak el.

egzisztenciát biztosított). Közben egy kiemelkedő szakmai triumvirátus tagjaként a budapesti akadémiai könyvtárat is igazgatta.

1956-ban egy időben kerültünk az Eötvös Loránd Tudományegyetem Könyvtártudományi Tanszékére. Mi a „bezzeg évfolyam” gólyáiként, Máté – így nevezük őt, és ez nem a tiszteletlenség, épp ellenkezőleg, szeretetünk jele volt – egyetemi tanárként. A továbbiakban személyes élményeinkről emlékezem.

Kiváló tanári kara volt akkor alma materünknek. Nyelvészetből Bárczi Géza és Pais Dezső, irodalomból Bóka László, Pándi Pál (Kardos László fia, ugyancsak hajdúsági származék), Tolnai Gábor, Koczás Sándor tanított, és a sort hosszan folytathatnám. Közülük is kiemelkedett Kovács Máté.

Egy vezetőt a környezete minősíti. A tanszék oktatója volt Babiczky Béla, Kóhalmi Béla, Mezey László, később Szentmihályi János is. Egy tanárt meg a tanítványai jellemezhetik. Kovács Máté és csapata segítette pályára, s később azon is tovább Fülöp Gézát, Horváth Tibort, Juhász Jenőt, Szelle Bélát és Zsidai Józsefet, még azokat is, akik nem lettek könyvtárosok, vagy tanárok, mint Moldoványi Ákos és Wisinger István.

Évfolyamtársaink közül is kiemelkedtek néhányan – Ágh István, Boda Miklós, Engel Pál, Kovács Ilona, Tóth Gyula és mások –, de mindannyian helytálltunk, ahová a sors vezérelt bennünket, és tehetségünk szerint segítettük szakmánk fejlődését, foglalkozásunk elismertetését.

A felfokozott politikai légkör, amely a majdnem teljes körű nemzeti egységet létrehozta 1956-ban – s amelyet egy közszereplő az első szerelemhez hasonított –, valószínű, hogy a tanszék légkörét, a csoportszellemet, egymás iránti viszonyunkat is meghatározta.

Együtt jártunk a vég nélküli gyűlésekre, hárman – Jáky Évával és Nagy Pistával Rajk László temetésére is együtt mentünk, Pistával és az akkor harmadéves szobatársammal, Vida Sancival együtt mentünk 25-én a Rákóczi úti lánykollégiumhoz, hogy ha kell, élelmet vigyünk a lányoknak a menzáról. S mivel ezt elhárították, mentünk a Parlamenthez, ahol ketten Pistával megsebesültünk. S hogy emiatt nem ért bennünket semmiféle retorzió, valószínű, hogy Máténak és a tanszéknek köszönhetjük.

Nekem és a „bezzeg évfolyam” többi tagjának plusz előny volt, hogy csoporttársunk volt Kovács Ilona, professzorunk lánya, így még tanulmányaink idején közelebbről, családi körben is megismerhettük Mátét. Nemcsak az élményt és épülésünket jelentő tanulmányi kirándulásokon – ahol végig velünk volt, még a gyalogtúrákon is –, hanem az úgynevezett csoportbulikon is. Többször vendégeskedtünk a Forint utcában, s akkor leült közénk, többnyire hallgatott bennünket, és mosolygott. Ahogy Ágh Pista mondta: „*Gyermekeivé fogadott bennünket*”. Ezzel is viszonzta, hogy többen apánknak vagy apapótlónak tekintettük őt. Volt, aki verset írt hozzá, Barta Magdinak pedig meghalt apját pótolta. Apai volt a rólunk való gondoskodása is. Írásainkat kritizálta, javításokat tanácsolt, többünknek állást szerzett.

Remek előadó volt. Bonyolult dolgokról tudott egyszerűen, tempósan beszélni, ezért könnyű volt előadásait jegyzetelni. (Az én órajegyzeteimből később többen felkészültek, vizsgáztak.) Egy anekdota is kiváló előadói–szónoki képességeiről vall, még ha bizonytalan is, hogy valóban megtörtént. Állítólag egy nemzetközi tanácskozáson nem készült el időben a záródokumentum. Megkérték hát őt, hogy

tartsa szóval a publikumot. Kiment a függöny elé, és több mint fél órát beszélt. Ekkor intettek neki, s ő fél perc alatt befejezte beszédét, úgy, hogy a hallgatóság nem vette észre sem a rögtönzést, sem annak megszakítását.

Magam nemcsak azért vagyok hálás neki, amit tőle tanultam, hanem egész pályámat neki köszönhetem. Először '57 körül a Kossuth Klubban lehettem „technikai munkatárs” – szóval széktologató –, de ott kiváló induló, vagy már ismert előadó-művészekkel ismerkedhettem meg (Demján Éva, Egressy István, Polgár Judit), s lehettem később barátjuk, majd „foglalkoztatójuk” rendezvényeinken. S ez eredendő versszeretetemet még tovább fejlesztette. Professzorunk közvetítésével kerültem később a nyomdászszakszervezet könyvtárába (ahol főnököm Frölich Samu bácsi volt, aki megjárta előtte Auschwitzot is, mégis emberszeretetet tanulhattam tőle).

Majd ötödévesként – a gyakorló tanítás és az Egyetemi Könyvtárban végzett szakmai gyakorlat mellett – Csibra Lajos körzeti könyvtárába „szerzett be”, akit ő a Parasztpártból ismert. Ennek folyományaként függetlenítettek a Vasas Központi Könyvtárba, ahol két részletben negyedszázadot dolgoztam...

Nála a számonkérés, a vizsgáztatás is oldott légkörben zajlott. Úgy tudott kérdezni, távoli dolgok összehasonlításával, hogy az embernek eszébe jutottak a tudatküszöb alatti dolgok is. Több ízben jöttem ki tőle egy-egy kollokvium vagy szigorlat után, hogy álmélkodtam: „Ezt is tudtam?!” Egyébként a humora is felszabadító volt a környezetére számára.

Az első szigorlat előtt azzal nyugtatott bennünket, hogy ez lesz egyetemi pályafutásunk legnagyobb próbatétele. *„Aki ezen átesik, annak a portással is utána küldjük a diplomát”* – mondta. Más alkalommal, amikor egy csoporttársnőnk késve érkezett a szemináriumra, s riadtan körülnézve keresett helyet magának, így szólt: *„Jöjjön Piroska, üljön mellém. A jobb helyek már elkeltek.”*

Már gólyaként is emberszámba vettek bennünket. Léces Károly, tanársegédünk mondta: *„Időben szólunk, nehogy később szó érje a ház elejét. Aki könyvtáros lesz, az örök szegénységi fogadalmat tesz”*. Senkit nem riasztott el ezzel. Igaza lett, de nem bántuk meg, hogy maradtunk a pályán.

A tanszék légkörére jellemző volt az is, hogy egyszer, amikor Léces késett a szemináriumról, testületileg elmentünk a Puskin moziba. Felírtuk ezt a táblára, s a tanársegédünk utánunk jött, ő is megnézte velünk a filmet. Egy későbbi szombaton azonban bevasalta rajtunk az elmaradt szemináriumot. Más „retorzió”, egy ejnye-bejnye se következett.

Magam azért is hálás vagyok neki, hogy tőle tanultam többek között azt, hogy olvasóink, sőt társadalmi környezetünk elvárásai szerint kell alakítanunk kínálatunkat – amely felismerésével több évtizeddel megelőzte a public relations-szemléletet.

Mindezek után, ha csak egy jellemzőjét ragadhatnám ki, akkor hatalmas munkabírást említeném. Ismertük számos szakmai publikációját, s hogy egyetlen előadása-szemináriuma sem maradt el (még a könyvtár-politikai spec.koll. sem, ahová Tóth Gyuszival ketten jártunk). De csak Tolnai Gábor nekrológiájából értesültünk arról, hogy közel tíz társadalmi munkája is volt, az ismert OKT–OKDT-elnökség mellett a Hazafias Népfront budapesti alelnöke volt, s ezzel fővárosunk kultúráját is jobbította, mert nála minden rang szolgálatot jelentett.

Pártolta az új dolgokat, a fiatal tehetségeket. Horváth Tibor mondta el a tanítványok első találkozásán, amelyet Froemelné Jáky Évával, szeretett csoporttársam-

mal rendeztünk az OSZK-ban a '90-es évek elején, hogy ő járt a magyarországi első számítógép memóriájában (amely egy teljes szobát foglalt el), s amelyet a *Magyar Enciklopédia* szerkesztésére Kovács Máté szereztetett be (valószínű, hogy a szovjetektől).

Emlékszem arra is – ott voltam –, hogy könyvtár- és olvasásszociológia első nagy bemutatkozásán is ő elnökölt az MTA dísztermében (ahol Gerő Zsoltné vezérletével felvonultak az új tudományág reprezentánsai, emlékezetem szerint Gereben Ferenc, Kamarás István és Nagy Attila is szerepelt). Én még ekkor azt hittem, hogy az ott elhangzottakat egy jó könyvtáros tudja, csak az adatokkal való alátámasztás miatt érdemes odafigyelni erre az új tudományra. Később, amikor magam is belekóstoltam ezekbe az ismeretekbe, nagymértékben revideáltam az akkori álláspontomat.

Drága apa-pótlékunk, gondoskodó tanítónk! Közel negyven éve nem vagy közöttünk, példád mégis fároszként világol előttünk. Amíg mi élünk, nem halsz meg teljesen. Mert

*„Nem hal meg az, ki milliókra költi
Dús élte kincsét, ámbár napja múlt;
Hanem lerázván, ami benne földi,
Egy éltető eszmévé finomul,
Mely fennmarad s nőttön nő tiszta fénye,
Amint időben, térben távozik...”*

(Arany János: Széchenyi emlékezete)

Arnóth Károly

* * *

1971-ben végeztem az ELTE könyvtár–magyar szakán, tehát az utolsó Kovács Máté tanítványok közé tartozom. Azok közé, akik a kezdetektől, vagyis a felvételtől az államvizsgáig az ő „főnöksége”, tanszékvezetése alatt tanultak, éltek, diákoskodtak. Magam ugyan nem felvételiztem, ám szinte minden csoporttársamtól tudom, hogy a felvételi Kovács Máténál egészen más volt, mint minden egyéb szakon (akkoriban mi mindannyian legalább kétszakosak voltunk, tehát volt összehasonlítási alapunk). Aki könyvtár szakra jelentkezett, annak magyar-történelem tárgyú ismereteiről kellett számot adnia (vajon miként adhatott volna számot könyvtári ismereteiről?), szóval a felvételi tulajdonképpen valami általános műveltségi vizsga volt. És éppen ez volt a csodálatos a Kovács Máté vezényelte felvételen. Nem volt konkrét ismeretanyag, amit kérdezhetett, megkövetelhetett volna. E helyett valóban beszélgetés volt a felvételi, beszélgetés – csak úgy általában – mindenről a világban. Irodalomról, olvasmányokról, zenéről, történelemről, filozófiáról, a mindennapokról, arról, hogy ki kit tekint modern, „menő” szerzőnek, milyen folyóiratokat forgat, hogyan vélekedik erről-arról az épp aktuális vitatémáról stb. Csoporttársaim legtöbbje egyenesen elképedt. Ez nem felvételi! – mondták. Senki se tudta, jót mondott-e vagy rosszat. Később mindenki, vagy majdnem mindenki rájött, csak ez az igazi felvételi. Másutt ilyen nem volt. Csak Kovács Máténál, csak

a könyvtár szakon. És ilyen volt, ilyenné vált minden Kovács Máté-kollokvium is. Voltak vizsgáink – szép számmal – katalogizáláselméletből, katalogizálástörténetből, osztályozáselméletből, osztályozástörténetből, szigorúan vett könyvtártörténetből, könyvtárantából, ám Kovács Máténál mindig és mindenkor valami olyant kellett teljesíteni, mint a felvételinél. Egyszerűen nem lehetett felkészülni a vizsgára, kollokviumra. A kollokvium nála (és csak nála) valóban beszélgetés volt. Én akkor is sznob és a dernier cri embere voltam. Büszke arra, hogy ismerem (ismerni vélem) a legújabb trendeket, a legújabb szellemi divatokat, a legmenőbb neveket és műveket. Hankiss Elemér friss cikkeinek olvastán ráfordítottam a szót. Persze nem tudtam, hogy Hankiss Kovács Máté tanítványa volt Debrecenben. De Máté, miközben nem árulta el, hogy honnan és miként ismeri Hankisst, rákérdezett egy-egy – egészen friss – Hankiss-írásra, és – bizony – megszegyenített, miközben persze csodáltam. Irodalmár professzoraim közül sokan még a nevét sem ismerték Hankiss Elemérnek. Vekerdi László közlései alapján voltak némi sejtéseim az Annales-iskola, az akkor messze legmodernebb történettudományi iskola dolgairól. Ha lúd, legyen kövér alapon belevettem neveiket, műveiket beszámolómba. Pillanatok alatt kiderült, hogy Kovács Máté egészen otthon van abban, amit én csak távolról sejdíték. De – egyáltalán nem persze – nem gúnyolt ki, nem marasztalt el, hanem biztatott: ha ilyesmi érdekel, olvassam el (persze franciául) ezt meg azt. Nagy élmény volt, nagy élmény, most már emlék maradt minden Kovács Máté kollokvium.

De valami ilyesmiről számolhatok be akkor is, ha a Kovács Máté előadásokra térek át. Bibliológiát tanított. Sokan már akkor tudtuk, ami azóta közhely, hogy ez valamiféle tévút, útvesztés volt. Magam is megírtam, talán kissé igazságtalanul és kegyetlenül, hogy Kovács Máté – mint könyvtártudós – nem állott a kor színvonalán. Ám előadásainak nem a bibliológia volt a lényege. Hatalmas összefüggésbe hozta a könyv, a könyvtár, a kultúra, az olvasás, a mindennapi élet (akkoriban volt a modern filozófia egyik központi témája a gewöhnliches Leben kérdése) problémaköreit. És bár már akkor is csodáltuk nagy ívű elgondolásait, igaziból csak ma tudjuk, ha tudjuk, hogy mennyire korszerű, mennyire „up to date” volt.

Aki akkoriban könyvtár szakos volt, egy igazi közösség tagjának érezhette magát. Aki – mondjuk – magyar-történelem szakos volt, sehol sem érezhette magát otthon. Két hatalmas évfolyamtársi közösség, – mit közösség, tömeg – fogta körül. De a kisebb tanszékek sem nyújtottak igazán otthont. Sem az olasz, sem a francia, sem a latin tanszék nem olyan volt (évfolyamtársaimtól, csoporttársaimtól tudom), mint a könyvtártanszék. Kovács Máté minden erőszakolás nélkül létre tudta hozni, meg tudta szervezni, hogy aki könyvtáros, otthon legyen valahol. A tanszéken. Ahol – persze – nemcsak csoporttársaival jön, jöhet össze, de felsőbb és alsóbb szaktársaival is. Nem tudok olyan tanszékről, ahol az első- és az utolsó éves diákok mind ismerték, közlőről, személyesen egymást. Ilyen, nem hiszem hogy túloznék, csak a Kovács Máté vezette könyvtártanszék volt.

* * *

Ma úgy hiszem, korábban nem merengtem el a dolgról, hogy Kovács Máté két dolgot tartott igazán, egzisztenciálisan fontosnak az általa vezetett tanszéken (no persze a szaktudást nem említve, hisz az magától értetődő és mindenütt, minden

tanszéken alapkövetelmény). Ez a két dolog pedig az volt, hogy a könyvtárosok, a leendő könyvtárosok ismerjék meg közelről egymást, hisz azonos pályán fognak haladni, akkor is, ha egyikük egy kisvárosi könyvtárban, másikuk a KMK-ban, harmadikuk egy megyei könyvtárban fog dolgozni. Hívhassák fel nyugodtan egymást, beszélhessenek, beszélgethessenek egymással úgy, mint akik ugyanarra a tanszékre jártak (esetleg négy-öt év különbséggel), ugyanabban a tanszéki nagyszobában fecserésztek, találkoztak. A másik Kovács Máté számára roppant fontos dolog pedig az volt, az lehetett, hogy a könyvtáros-hallgatók nagyon, átfogóan műveltek legyenek. Előadásokon is, kollokviumokon is, kötetlen magánbeszélgetéseken is (más professzoroktól eltérően sok ilyen alkalmat teremtett) állandóan azt firtatta, ki mit olvasott, ki milyen könyveket vesz, filmeket, színelőadásokat, koncerteket látogat, ki milyen elitértelmiségi pletykát tud, természetesen teljesen függetlenül a könyvtári szakirodalomtól, szakkönyvektől, szaksajtótól.

Vajda Kornél

KITÜNTETÉS

2012. július 7-én
– Fényes Elek statisztikus születésének
évfordulóján – Navracsics Tibor
közigazgatási és igazságügyi miniszter
Fényes Elek-díjat adományozott

NEMES ERZSÉBETNEK,

a Központi Statisztikai Hivatal Könyvtár
főigazgatójának
az intézmény korszerűsítéséért végzett
kiemelkedő munkája elismeréseként.

A kitüntetettnek szívből gratulálunk!

A kisgrafika nagymestere, Csiby Mihály*

Kedves Hallgatóság! Tisztelt Megjelentek!

Szeretettel köszöntök mindenkit az Országos Széchényi Könyvtár Plakát- és Kisnyomtatványtára kiállításmegnyitóján. Tárlatunk aktualitását az adja, hogy Csiiby Mihály grafikusművész e hónapban, 2012. április 9-én tölti be 90. életévét. Csiiby Mihály az ex libriseiből, alkalmi és szabad grafikáiból 2010 folyamán nagyobb adományban részesítette a Plakát- és Kisnyomtatványtárat. E gyűjteményegység képezi kiállításunk alapját. Különösen örömről szolgálhat, hogy magát a művészt is körünkben üdvözölhetjük.

Csiiby Mihály életútját, azt a 90 évet, amelynek nagy része komoly munkával telt, nehéz lenne ezen ünnepség keretében részletekbe menően ismertetni. Egy rövid bemutatásra mégis vállalkoznánk, visszaidézve az életpálya bizonyos meghatározó eseményeit, főbb pontjait.

A budapesti születésű Csiiby Mihály érdeklődését rajztanára, Kássa Gábor irányította a képzőművészeti pálya felé, majd Gallé Tibor festő- és szobrászművész szabadiskolájában folytatott előtanulmányokat. Az Iparművészeti Főiskola festőszakán mesterei Leszkovszky György és Diósi Antal voltak. Művészi életútján számos egyesület, társaság fogadta soraiba: alapító tagja az Altamira Egyesületnek, sok éven át vezetője a Molnár C. Pál Társaságnak, 1961 óta tagja a Képzőművészeti Alapnak, 1979–1980 között a Kisgrafika Barátok Köre titkára. Részt vett a Sint-Niklaas-i (Belgium) Nemzetközi Exlibris-centrum létrehozásában. Alkotói sokrétűségét mutatja, hogy tevékenységi köre a festmények, táblaképek, freskók, templomdíszek, üvegfestmények, üveglak-tervezés mellett az illusztrációk, kisgrafikák, ex librisek, alkalmi grafikák és plakátok készítésére is kiterjedt. A Természettudományi Múzeum Állattárának 1954-től negyven éven át volt külső munkatársa, illusztrátora. Pókokról, bogarokról, lepkékről, legyekről, poloskákról készített tudományos igényű, aprólékos rovarillusztrációkat, fekete-fehér tusrajzokat, akvarelleket. Számos könyv, kiadvány tudományos precizitású illusztrálását végezte; ezek egy része a jelen kiállításon is bemutatásra kerül, például a *Mi él a ház körül?* című, vagy a Búvár Zsebkönyvek sorozatban az *Egzotikus rovarok* (1989), a *Szitakötők, kérészek, hangyalesők* (1984) című kötetek.

Csiiby Mihály a művészet erejével, eszközeivel korunk és az utókor számára is méltó módon örökíti meg az őt körülvevő világ szépségeit, ezzel emelve piedesz-

* Elhangzott 2012. április 4-én az Országos Széchényi Könyvtárban, a Csiiby Mihály ex libriseiből összeállított kiállítás megnyitóján. A kiállítás szeptember 30-áig látogatható az OSZK nyitvatartási idejében.

tálra a maradandó emberi értékeket. Sokoldalú munkásságáért többször kitüntetésben részesült: nívódíjjal, a gyermekkönyvesek IBBY különdíjával, Frivaldszky-emlékéremmel, a Molnár C. Pál Társaság Életműdíjával jutalmazták.

Jelen kiállítás a kisgrafikai munkásságát állítja középpontba, azon belül is az *ex libris* és az *alkalmi grafika* területét. A sokoldalú művész 1961 óta foglalkozik az eredetileg a könyvek tulajdonosát jelölő *ex libris*, illetve a különböző ünnepekhez, évfordulókhoz kapcsolódó alkalmi grafikák készítésével. Mára már több száz kisgrafikát alkotott. A könyvjegy szerepéről, funkciójáról így vall *Az én újságom* hátsójain:

„Az ember legbensőbb énjének tömör kifejezője; ismeretterjesztést és közművelődést szolgáló forrás; kis mérete miatt a művészség, a lelkiismeret, a szakmai tudás művészete; a művészi szép terülj-terülj asztalkája; házi képtár; valóságos múzeum.”

Csiby Mihály kisgrafikáit a kiegyensúlyozott formavilág, szigorú kompozíciós rend, aprólékos kidolgozottság, gazdag ornamentika jellemzi. Gyakran népies, realista stílusban alkot. Szívesen alkalmazott eszköze a szimbólumteremtés, de a teljesen elvont, absztrakt formanyelv kevésbé jellemzi. Némegyszer expresszív erejű alkotásokat hoz létre. Műveiről általánosságban elmondhatjuk, hogy az esztétikai élményen túl ismeretközlő tartalmakat is közvetítenek. Ennek megfelelően alkotásait a tematikai sokrétűség jellemzi. A képi elemeket sokszor egészíti ki olyan latin jelmonddal, vagy más idegen nyelvű, illetve magyar idézettel, amely az adott motívumok elvonatkoztatását és értelmezését jobban elősegíti gondolati síkon, például: *Consolamini!* (Vigasztalódj!); *Ex caritate ex caritatem* (A szeretetet szeretettel viszonozd). Főleg egyházi vonatkozású grafikáira jellemző a moralizáló, bölcselkedő jelleg.

A kiállítás betekintést nyújt a kisgrafikai életmű sokszínűségébe: láthatunk *portrékat, hitéleti–egyházi* vonatkozású, *szentekhez, egyházi ünnepekhez* fűződő grafikákat, *művelődéstörténeti, irodalmi–történelmi* témájú, *hazai tájakat, épületeket* ábrázoló *ex libris*eket. Külön tablón szemlélhetjük a természettudósok portréit, amelyek közül említhetjük *Entz Géza* (1842–1919), *Gorka Sándor* (1878–1945) és *Huzella Tivadar* (1886–1950) arcképét. Az egyházi vonatkozású *ex libris*ek egyik példája *Rajeczky Benjámín* (1901–1989) bencés szerzetes, a gregorián és a népzene tudósa, zenetörténész arcképe, mellette főbb attribútumai: a bencés rend címere és a népzene utalásul kottarészlet. *Glattfelder Gyula* (1874–1943), a Szeged-Csanád egyházmegye püspöke portréját egyházi jelvények és a szegedi dóm képe egészíti ki. *Erdőssy Béla* (1912–1989) teológus, egyházművészeti író arany-miséjére alkalmi lap készült. *Kozár Gyula* (1916–1990) plébános, a KALOT egyik alapítója kisgrafikáján a testület jelszava olvasható: *Önérvetes magyar, krisztusibb ember; műveltebb falu, életerős nép!* *Lékai László* (1910–1986) bíboros *ex libris*e a bíborosi hatalom jelképeivel, főpapi jelmondatával: *Succisa virescit* (A meggyesett fa kiszöldül) pappá szentelésének 50. évfordulója alkalmából készült, 1984-ben.

Vasadi Péter (1926–) katolikus költő, író *Imádság* című verséhez készített illusztráció szerepel a Palásthy-család egyik alkalmi grafikáján: imádkozó kézzel, keresztekkel. Részlet a versből: „*üres kézzel / sohasem érkezem / hozom ölemben*

legfrissebb / omladékaim és átkelek / velük vízszintes fényeden / ez is milyen! / nem látja az sem / aki nézi / s ízekre kényes / ínyetek / nem ízleli / honnan világítasz?... a semmit választottad / rejtekül, mivel / hiányaink akarnak / testesülni / magas falon kopogtatok / talán... de csak a csönd / rácsárnyékos háta / remeg... ”.

A magyarországi szentek attribútumaikkal szerepelnek, Szent István a koronázási ékszerekkel, Szent László lovagkirályként nyílvevesszőkkel, címerpajzzsal, Szent Imre liliummal, Szent Erzsébet sugárzó fényben, rózsák közt.

A történelmi eseményeket megörökítő grafikák közül a Szent László pénze ábrájának keresztmetszeti képe látható *Kecskeméti Tibor* (1930–), a földtudomány kandidátusa ex librisén. Az ennek alapjául szolgáló történet Temesvári Pelbárt krónikájából idézem (1458):

„...Akkor a tatárok futtukban elszórták pénzüket, hogy a magyar hadak ráesve elmaradjanak mögöttük. De László imádkozott és a rengeteg pénz legott kővé változott.”

Szent László pénze síkmetszeti képe szerepel a XXI. Európai Mikropaleontológiai Kongresszus alkalmából készített grafikán is. A *IV. Kun László királyunk halálának* emléket állító ex librisen: Árboc, Törtel és Kemencs kun főemberek láthatók, amint Kőrösszegnél 1290. július 10-én végeznek a királlyal.

A magyar történelmen túlmutató eseményt elevenít fel a *Wittenberg, 1517. október 31.* feliratú, Luther tevékenységére utaló grafika, amely a reformáció szempontjából fontos történelmi dátumot idéz. *Michiel de Ruyter* (1607–1676) holland tengernagy a magyar történelemben a gályarabságba eladott protestáns prédikátorok kiszabadításával szerzett érdemeket, Csiby Mihály róla is készített grafikát.

A könyvjegyek készítői közül többen is az Országos Széchényi Könyvtár munkatársai voltak. Köztük *Keresztury Dezső* (1904–1996) író, költő, irodalomtörténész, akinek ex librisén bibliai alak, Mózes látható, utalva Madách *Mózes* című drámájára, amelyet Keresztury színpadra vitt. *Szij Rezső* (1915–2006) református lelkész, művelődés- és irodalomtörténész, az Országos Széchényi Könyvtár egykori főkönyvtárosa komolyan elkötelezte magát a könyvművészet és az ex libris gyűjtés területén. Több könyvjegyet is rendelt Csiby Mihálytól, ezek közül kiemelkednek a tudós lelkész *Bél Mátyásra* (1684–1749) emlékezők.

A kiállításon bemutatott irodalmi vonatkozású grafikák közül *Goethe portréja* és *Faust alakja* látható a XX. Nemzetközi Ex libris Kongresszusra készített grafikán, Palásthy Lajos nevére. *Tóth Sándor* (1939–) író, költő, főiskolai tanár, a Katolikus Rádió és az Új Ember című katolikus hetilap munkatársa nevére *Goethe Vándor éji dalát* idéző ex libris készült, amely a halottal, a fészekben ülő madárral, a lefele mutató kézzel hitelesen idézi fel a költemény hangulatát, a halálközelség érzését. A vers Tóth Árpád fordításában: „*Immár minden bércet / csend ül. / halk lomb, alig érzed, / Lendül: / Sohajt az éj. / Már búvik a berki madárka, / Te is nemsokára / nyugszol, ne félj... ”.* *Bérces Judit* orvos ex librisén a *Felszállott a páva* című népdal alapmotívuma, háztetön álló páva látható, felidézve Ady Endre azonos című versét: „*Fölszállott a páva a vármegye-házra, / Sok szegény legénynek*

szabadulására”. Kelemen Béla orvos főleg a gyógyítás témájában készített ex libriseket Csiby Mihálllyal. A betegét sztetoszkóppal vizsgáló kismadár a humor által oldja a téma komolyságát, ugyanakkor Madách Imre *Az ember tragédiája* című drámai költeményéből vett sorral hangsúlyozza az életért való küzdelem fontosságát: „*Mondottam ember: küzdj és bízva bízzál...*”.

A kiállításon Csiby Mihály különböző ünnepekhez kapcsolódó alkalmi grafikáiból (karácsonyi, újévi, húsvéti köszöntők, születési értesítők, házasságkötési, keresztelési, elsőáldozási értesítők stb.) is válogatást közlünk. Ezek egy része megrendelésre készült, a készítettők közt Határ Ilona, Hegedűs Ibolya, Szij Rezső, Krier Rudolf, Palásthy Lajos neveivel. De Csiby Mihály maga és családja számára is metszett a karácsonyi és a húsvéti ünnepkörhöz kapcsolódó alkalmi grafikákat.

A tárlaton bemutatott mintegy kétszáz eredeti nyomaton túl válogatást közlünk a művész alkotásaiból összeállított katalógusokból, kiállítási meghívókból, valamint bizonyos ex libriseinek nyomódúcaiból is. Több esetben betekintést adunk egy-egy ex libris elkészülésének háttérébe. Olvasható például a Lékai László bíborossal, Horpácsy Ignác plébánossal folytatott levelezésének részlete.

Összegezve az eddig elmondottakat: Csiby Mihály grafikai munkásságát lelki alkatából következően mélységes humanizmusa, az ember és a világ, a természet tisztelete és szeretete, valamint a transzcendentálissal való belső, egyéni kapcsolata határozza meg. „*Mindig mesél. ... a hadifogságon is az önfeledt életöröm, a másik ember, a másik élőlény tisztelete és szeretete segítette át. Ez éltette a későbbi évtizedekben is, és ma is ez a leginkább jellemző rá.*” Nagy tudással és fiatalos hévvel szolgálja a művészi szépet, ars poeticája az értékek őrzése, a láthatatlan láthatóvá tétele. Babits Mihálllyal vallja: „*Ki méltó látni a csodát, az a csodát magában hordja*”.

Csiby Mihály munkássága amellet, hogy közelebb visz bennünket az élet titkainak megismeréséhez, kultúránk kiemelkedő személyiségeinek, intézményeinek, eseményeinek bemutatásával, felidézésével hozzájárul a nemzeti emlékezet ápolásához, önmagunk értékeinek megtalálásához. A kiállításon bemutatott életmű is tanúsítja, hogy Csiby Mihályt méltán nevezhetjük – a tárlat címére visszautalva – a „grafikai kismesterségek Nagymesteré”-nek.

Vasné Tóth Kornélia

Ujvári János
(1968–2012)

Búcsúzni mindig fájdalmas, de különösen fájó, ha egy élete virágában lévő, fiatal embertől kell örökre búcsút vennünk – mint tettük ezt a borongós, szeles április 16-án, az újpesti temetőben.

Ujvári János rövidre szabott életének 44 évéből 22 évet töltött egyazon munkahelyen. A katonai szolgálat teljesítése után, érettségivel lépett be, és több felsőfokú végzettség birtokában, könyvtárvezetőként távozott a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatalából. Sikeres pályafutása személyes adottságainak volt köszönhető, amelyeket nagyszerűen ki tudott bontakoztatni az innovatív, bátorító, inspiráló munkahelyi környezetben.

A hivatal könyvtárát 1949-ben alapították két jogelődje, a Magyar Királyi Szabadalmi Hivatal, valamint a Magyar Királyi Szabadalmi Bíróság könyvtárainak összevonásával. Kezdetben a könyvtár állománya a nagyközönség számára nem volt elérhető, 1994 óta viszont már nyilvános könyvtárként áll az érdeklődők rendelkezésére. Ujvári János kezdeményezésére a könyvtár 2011 májusában fölvette egykori segédhivatali főigazgatójának, a *Szabadalmi Közlöny* első felelős szerkesztőjének, Frecskay Jánosnak a nevét.

Ujvári János még az Országos Találmányi Hivatalba lépett be 1990-ben, ahol első évei a tudásvágyból fakadó útkeresés jegyében teltek. A Szabadalmi Tárban folyó munka viszont elég hamar kijelölte azt a szakmai utat, amelyen a hátralévő két évtizeden át következetesen, fokról fokra, egyre több tudás birtokában, mind följebb és följebb jutott. Először az OSZK könyvtárosasszisztens képzésén vett részt, majd néhány év elteltével már kitűnő eredménnyel, okleveles könyvtárosként diplomázott az Eötvös József Főiskola budapesti kihelyezett tagozatán. Sikerral teljesítette a köztisztviselők számára kötelező, hírhedetten nehéz közigazgatási alap-, majd szakvizsgát, és minden kínálkozó lehetőséget kihasználva képezte magát az iparjogvédelmi tájékoztatás terén. Tíz év alatt négy alkalommal vett részt az Európai Szabadalmi Hivatal által szervezett kurzusokon, ahol angol nyelven kellett megszereznie a szabadalmi információkeresésben való jártasságot. 2004-ben diplomázott a felsőfokú iparjogvédelmi szaktanfolyamon. Mindezek eredményeként, megszerzett tudása és szakmai tapasztalata alapján kinevezték a Szabadalmi Tárból és Iparjogvédelmi Szakkönyvtár vezetőjének – ekkor valamennyien úgy éreztük, az őt megillető helyre került.

Sajnálatos módon az örömet igen hamar a súlyos betegséggel való szembesülés ténye árnyékolta be. Ujvári János lelkiereje és küzdeni akarása ekkor mutatkozott meg a maga teljességében. Párját ritkító nyugalommal viselte az újabb és újabb megpróbáltatásokat. A mind gyakoribbá váló mélypontokról mindig volt ereje megújulva visszatérni a hétköznapi tennivalókhöz. Betegségéről lefegyverző nyíltság-

gal és őszinteséggel tudott beszélni annak, aki baráti érdeklődéssel fordult feléje, de ha nem kérdezték, egy szót sem szólt róla.

János fiatalon lett vezető, és e vizsgán is kitűnően megállta a helyét. Közvetlen munkatársai előtt nap mint nap bizonyította rátermettségét, vezetői kvalitásait. Inspiráló közeget teremtett annak, akiben megbízott: ellenőrzés nélkül, önállóan hagyta dolgozni, ha valakiben felismerte a szuverén egyéniséget. Akit irányítani kellett, azt folyamatosan terelgette a jó irányba. Őszinte ember volt, aki nem félt bevallani esetleges tévedéseit sem. Igazságos és nagyvonalú, következetes magatartása miatt a beosztottai, munkatársai szerették, becsülték.

Ujvári János tragikusan rövidre szabott életének fő műve lett a szabadalmi tár és könyvtár korszerűsítése. Az elmúlt két évtizedben paradigmaváltás történt az évszázados múltra visszatekintő gyűjteményben. A legfontosabb fordultnak a már említett változást tekinthetjük, amikor zárt intézményi könyvtárból a nemzeti bibliográfiai számbavétel szempontjából is jelentőséggel bíró nyilvános könyvtár lett: a szabadalmi dokumentumok kijelölt őrző helye a magyar könyvtári rendszerben.

A kor szellemével nemhogy együtt haladva, de időnként azt megelőzve tért át a szakkönyvtár az informatikai eszközök használatára. A '90-es években két területen is előtérbe kerültek a számítógépes eszközök: egyrészt a könyvtárgépesítésben, másrészt az adatbázis-építésben. Az iparjogvédelmi szakkönyvtárban már 1991-ben megjelentek az első számítógépek. Tíz éven át, 2001-ig a szakkönyvekről, illetve az iparjogvédelmi cikkekről épült két önálló adatbázis, amelyeket 2000-ben integrált könyvtári rendszerrel váltottak föl. Először a TINLIB alkalmazást használták, majd 2006-tól mind a mai napig a HunTéka rendszerrel dolgoznak a könyvtárosok.

A magyar szabadalmi és használati minta dokumentumokat tartalmazó HUNPATEKA adatbázis 1994-től 2001-ig jelent meg CD-ROM-on. 2011 áprilisában ezt váltotta fölé a lényegesen bővebb adattartalmú PIPACS (Publikus IParjogvédelmi AdatbázisCSalád), amelyet DVD-ROM-on adtak ki. A PIPACS – a maga nemében egyedülálló módon – egységes webes felületen kínálta a Magyarországon oltalom alá került összes szabadalom, használati minta, ipari minta, védjegy és földrajzi árujelző, illetve a folyamatban lévő bejelentések adatait. Az offline kiadványokat az online elérhető verziók követték: a HUNPATEKA 1996-tól 2001-ig, a PIPACS pedig 2001-től 2011-ig szolgálta az iparjogvédelmi tájékoztatást. Nem kell külön hangsúlyozni, hogy mindezen adatbázis-fejlesztésekben Ujvári János tevékenyen részt vett.

Legfőbb és leginkább az ő személyéhez köthető, korszakos jelentőségű munkájának bízást a szabadalmi tár dokumentumainak teljes körű digitalizálását tekintetjük. Az 1896-tól napjainkig nyomtatásban megjelent kétszázézer szabadalmi dokumentum mintegy kétmillió oldalt tesz ki. A munka 2011-ben fejeződött be; eredményeként valamennyi magyar szabadalmi oltalmat kapott találmány leírása digitalizálva is elérhető lett. Jelenleg folyik a dokumentumok betöltése az e-kutatás adatbázisba – sajnos, a megvalósulást János már nem érthette meg.

A Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatalának vezetősége úgy döntött, hogy kegyelettel őrzi és ápolja fiatalon elhunyt könyvtárvezetője emlékét: a hivatal által a felsőoktatási intézmények végzős hallgatói számára kiírt, szellemitulajdon-védelmi tárgyú diplomamunka vagy szakdolgozat támogatására vonatkozó pályázat 2012 őszétől Ujvári János nevét fogja viselni.

Tószegi Zsuzsanna

Szentirmai László (1932–2012)

Nekrológot, emlékező és egyben búcsúztató sorokat mindig nehéz írni. Különösen nehéz akkor, ha az eltávozottal évtizedekig hol lazább, hol szorosabb, de mindennapi munkakapcsolatban volt a visszaemlékezés szerzője. Az együtt töltött évtizedek sokszínű, teljességében már szinte beláthatatlan szakmai és munkakapcsolatokon is esetenként túllépő eseménysora hatalmas mennyiségű emléket zúdít hirtelen az emlékezőre. S ha ő messze nem rendelkezik azzal a másoktól nagyon irigyelt képességgel, hogy az eseményeket konkrét időhöz (legalább évekhez) tudja kötni, s így módon még az események sorrendiségét illetően is bizonytalan, akkor a nehezen megoldható feladat érzete mellé még a fokozott felelősség tudata is társul. Persze, az alapadatokat illetően pontosak az emlékeim.

Szentirmai László (nekem és sokan másoknak Laci) 1932. március 26-án született és 2012. május 16-án halt meg, élt 80 évet. Az akkoriban a Szegedi Egyetemi Könyvtár néven működő intézményben 1963. május 1-jén kezdett dolgozni, és 2007. január 15-én vonult nyugdíjba az akkor a Szegedi Tudományegyetem Egyetemi Könyvtáraként ismert, ma már Klebelsberg Kunó nevet viselő intézményből, 44 évi munkálkodás után. Pályája, karrierje felfelé ívelő volt, a fiatal diplomásként könyvtáros státusban kezdő Szentirmai László 1966-ban már tudományos munkatárs, 1968-ban tudományos főmunkatárs, 1977-ben osztályvezető, 1990-ben igazgatóhelyettes, 1995-től főigazgató-helyettes. És még két biztos dátum: 2002-ben életműve elismeréseképpen megkapja a legmagasabb egyetemi kitüntetést, a Pro Universitate díjat, 2005-től pedig a címzetes főigazgatói címet.

Ezekhez a dátumokhoz – mint szakmai életének fontosabb állomásaihoz – igazodva kíséreltem meg, hogy a több mint négy évtized munkásságának (remélem, nemcsak számomra) legjelentősebbnek eseményeit felvillantsam.

A tizenéves gyerek szüleivel (katonatiszt apjával) a világháború éveiben Passauban van, s miután ez az életkor nagyon fogékony a nyelvek megismerésére, Laci már érteget és beszél németül, sőt elmondása szerint a megjelenő amerikai katonákkal már alap angol szókinccsel seftel. Hogy miért említendő egy tudós könyvtárosra emlékezve ez a két tény, számomra teljesen világos: a könyvtáros Szentirmai szinte anyanyelvi szintű német tudása, későbbi jó angolja itt alapozódik meg (s ha már nyelvtudás, hát később egész jó olasz nyelvismeret is kapcsolódik hozzá). És a „seftelés”? Hát ne emlékeznék együttes külföldi szakmai útjainkra, amikor is ez egyik elmaradhatatlan programpont volt valamely kisebb bélyegkereskedés többnyire idős tulajdonosának felkeresése néhány schilling, márka vagy később euro hasznát hozó „seftelés” céljából.

Mielőtt a könyvtárba jött dolgozni, történelem–földrajz szakon járt az egyetemre, a történelmi diploma birtokában a szegedi MÁV Nevelőintézetben volt nevelőtanár, de az első lehetőséget megragadta az egyetem közelébe kerülésre. 1963-ban jómagam még az általam máig nagyon szeretett (az ismeretszerzésre nagyon sok lehetőséget adó) raktárosi szuperpozícióban voltam, de a hatvanas évek vége felé már avansáltam, s akkor a Szentirmai, Muncz Károly (később TIT igazgató), Fazekas István (később kiskunfélegyházi múzeumigazgató) alkotta tájékoztató csoportot „erősíttem” mint nagyreményű jövőbeli könyvtáros. A nálam tíz évvel idősebb Laci tudásával, az egyetem ügyeit illető ismeretgazdagságával, német irodalmi érdeklődése következtében számos német regény tartalmával ott ismerkedhettem meg, és ott láthattam, hogy a könyvtáros lét nagyon sok lehetőséget kínál nemcsak a szakmai ismeretszerzésre, de az önálló tudományos kutatásra is. Szentirmai László kutatási területétől először (s ez jól illett a végső soron olvasószolgálati területhez) a hallgatói olvasási szokások tanulmányozását választotta. E tárgyban számos, később a beszerzésben, a szolgáltatások alakításában jól felhasználható tanulmányt, sőt könyvet is írt. Doktori disszertációja (*Egyetemi hallgatók szabadidő struktúrájának vizsgálata különös tekintettel az olvasásra: két kérdőíves felmérés eredményei*) is e területről íródott 1968-ban.

Feltétlenül meg kell említeni, hogy a hetvenes években, az egyetemi számítástechnika erősödését kihasználva ő volt az, aki a számítóközpont (akkor Kibernetikai Laboratórium) munkatársaival kutatásai elemzésében már számítógépet használt (először a MINSZK-22-t, később a már „modern” keletnémet Robotront).

Szentirmai László a tájékoztatóból az Egyetemi Gyűjtemény, majd a Különgyűjtemények néven a folyóiratrészeletet, régi könyveket is magában foglaló új osztályra került, vezetőnek. Ekkor vele dolgozó kollégái inspiráló vezetőnek jellemezték, főleg az egyetemi gyűjteményi és bibliográfiai munkákba folyt bele. Széles körű egyetemi kapcsolatai azt eredményezték, hogy a könyvtár egésze mint intézmény és az egyetem mindenkori vezetése között jó viszony volt, mai szóval „interaktív”, azaz a könyvtár nemcsak az egyetem kívánalmait szolgálta, hanem ezek kívánalmak, igények mibenlétét alakíthatta, befolyásolhatta is. Így a könyvtár lett a korábbi egyetemi beszámolók helyett megjelenő egyetemi évkönyv szerkesztésének gazdája, s ebben Szentirmai László nagy szerepet vállalt, nyugdíjba vonulásáig lényegében meghatározó munkatársa volt. Sokszor jelentkezett az egész egyetemre kiható javaslatokkal is, az egyik legemlékezetesebb az volt, hogy ő javasolta és részben tervezte az egyetem Szegedre kerülésének 75. évfordulóját 1996-ban megünneplő eseménysorozat több elemét.

Ekkor már több éve igazgatóhelyettesként, majd főigazgató-helyettesként működött. E beosztásában fő feladata és felelősségi területe a könyvtári állománybeszerzés volt. Az idősebb kollégák még emlékeznek az ekkori (nincs új a nap alatt) forint-valuta árfolyamok finoman szólva hektikus alakulgatására. Ez a külföldi folyóirat előfizetések, könyvbeszerzések területén nagy veszteségeket is okozhatott, viszont kedvezően is lehetett alakítani. Szentirmai László a gazdasági hivatallal együttműködve és jó külföldi kapcsolatainknak köszönhetően általában az egyetem javára tudta intézni ezeket a beszerzéseket.

A '90-es évek közepén – talán még erre is emlékszik valaki a könyvtárosok közül – különösen a felsőoktatási könyvtárak részéről volt nagy felbuzdulás a könyv-

tárfejlesztés szükségességét hangsúlyozva. Négy nagy „stratégiai” csoport alakult, amelynek tanulmányai, külföldi tapasztalatcsere útjai, külföldi szakemberekkel történt hazai konzultációi után az ún. „Neal-jelentés” határozta meg a fejlesztés fő irányait, s az ehhez szükséges pénzeszközöket. Ahogy az már lenni szokott, az elmélet maradt (meggyőződésem szerint) a ’90-es évek végének, a 2000-es évek elejének könyvtári fejlődésében az itt meghatározott irányok realizálódtak, miközben pénz meg nem volt. Ebben a munkában Szentirmai László az állománygyarapítási modulról vett részt, amikor is többekkel (például Dömötör Lajosné veszprémi, Czigány Magda londoni egyetemi könyvtári igazgatókkal) jelentős tanulmányokat írt, e terület munkáját fejlesztendő.

A terjedelmi korlátok visszaemlékezéseimnek határt szabnak. De azt még említenem kell, hogy természetesen elvégezte a könyvtár szakot is, levelezőn (még abban a tényleges örömben részesült, hogy hallhatta Kovács Máté bibliológiai, Szentmihályi János tájékoztatói, Fülöp Géza könyvtártörténeti előadásait, magolhatta Szelle Bélának a katalogizálási szabályokat).

A nevekből is látható, hogy Szentirmai László egy ma már letűnőben lévő, vagy inkább már le is tűnt könyvtárosi generációnak volt a tagja. Amely még nem nagyon ismerte például a mindenható TQM fogalmát, sokszor bele sem gondolt, hogy mennyire elítélhetően kis hatékonysággal használja az adófizetők ma már sokat idézett pénzének véletlenül erre a területre eső filléreit, időnként például a munkafegyelmet súlyosan sértve beszélgetett munkaidőben tudományról, kultúráról meg – horribile dictu – politikáról is. Hogy aztán ez adott esetben a „sima” olvasó, vagy egyetemi kutató jobb, szakszerűbb tájékoztatásához vezetett, sőt mondjuk, például 1990-hez is, arra már nem nagyon illik emlékezni.

De Szentirmai Lászlóra és generációjára emlékezni fogunk, munkájuk akarva-akaratlanul benne van és marad intézményeink jelenkorában.

Mader Béla

Kulturális örökség és a könyvtárak

Egri kiadvány: De libris et bibliothecis

Új műhelye születik a magyar könyv- és könyvtártörténet-írásnak. Remélhetőleg hamarosan múlt időben írhatjuk az ígét, vagyis a kezdetnek lesz folytatása, az egri Líceum Kiadó sorozata rendszeresen megjelenik majd. A nem is annyira közvetlen (immár közel húsz esztendőre visszanyúló) előzmény az informatikus könyvtáros szak létrehívása az egri Eszterházy Károly Főiskolán, amelyet a Médiainformatica Intézet igen ambiciózus és kiváló menedzseri erényeket felmutató igazgatója, Kis-Tóth Lajos a tanintézet mindenkori (elsősorban jelenlegi) vezetőinek tevékeny támogatásával egyetemi szakká fejlesztett. Majd a magyarországi felsőoktatás ún. bolognai reformja során belső és külső munkatársaival megszervezte a Kulturális örökség tanulmányok mesterszakot is, amely a maga nemében egyedülálló kezdeményezés hazánkban.

Az induló sorozat címe – *A helyi érték. Kulturális örökség tanulmányok* – a kettős kötődésre utal. Egyfelől arra, hogy közleményei döntően a művelődéstörténet egri, tágabban felső-magyarországi helyi, illetve regionális értékeinek feltárára törekszenek. Másfelől arra, hogy az egyetemmé válás küszöbén álló, arra határozottan törekvő – és ezáltal a hajdani líceum alapítójának szándékait megvalósítani akaró – főiskola kiadványprogramjával is szeretné előmozdítani az óhajtott cél elérését, bizonyítani érettségét. A kiadó rangos szerkesztő bizottságot nyert meg az ügynek: elnöke Monok István, a magyar könyv- és könyvtártörténet-írás egyik kiemelkedő egyénisége, Széchenyi-díjas kutató, a fent említett szak ötletgazdája; tagjai Czeglédi László, a főiskola könyvtárának főigazgatója, Verók Attila főiskolai oktató (mindketten számos könyvtártörténeti publikáció szerzői), Kis-Tóth Lajos és Petercsák Tivadar egyetemi tanár (a főiskolán), a rokon terület néprajztudomány művelője. Az első kötetben közölt alcím – *Sectio Iuvenum* – még valamiről árulkodik: mindenekelőtt az egykori és mostani diákok, a fiatal kutatók szellemi termékeit kívánják eljuttatni az érdeklődő közönséghez. Pontosán tanúsítja ezt a szerzői névsor: egyikük az Eszterházy Károly Főiskola Központi Könyvtárának ifjú igazgató-helyettese (Gál Tibor), a másik ugyanott tájékoztató könyvtáros (Kun Zsuzsanna), a harmadik és a negyedik szintén e munkakörben dolgozik az Eötvös Loránd Tudományegyetem Könyvtárában, illetve az Országos Széchényi Könyvtárban (Hegedűs István és Kozma Katalin), végül az ötödik a főiskola informatikus könyvtáros mester-szakának hallgatója (Mizera Tamás). A jövőre nézve biztató és ígéretes lista...

Még inkább biztató az első füzet tartalma. Ezt Czeglédi László és Monok István szerkesztette, és öröndetes, hogy anyanyelvi lektort is (Zimányi Árpád) is alkalmaztak. A latin cím – *De libris et bibliothecis* (hevenyészett fordításban: *A könyv-*

vekről és a könyvtárakról) – tudatosan régies, bár a tanulmányok nem kizárólag a latin nyelvű írott örökség emlékeivel foglalkoznak.

Teljesen érthető, hogy két olyan értekezés került az élre, amelyek kifejezetten egri témát tárgyalnak. Gál Tibor *Az Egri Főegyházmegyei Könyvtár orvostudományi könyvei* címmel egy mintaszerű rekonstrukciós kísérlet eredményeit ismerteti. Mintegy bevezetésként szól (a szakirodalom tényeire támaszkodva) az első (?) magyar orvosi iskola, a Schola Medicinalis Agriensis 1769–1781 közötti működéséről, valamint Eszterházy Károly püspök sikertelen egyetemalapítási terveiről. A régi orvostudományi könyvek számbavétele a könyvtári katalógusok alapján történt, mégpedig a történetiség elvéhez leginkább igazodó, vagyis a fejlődés ívét leg-hitelesebben tükröző módon, a tárgyidő szerint haladva. Tehát: a görög–római, aztán az arab orvostudomány, ezt követően az európai orvoslás a középkorban, a tizenhatodik, a tizenhetedik században, a felvilágosodás hatása (kiemelten a bécsi klinika professzorainak munkái). Külön fejezetet szentel az orvosi gyűjtemény magyar vonatkozású köteteknek, közöttük említi a XVIII. századi egri nyomda egyetlen idetartozó kiadványát. Mindent egybevéve első próbálkozásra 335 tételes könyvjegyzék állt össze, de a további kutatás a lajstromot kiegészítheti.

Számos eddig ismeretlen információt tartalmaz Kun Zsuzsanna *A Theológiai Magyar Olvasó Társaságtól a Magyar Egyházirodalmi Társulatig* című diplomamunkája is. Magától értetődőem hivatkozik Bodolay Géza közismert nagymonográfiájára*, de hangsúlyozza, hogy vele szemben az egri római katolikus szemináriumban 1835-ben létrejött önképzőkör (Olvasó Társaság) történetét primer források (levéltári iratok: társulati jegyzőkönyv, pénztári napló, az ún. munkálatok) kézbevételeivel dolgozhatta fel. Nagyon alapos munkát végzett: odaadó figyelemmel, hozzáértéssel és jól érzékelhető lelkesedéssel vizsgálta a dokumentumokat, és ahol lehetett, a háttérodalom adatait, megállapításait is figyelembe vette. Meggyőzően bizonyítja, hogy az egri növendékpapság reformkori egyesülete eredményesen működött; szilárd volt a bázis, amelyre aztán az önkényuralom első szakaszának megrázkódtatásai után, 1861-ben meg- (vagy újjá-) alakulhatott a máig létező Magyar Egyházirodalmi Társulat.

Egészen más társadalmi közegben mozog Mizera Tamás, aki *A Kárpát-medencei polgári könyvtárak vizsgálata. A mesterek könyves kultúrája* címmel írt dolgozatot. A szegedi egyetemi könyvtár *Adattár XVI–XVIII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez* című és a bibliográfiai jegyzékben közelebbről nem azonosított Könyvtártörténeti füzetek (ez alighanem a szintén szegedi Olvasmánytörténeti dolgozatokat fedi) forrásközléseit nézte át az alcímben jelzett szempontok szerint. A Kárpát-medence fogalmán három markánsan elkülöníthető földrajzi egységet – Nyugat-Magyarország, erdélyi szász területek, Felvidék – ért, kronológiailag a török hódítás (Mohács) utáni másfél évszázadról van szó. A „mester” fogalmát is tágan értelmezi: nemcsak a kézművesek, hanem a gyógyszerészek, a tanárok, a kereskedők, az adminisztratív tevékenységet végzők (inspektorok, jegyzők stb.) hagyatéki és egyéb könyvjegyzékeit elemzi – elsősorban mennyiségi megközelítésben.

* Bodolay Géza: Irodalmi diáktársaságok 1785–1848. Bp., Akadémiai Kiadó, 1963. 809 p.

Tulajdonképpen – kevés kivétellel – a korabeli német ajkú polgári réteg olvasási kultúrájának megismeréséhez szolgáltató elmélyülésre ösztönző adalékokat.

Hegedűs István tanulmányából az derül ki, hogy az arisztokrata családok XIX–XX. századi könyvtáraitól is bőven van még kutatni való. Bátor vállalkozásának tárgyáról írásának címe világosan tájékoztat: *A csíkszentkirályi és krasznahorkai gróf Andrássy család idősebb ágának betléri kastélykönyvtára*. A szlovákiai (gömöri), múzeumként funkcionáló kastély hajdani, valószínűleg a XVIII. század végén alapított könyvgyűjteményét egyebek között olyan személyek forgatták, mint a reformkori politikus, Andrássy Károly vagy a műgyűjtő üzletember, Andrássy Emmanuel (Manó). A fiatal szerző felvillantja a könyvtár múltját, és megpróbálkozik a mai, több mint tizennégyezer kötetet számláló állomány statisztikai vizsgálatával. Mivel néhány kivételes érték – köztük három ösnyomtatvány – is fellelhető a dokumentumok között, ezekről, szám szerint tizenöt példányról teljes bibliográfiai leírást készített.

Mostanság az eszme- és irodalomtörténeti vizsgálódások fokozott figyelmet fordítanak a nemzetről alkotott kép mindenkori formálódására. E körbe illeszkedik Kozma Katalin jó néhány újdonságot felvonultató dolgozata: *Nemzettudat és identitás. Magyarságkép a 19. század elején a korabeli német nyelvű sajtó alapján*. A kérdéskörrel már többen is írtak, a sajtótörténet művelőitől sem idegen a téma, a szerző mégis megtalálta azt a rést, amelyen áttörve bővítheti, gazdagíthatja eddigi tudásunkat. Különösen érdekesek az adott korban szerfölött népszerű német regényíró, Christoph Martin Wieland lapjából (*Der Neue Teutsche Merkur*) vett idézetek, részletek.

Az egeri Líceum Kiadó szolidan kivitelezett füzete jelentékeny hozzájárulás lehet az újkori magyarországi, Kárpát-medencei könyv-, sajtó- és könyvtörténeti kutatásokhoz. Művelődés-, társadalom- és eszmetörténeti adalékai szintén segíthetnek a hazai kulturális örökség feltárásában, megőrzésében. Érdemes odafigyelni a kollégáknak a sorozat őszintén remélt és várt folytatásra is.

(De libris et bibliothecis. Szerk. Czeglédi László, Monok István. Eger, Líceum Kiadó, 2011. 191 p. / A helyi érték – Kulturális örökség tanulmányok – Sectio Iuvenum/)

Bényei Miklós

Hasonmás az elektronikus sokszorosítás korában

Az elmúlt negyed században Magyarországon is átértékelődtek bizonyos, az írásbeliséghez kapcsolódó, változtathatatlanak gondolt fogalmak. Míg például a hazai könyvkiadás nagy szenzációi a nyolcvanas években a nyomtatott hasonmás kiadások voltak, többek között azért is, mert nagy érdeklődést kiváltó, hiánypótló és az antikváriumi forgalomból is többnyire hiányzó munkák jelentek meg így, a bő egy évtizeddel később itthon is megjelenő, elektronikus, digitálisan rögzített, virtuális kiadványok főként könnyű tárolhatóságuk miatt éppen e gyakorlat megszűnését hozták. De azért mégsem teljesen.

Az 1992 óta könyvkiadással is foglalkozó Borda Lajos és felesége bibliofil műveket, szépirodalmat, valamint szakkönyveket jelentetett meg. Kiadványait a míves igényesség, a gondosan megválasztott szerző és tartalom, az elsőrangú tipográfiai kialakítás azonosítja. Utóbbihoz sikerült megnyerniük a legjobb, nagy szakmai tudással és tapasztalattal rendelkező könyvtervezőket, nyomdákat. Igaz, kiadványsűrűség szempontjából tevékenységük nem olyan szapora, mint a többi piaci szereplőé, de nem is erre törekednek; viszont bőségesen ellensúlyozzák e látványos hiányt azok az egyedi jellegzetességek, amelyekkel minden általuk közreadott könyv külön-külön is rendelkezik.

Gvadányi József *Aprékaszión* című verses munkájának egyik variációja önmagában is könyvészeti különlegesség, hiszen csak négy példánya ismert, de a néhány oldalas tréfás köszöntő többi kiadása sem bővelkedik ismert példányszámokban. Az Eperjesen, valamikor 1783 és 1790 között megjelent mű Borda Lajos általi kiadása azt mutatja, hogy miként lehet a már megszokottól eltérő, mégis hiteles képet adó, nyomtatott hasonmást készíteni. Ez a szövegkiadási csemege tulajdonképpen könyv a könyvben, mivel az igen ritka alkalmi költemény látvány- és szöveghű megjelenítése sem nem valaminek a melléklete, sem nem önálló mű kísérfüzettel, hanem magának a felvezető kötetnek a része; aki ezt megvásárolja, méltán érezheti magát az eredeti vers tulajdonosának is. Gvadányi köszöntőjének a mai olvasó számára nehezen érthető helyei vannak, ezek feloldása, néhol szómagyarázatokkal, fordításokkal, a mai nyelvhasználó számára érthető átírásban az egyes oldalak melletti széles marginálison olvasható. Az idős korában irogatni kezdő Gvadányin kívül a kötet szerzői közé kell számítani még Torda Istvánt és V. Ecsedy Juditot, akik körültekintően, tartalmi és könyvészeti jelentőségének megfelelően foglalják össze az ismereteket, amelyek a szerzővel, a mű keletkezésének kikövetkeztethető körülményeivel és a kiadványt előállító nyomdával összefüggnek. Velük egyenrangú alkotó a tipográfus, Kiss István, akinek figyelme mind a szövegtesten kívüli elemekre, mind a főszöveg többszörösen strukturált, folyó szöveget és illusztrációkat harmonikusan tartalmazó részeire is kiterjedt. Mivel pedig közös

munkáról van szó, feltétlenül meg kell említeni a terveket, elképzeléseket megvalósító Open Art nyomda munkáját is; a nyomda már sok szép Borda-kiadvány elkészítésében jeleskedett.

Két színre és letisztult formavilágra épül a kötéstábla s az előzések mintája, ebben a vonatkozásban rokonságban áll más Borda-kiadványokkal. A barna színű gerinc, amely visszatükröződik az első kötéstábla hasonló színű, a szerző nevét és a címet tartalmazó háromszögében, valamint az azonos mintasort inverzben tartalmazó kötéstábla, illetve előzék nyomban keretbe foglalja a könyvtestet. Ez utóbbi igen gondos tipográfiájára talán elég a tartalomnak megfelelő groteszk címet, s a két színre épülő, változatos, az általánostól és megszokottól eltérő kiemeléseket biztosító megoldást említeni, nem feledkezve meg az igen tiszta szövegtükrőről, amelyben még a lábjegyzetek indexei is a helyükön vannak. Említést érdemelnek természetesen a kellemesen megválasztott betűtípusok, különösen pedig az eredeti szöveg és a marginálison közölt jegyzetek egymással harmonizáló, egymást kiegészítő betűi.

E kötet azonban nem egyszerűen hasonmás, hanem tudományos kiadvány is. Ez azon túl, hogy Gvadányi itt közölt versével úgy lehet szembesülni, mintha az eredetit venné kezébe az olvasó, az egyes szövegrészekhez fűzött tárgyi és nyelvi magyarázatokban, a kiadástörténeti tények és a nyomdai cifrák feltárásában, de leginkább a kötet végén található illusztrált bibliográfiában érhető tetten. A jelen irodalomtudománya többfelé fészegeti a klasszikus kritikai és egyéb tudományos kiadások határait, ehhez a törekvéshez e kiadvány a bibliofília felől ad ötleteket.

Nyilvánvaló ugyanis: a könyveket olvasni és szeretni kell.

(Gvadányi József: Aprekaszión. Névnapi ugratás 1781-ből. Zebegény, Borda Antikvárium, 2005.)

Buda Attila

Egy „kis” téma nagyigényű földolgozása

Aki valamilyen felsőoktatási intézményben, egyetemen, főiskolán valaha kapcsolatba került a történettudománnyal, annak rendszerint az első évfolyam végére el kellett készítenie egy helyismereti tárgyú dolgozatot, olyan, viszonylag szűk témát tárgyaló értekezést, amely a lakóhelye vagy éppen az általa választott település egyik helyismereti momentumának alapos, tudományos igényű földolgozását adja. Ez afféle kutatás-módszertani előgyakorlat a későbbi, nagyobb lélegzetű évfolyamdolgozatokhoz, tudományos diákköri tanulmányokhoz, netán a diplomamunka megalkotásához. Aki tehát történelem szakon diplomát szerzett, annak gyakorlati tapasztalatai vannak a tekintetben, hogy a viszonylag szűk témáknak is olykor kimeríthetetlen mélysége van. Nos, erre mutat példát – mestermunka formájában – az ismert Csongrád megyei, szentesi történész, levéltáros Labádi Lajos,

aki nem melleleg számos monografikus, kézikönyv méretű és igényű helyismereti-helytörténeti kiadvány szerzője, szerkesztője, lektora és gazdája. Azt mutatja be nagyon is kézzelfoghatóan, sőt szemléletesen, hogy egy városi díszkút történetébe hogyan sűrül bele egy évszázad várostörténete, hogy egy látszólag csekély kiterjedésű témának milyen mélységei, dimenziói lehetségesek, sőt arra is példát ad, hogy a „száraz” helyismereti kérdés szinte epikus lendületű bemutatásával izgalmas olvasmányt lehet nyújtani az érdeklődőknek, meg azoknak is, akik amúgy nem rajonganak a helytörténeti kutatásokért.

A szerző még pályakezdő levéltárosként az 1970-es évek második felében kezdett kutatni a Szentés főterén hajdanában álló díszkút után. Számos régi festmény, fotográfia, képeslap őrizte a Kossuth téren álló, szoboralakkal díszített kút látványát. A régi iratok bűvárlása nyomán kiderült, hogy a szentesiek a szomszéd hódmezővásárhelyiek példáján fölbuzdulva, elhatározták, hogy ők is ártézi kutat fúratnak a város központjában. (Érdemes megjegyezni, hogy a dél-alföldi városok között évszázados hagyománya van a jó értelemben vett, nemes szellemű versengésnek, elegendő itt a Csongrád és Szentés közötti rivalizálásra emlékeztetni.) 1885 januárjában Zsigmondy Béla budapesti gépészmérnök vezetésével meg is kezdődtek a munkálatok, és számos technikai nehézséget legyőzve a következő esztendő tavaszán a kútfúrók célt értek, és megnyitották a 313 méteres mélységből föltörő víz kútját. Homokkőből kerek medence épült, Franciaországból szobrot hozattak, így a város főterén, a megyeháza (a mai levéltár épülete) előtt 1887-ben a díszkút elnyerte akkor véglegesnek gondolt formáját. Ezzel az alkotással Szentés a második város lett az Alföldön a közhasználatú ártézi kúttal dicsekvő városok sorában.

Az élet azonban nem állt meg, a szentesiek az 1920-as években szobrot óhajtottak állítani Kossuth Lajosnak és a város neves szülöttének, a történetíró püspöknek, Horváth Mihálynak. És hova máshová állíttatták volna a szobrokat, mint a megyeháza elé? Vagyis a kút immár az újabb városzépészeti elgondolások útjában állt. A város képviselő-testületét és polgárait megosztotta a szobrok elhelyezése körüli vita. Végül 1934-ben győztek a szoborpártiak, a díszkutat elbontották, Kossuth és Horváth Mihály egész alakos szobrait ünnepélyes keretek között fölavatták. (Megjegyzendő, hogy 1974-ben Horváth Mihály szobrát áthelyezték a róla elnevezett gimnázium épülete elé.)

A történetnek azonban – szerencsére – nincs vége. A rendszerváltozás után egyre hangosabban fogalmazódott meg az igény a kút valamilyen formában történő helyreállítására. Így 1996–1997 folyamán konkrét lépések történtek a visszaállítására. A városvezetés megbízta Máté István csongrádi szobrászművészt, hogy a díszkút eredeti szobrainak fölhasználásával készítsen ízléses kútkompozíciót a megsemmisült homokkő medence helyett. Így került sor 1998-ban, 111 évvel az eredeti föllállítása után a díszkút másodszori ünnepélyes fölavatására. A kút az eredeti helyétől csupán pár száz méterre, a Luther térre került, és azóta ez az árnyas fákkal és padokkal körbefogott barátságos terecske a szentesiek meghitt találkahegye. Ennyi a történet röviden.

Ennyi lenne, ha a gazdagon illusztrált kötet szerzője első éves történelem szakos hallgató lenne. De mivel nem egyetemi hallgató, hanem a szentesi levéltár immár nyugalmazott igazgatója, aki tucatnyi szentesi, Csongrád megyei helyismereti kiadvány szerzője, a levéltári szaksajtóban és a helyi lapokban megjelent több száz helytörténeti cikk írója, föltárja az adott téma, a szentesi díszkút történetének teljes

mélységét és valamennyi dimenzióját. Vagyis módszertani mintát ad arra, hogyan lehet egy viszonylag szűkebb témát a maga teljességében földolgozni és egész horizontjában bemutatni. Szemlélteti, hogy egy kisvárosi díszkút históriájának hányféle elágazása, milyen számos részletkérdése vezet el az európai történelem és kultúrhistoria bizonyos vonatkozásaiig. Épp ezért történeti szempontú fejtegetését a dél-alföldi vízgazdálkodás bemutatásával kezdi, azután kitér a XIX. századi kút-fúrás technikai megoldásaira, korabeli színvonalára, az ártézi kutak hazai megjelenésére és a pozsonyi származású Zsigmondy család híres mérnökeinek bemutatására. Külön és részletesebben szól Zsigmondy Béla (1848–1916) munkásságáról, amelyről érdemes tudni, hogy Szentes után az Alföld számos városában kapott megbízást ártézi kutak fúrására. A hódmezővásárhelyi példa fölvezetése után tüzetesen megeleveníti a szentesi kezdeményezés históriáját. Ehhez elbeszéli a város kiegyezés utáni történetét, megemlítve azt a nem mellékes körülményt, hogy 1878-ban Szentes lett Csongrád megye székvárosa, amely akkori harmincezer lakosával a mai Magyarország területének 6. legnépesebb városa volt. A város csakugyan megindult az urbanizáció útján: utcáit kikövezték, megjelent a közvilágítás, szabályozták a várost átszelő Kurca patakot, Szentes bekapcsolódott a távirda-forgalomba, elkészültek ma is álló középületei és így tovább. A város tehát egyre „rangosabb” település lett, ugyanakkor a vízellátása megoldatlan maradt. E probléma tartóhatatlanságára volt súlyos figyelmeztetés az 1873. évi kolerajárvány, amelynek csaknem ezer ember vált áldozatává. Nos, innen kezdődik a kút-fúrás története: a Szentes-Vidéki Takarékpénztár akkori igazgatósága vetette fel az egészséges ivóvízzel szolgáló kút megépítésének gondolatát. A szerző szinte a dokumentumregény lendületével és epikumával ábrázolja az előkészítés munkálatait, a munkálatokat megelőző vitákat, érveket és ellenérveket, bőven idézve a korabeli dokumentumokból, tanácsulési jegyzőkönyvekből, a sajtóban megjelent cikkekből stb. Méltatja a korabeli tervezők előrelátását, akik – látva a kút vízbőségét – gondoskodtak a víz más városrészekbe történő elvezetéséről is. A szerző megemlíti, hogy 1885-ben nemzetközi delegáció látogatott el a városba, a küldöttség tagja volt mások mellett Lesseps Ferdinand mérnök, a Szuezi-csatorna építője és Türr István, aki részt vett a korinthuszi és a Panama-csatorna tervezési munkálataiban. Nos, a delegáció javasolta, hogy a kút medencéjét – nyugati mintára – szobrokkal ékesíthetnék. A párizsi Durenne cégtől rendelték meg a szobrokat, amelynek főalakja egy kígyós botot (Mercurius jelvényét) tartó női alak volt, mellékszobrai pedig a négy vízöntő puttó. A szerző nem mulasztja el megjegyezni, hogy a szentesi díszkút példája inspirálta Szeged városát is hasonló vízmű megalkotására.

A kút története innét már csakugyan szinte regényesnek mondható. Labádi Lajos vérbeli történészként rekonstruálja – nem pusztán elbeszéli, de hitelesen dokumentálja és érzékletesen ábrázolja – az 1920-as évek kút körüli vitáit: a korabeli politikusok és városatyák heves ütközeteit, az akkori művészetpolitika és -felfogás dilemmáit, a Kossuth- és Horváth Mihály-szobrok alkotóinak (Tóth István, illetve Kisfaludy Stróbl Zsigmond) követeléseit. Jellemző a fölfokozott hangulatra, hogy a kút lebontását ellenzők azt terjesztették, hogy a díszkút főalakja valójában Auguste Rodin munkája, tehát valóságos művészet elleni merénylet lenne az eltávolítása. Még a XIX. század végi francia–német ellenségeskedés világdiplomáciai érvei is összecsaptak a kút megszüntetése körüli vitákban. Végül is 1934-től Kossuth Lajos és Horváth Mihály szobra foglalta el a város főterét.

Labádi Lajos nem feledkezik meg a díszkút 1946. évi helyreállítási tervéről sem, ekkor a Kurca patakot övező Széchenyi ligetben állították volna föl a kutat – ahogyan erről a korabeli helyi sajtó beszámolt. Így, időrendben haladva jut el a szerző az 1977-es esztendőhöz, amikor pályakezdő levéltárosként először látta meg a díszkút nagyméretű fényképét, és amikor elkezdte felderíteni ennek a sok hányattatást megérett építménynek a történetét. Kinyomozta, hol találhatóak a kút fennmaradt darabjai, elemei. Aztán maga is cikkeket írt a kút történetéről, próbálva a helyi köztudatban elültetni, milyen fontos lenne helyreállítani ezt a nevezetes, művészi szempontból értékes kutat. Évtizedes – ugyancsak az izgalmakat és fordulatokat nem nélkülöző – küzdelmek után 1998 áprilisában a Luther téren – az elbontott szovjet emlékmű helyén – a város lakóinak őszinte öröme fölavatták az újraépített díszkutat. A kötet szerzője az utolsó oldalon a kút mai látványát nyújtó színes fotóval búcsúzik olvasójától.

Az olvasónak pedig alkalma van elgondolkodni arról, hogy egy dél-alföldi kisváros egyetlen építményének történetében miként van jelen – stílszerű hasonlattal élve: mint cseppben a tenger – a XX. század magyar, sőt bizonyos vonatkozásokban az európai történelem és művelődéstörténet. És azt is megtapasztalhatja, hogy a helytörténet művelése nem pusztán avított, poros papírok tanulmányozása, de mozgalmas részvétel egy település életében; a helytörténetírás sem föltétlenül száraz adatok, unalmas apróságok egymás utáni felsorolása, hanem izgalmas, magával ragadó történetmesélés is lehet. A gazdag és szemleletes képanyag igazából már csak ráadás.

(Labádi Lajos: A szentesi díszkút története. Szentes, Szentes Városi Könyvtár Nonprofit Közhasznú Kft – Csongrád Megyei Levéltár Szentesi Levéltára, 2012. 104 p. /Szentesi Műhely Füzetek, 13./)

Mezey László Miklós

Felhívás Füzéki István emlékérem adományozására

Dr. Füzéki Bálint, testvére, az 1956-ban hősi halált halt Füzéki István könyvtáros emlékére díjat alapított.

Az emlékérmeket minden évben az a könyvtáros kapja meg, aki a megelőző évben, években a legtöbbet tette, kiemelkedő teljesítményt nyújtott a könyvtári szolgáltatások és/vagy tudományok terén.

A díjat öttagú kuratórium fogja odaítélni.

A Magyar Könyvtárosok Egyesületének elnöksége kéri, hogy aki méltó személyről tud, tegyen javaslatot, és **2012. szeptember 15-éig** küldje azt meg indoklással együtt a Magyar Könyvtárosok Egyesülete címére. (1827 Budapest, Budavári palota F ép.)

(A Füzéki István Emlékelem alapító okirata a Könyv, Könyvtár, Könyvtáros 2002. decemberi számának 27–28. oldalán olvasható.)

LABÁDI LAJOS
A SZENTESI DÍSZKÚT
TÖRTÉNETE

SZENTES
2012